

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΠΑΤΡΑΣ (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΥΡΓΟΥ)

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΜΟΝΑΔΩΝ**

Πτυχιακή Εργασία

Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΑΤΡΑΣ

Κουλουμπή Πηνελόπη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρία Βίγλη

0

Πύργος Ηλείας, 2017

Προσοχή!! Το έντυπο αυτό το βεβαιώνει το πρόγραμμα στο διαδίκτυο της πτυχιακής 5-
ΣΧΕΔΙΟ 2

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω/ουμε ότι είμαι/είμαστε ο/οι συγγραφείς/εις αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα/είχαμε για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Επίσης, έχω/έχουμε αναφέρει τις οποίες πηγές από τις οποίες έκανα /κάναμε χρήση δεδομένων, ιδεών η λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ακόμη δηλώνω/ουμε ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα/εμάς προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για την συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ότι θα αναλάβω/ουμε πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχτεί ότι δεν μου/μας ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 1

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΚΟΥΛΟΥΜΗ

122

Κουλούμη

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 2

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 3

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ

Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, με τα μοναδικής πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας έργα λόγου και τέχνης, υπήρξε διαχρονικά η βασική πηγή έμπνευσης και το θεμέλιο της πολιτιστικής ανάτασης του Δυτικού κόσμου. Τα ελληνικά μουσεία, στην πλειονότητά τους αρχαιολογικά, στεγάζουν ανεκτίμητα τεχνουργήματα της αρχαίας Ελλάδας. Η εξέλιξη των μουσείων στην Ελλάδα ξεκινά με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, και είναι συνδεδεμένη με την προστασία των αρχαιοτήτων. Το πρώτο μουσείο ήταν το Εθνικό Μουσείο της Αίγινας το 1829. Στα τέλη του 19ου αιώνα αναγνωρίζεται ο ρόλος της βυζαντινής, υστεροβυζαντινής και νεότερης περιόδου, ως το ενδιαμέσο διάστημα που συνδέει ιστορικά και πολιτιστικά την αρχαιότητα με τη σύγχρονη Ελλάδα. Τον 20ο αιώνα έχουμε μεγάλη άνθηση σε αρχαιολογικά μουσεία, λαογραφικά, μουσεία ιστορικού ενδιαφέροντος, ναυτικά και σε Βυζαντινά. Ιδιαίτερη άνθηση τις τελευταίες δεκαετίες γνωρίζουν τα μουσεία έργων νεότερης τέχνης και το άνοιγμα των ελληνικών μουσείων προς το κοινό παίρνει κυρίως τη μορφή εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Μετά από όλη αυτή τη μελέτη ένα μουσείο για να είναι λειτουργικό και ιδανικό, θα πρέπει να μπορεί να ανταπεξέλθει στις καθημερινές ανάγκες του σύγχρονου πολίτη-επισκέπτη. Οι χώροι του μουσείου να είναι σωστά οργανωμένοι ώστε ο επισκέπτης να αντλεί πληροφορίες, συγκεκριμένα στοιχεία, να μελετάει τάσεις, εξελίξεις, δομές, εφαρμογές και να έχει τη δυνατότητα να τα αναλύσει και να τα αξιολογήσει. Ακόμα, στην καλύτερη περίπτωση, ο ίδιος ο επισκέπτης να επιδράσει με την παρουσία του και να αφήσει την προσωπική του σφραγίδα στο χώρο του μουσείου.

Ένα οργανωτικό πλαίσιο για μουσειακά ιδρύματα είναι απαραίτητο με σκοπό να προστατεύσει τα αντικείμενα, να προβάλει την πολιτιστική κληρονομιά και να παρέχει εκπαιδευτική διάδραση με τους επισκέπτες.

Το σύστημα διαχείρισης των αρχαιολογικών χώρων, η επάνδρωση του προσωπικού τους, και οι δραστηριότητες που προσφέρουν διαφέρουν από τη μια χώρα στην άλλη. Όλα αυτά τα μουσειακά ιδρύματα υπηρετούν με παρόμοιο σκοπό, την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τέτοιου είδους ιδρύματα έχουν τις παρακάτω λειτουργίες: Να διατηρούν έγγραφα και να διεξάγουν έρευνες με τη βοήθεια εργαστηρίων συντήρησης, αποθηκευτικών χώρων και αναφορών από διάφορες βιβλιογραφικές πηγές. Να εκθέτουν αντικείμενα και συλλογές και να δημιουργούν αλληλεπιδραστικές εκθέσεις που θα αποτελούν κίνητρο για την προσέλευση μεγαλύτερου πλήθους επισκεπτών. Να παρέχουν ένα διαρκές σύστημα ασφάλειας, τόσο για τα εκθέματα αλλά και για το προσωπικό που το επανδρώνει. Τέλος, να παρέχουν οικονομικά οφέλη και εισοδήματα που θα προκύπτουν από τη δημιουργία εργασιακών σχέσεων. Η Ελλάδα έχει μια πληθώρα πολιτιστικών εκθεμάτων. Η διαχείριση των μουσειακών χώρων δεν είναι ακόμη προτεραιότητα για τους δημιουργούς των εκθέσεων. Ένα ξεκάθαρο, σχέδιο, που να θέτει τις αρχές της διαχείρισης τόσο των αρχαιολογικών χώρων όσο και κάθε είδους μουσειακού ιδρύματος, μπορεί να οδηγήσει σε επιτυχή προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, και σταδιακά να στρέψει τον παθητικό ρόλο που έχουν υιοθετήσει οι μουσειακοί χώροι σε ενεργητικό. Το ενδιαφέρον για τη μέθοδο διοίκησης των μουσείων έχει κάνει την εμφάνιση του, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε αρχικά, το Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών και τις κυρίες Γεωργοπούλου Γεωργία και Κουτσομπελίτη Λίλα, όπως και την κυρία Αλεξοπούλου Γεωργία, Αρχαιολόγο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας για τις πληροφορίες που μας παρείχαν σχετικά με το Μουσείο. Ευχαριστούμε τη συμφοιτήτριά μας, Γιαννιώτη Γαρυφαλλιά για τη χρήσιμη βοήθειά της στο κομμάτι της επικοινωνίας με το μουσείο αλλά και στη παροχή πληροφοριών.

Θερμές ευχαριστίες στην κ. Χιώτη Αθηνά η οποία επέλεξε το θέμα της πτυχιακής αυτής εργασίας και μας έδωσε την πρώτη και πολύ βασική καθοδήγηση. Τέλος, ιδιαίτερες ευχαριστίες στην κ. Βίγλη Μαρία, καθηγήτρια η οποία μάς έδωσε τις καθοριστικές οδηγίες για την ολοκλήρωση της πτυχιακής. Η άριστη και αποτελεσματική συνεργασία της μαζί μας οδήγησε αυτή την εργασία στο καλύτερο αποτέλεσμα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συζήτηση για τα μουσεία στην Ελλάδα είναι, ουσιαστικά, ένα φαινόμενο παλιό όσο και τα ίδια τα μουσεία. Μέσα σε ενάμιση αιώνα, όμως, αλλάζουν τα μουσεία, αλλά και ο κόσμος που ζούμε, κι έτσι αυτή η συζήτηση που θα έπρεπε μετά από τόσα χρόνια να έχει εξαντληθεί, φαίνεται, αντίθετα, τα τελευταία χρόνια να φουντώνει, να οργανώνεται και να συστηματοποιείται. Το αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης ήταν να αναδυθεί με τον πιο εμφανή τρόπο πλήθος θεμάτων που δεν μπορεί κανείς να προσπεράσει όταν επιχειρεί να συζητήσει για την ακμή, το ρόλο, τα προβλήματα και τη σκοπιμότητα ύπαρξης των μουσείων.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει το ρόλο των αρχαιολογικών μουσείων στην Ελλάδα, αρχής γενομένης από τη σύσταση του νέου ελληνικού κράτους, όπως αυτά προσδιορίζονται μέσα από τη διαχείριση, την οργάνωση και τη λειτουργία τους. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκε το Αρχαιολογικό Μουσείο της Πάτρας για το οποίο γίνεται εκτενής ανάλυση αναφορικά με την ίδρυση και δημιουργία του νέου μουσείου, τους εμπλεκόμενους φορείς, τη συλλογή, τις επικοινωνιακές πρακτικές. Η εργασία ολοκληρώνεται με τη δημιουργία προοπτικών για το αρχαιολογικό μουσείο στην Ελλάδα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλεγόμενα.....	Σελ.:2
Ευχαριστίες.....	Σελ.:3
Περίληψη.....	Σελ.:4
Εισαγωγή.....	Σελ.:6
Κυρίως Θέμα	
Κεφ.:1. Ιστορική αναδρομή των Δημόσιων Ελληνικών Αρχαιολογικών Μουσείων	
1.1: Οι απαρχές των αρχαιολογικών μουσείων και η εξέλιξή τους στην Ελλάδα	Σελ.:7
1.2: Το Μουσείο ως επικοινωνιακή σχέση.....	Σελ.:21
1.3: Το Μουσείο και η τοπική κοινωνία.....	Σελ.:29
1.4: Χαρακτηριστικά παραδείγματα Δημόσιων Αρχαιολογικών Μουσείων.....	Σελ.:31
Κεφ.:2. Η διαχείριση και οργάνωση των Αρχαιολογικών Μουσείων	
2.1: Η έννοια της διαχείρισης και της οργάνωσης.....	Σελ.:36
2.2: Η διοικητική οργάνωση των Αρχαιολογικών Μουσείων στην Ελλάδα.....	Σελ.:38
2.2.1: Οργάνωση και λειτουργία των Αρχαιολογικών Μουσείων στην Ελλάδα.....	Σελ.:53
Κεφ.:3. Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Πάτρας	
3.1: Ιστορική αναδρομή του Μουσείου.....	Σελ.:63
3.2: Η ανάγκη για την ανέγερση του Νέου Μουσείου και οι φορείς που ενεπλάκησαν για τη δημιουργία του.....	Σελ.:68
3.3: Η προέλευση των εκθεμάτων και σύντομη παρουσίαση του Μουσείου	Σελ.:71
3.4: Αρχιτεκτονικός και Μουσειολογικός- Μουσειογραφικός σχεδιασμός.....	Σελ.:82
3.5: Περιοδικές εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και εκδηλώσεις: Υπεύθυνοι για την υλοποίησή τους.....	Σελ.:92
3.6: Το Μουσείο σήμερα.....	Σελ.92
Επίλογος.....	Σελ.110
Βιβλιογραφία.....	Σελ.111

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία πρόκειται να εξετάσει τη διαχείριση και οργάνωση των Δημόσιων Αρχαιολογικών Μουσείων και πιο συγκεκριμένα του Αρχαιολογικού Μουσείου της Πάτρας. Στο πρώτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η εξέλιξη του ελληνικού αρχαιολογικού μουσείου από τα πρώτα του βήματα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα. Πρόκειται για μια παρουσίαση του ελληνικού μουσειακού φαινομένου, η οποία αναδεικνύει τα κοινά στοιχεία με την αντίστοιχη εξέλιξη του φαινομένου στην Ευρώπη, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκει την ένταξή του στο συγκεκριμένο ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον της Ελλάδας. Στη συνέχεια, προσδιορίζεται το πλαίσιο μέσα στο οποίο καλείται να λειτουργήσει το μουσείο σήμερα, ειδικά τα τελευταία χρόνια με τον εντοπισμό σοβαρών προβλημάτων λόγω του φαινομένου της κρίσης. Επίσης γίνεται αναφορά στη σχέση μουσειού-κοινού, αλλά και τι προσφέρει ένα μουσείο στη σημερινή κοινωνία. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη διαχείριση και οργάνωση των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων. Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζονται τα κεντρικά όργανα διοίκησης των αρχαιολογικών μουσείων, με παράλληλη αναφορά στην κεντρική διοίκηση των μουσείων εν γένει, των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς και, επίσης, δύο δημόσιοι οργανισμοί με αρμοδιότητες διαχείρισης, εκμετάλλευσης και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς που αφορούν άμεσα ή έμμεσα τα αρχαιολογικά μουσεία. Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, παρουσιάζεται το αρχαιολογικό μουσείο της Πάτρας από την αρχή της δημιουργίας του μέχρι σήμερα ως νέο αρχαιολογικό μουσείο Πατρών. Εξετάζονται η ανάγκη δημιουργίας του παλιού αλλά και του νέου μουσείου, οι φορείς που συντέλεσαν στη δημιουργία του, ο αρχιτεκτονικός και μουσειολογικός-μουσειογραφικός σχεδιασμός του και τέλος γίνεται μια σύντομη περιγραφή της μόνιμης έκθεσης, όπως επίσης και των περιοδικών που δεν λείπουν από την αντίστοιχη αίθουσα και τέλος των προγραμμάτων που διεξάγονται συνεχώς για μικρούς και μεγάλους.

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

1.1. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το ελληνικό αρχαιολογικό μουσείο είναι δημιούργημα του 19^{ου} αιώνα, ώριμος καρπός των ιδεολογικών και πολιτικών επεξεργασιών που κυριαρχούν στην Ευρώπη και της συγκεκριμένης έκφρασής τους στην ελληνική ιστορική συγκυρία. Συνδέεται άμεσα, όπως και μια σειρά μεγάλων ευρωπαϊκών μουσείων, με τη διαδικασία της ανάπτυξης των εθνικών κρατών, αποτελώντας έναν από τους βασικότερους θεσμούς τους, ως ένας από τους χώρους όπου το έθνος μπορούσε να κατασκευάζει την ιστορία του και να παρουσιάζει τον εαυτό του ως μια «φανταστική κοινότητα». Η συζήτηση, επομένως, για την αναγκαιότητα της ίδρυσης ενός μουσείου, στο ευρύτερο πλαίσιο εκείνης για την προστασία των ελληνικών αρχαιοτήτων, ξεκινά στην ουσία όταν ωριμάζουν οι συνθήκες για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού και τη δημιουργία, για πρώτη φορά στην ιστορία, ενός ανεξάρτητου ελληνικού εθνικού κράτους. Ταυτόχρονα, η προσέγγιση του κλασσικού παρελθόντος από τους λόγιους της εποχής, συνεχίζοντας την παράδοση των προηγούμενων χρόνων, συστηματοποιείται και αναπτύσσεται μέσα στο πνεύμα της ελληνικής εκδοχής του Διαφωτισμού, του λεγόμενου Ελληνικού Διαφωτισμού¹.

Ειδικότερα η συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας στηριγμένη στην κλασική αρχαιότητα δεν ήταν μια τοπικού ενδιαφέροντος εξέλιξη, αλλά μάλλον το προϊόν μια πολύπλοκης αλληλεπίδρασης αυτοπροσδιορισμών σε όλη την Ευρώπη, η οποία αξιοποίησε τα ελληνικά χαρακτηριστικά ως πηγή ενός ενιαίου ευρωπαϊκού πολιτισμού σε αντιπαράθεση με την Ανατολή. Θα μπορούσαμε, μάλιστα, να πούμε ότι, ως ένα βαθμό, τα χαρακτηριστικά αυτά «εισήχθησαν» από τους δυτικούς ή, αλλιώς, ότι οι σύγχρονοι Έλληνες ανακάλυψαν την ταυτότητά τους στο βλέμμα των άλλων. Η ρητορεία του ελληνικού εθνικισμού συνέβαλε στην ενσωμάτωση της χώρας σε μια επεκτεινόμενη Δύση και σε ένα κόσμο των μοντέρνων Δυτικών αξιών, των οποίων πρόγονος θεωρήθηκε η αρχαία Ελλάδα, ταυτόχρονα όμως, καθώς η χώρα είχε αποσπασθεί από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, συνέβαλε και στη γενικότερη διαδικασία ανασυγκρότησης του οικονομικού και πολιτικού χάρτη της Ευρώπης.

Σε αυτό το πνεύμα τίθεται για πρώτη φορά το αίτημα για τη δημιουργία ενός «ελληνικού μουσείου» με βασικό στόχο τη συγκέντρωση και τη διαφύλαξη των καταλοίπων του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Την πρόταση διατυπώνει το 1807 ο Αδ. Κοραΐς, κεντρική μορφή του ελληνικού Διαφωτισμού. Η πρόταση του Κοραΐ και εκείνη της Φιλομούσου Εταιρείας, το 1824, αποτελούν έμπρακτη εκδήλωση του ενδιαφέροντος που συστηματικά πλέον εκφράζεται από τους Έλληνες διανοούμενους για τις αρχαιότητες· ταυτόχρονα όμως η συγκέντρωση των αρχαιοτήτων, κατά τα

---

¹ Όρος που προτάθηκε από τον Κ.Θ. Δημαρά το 1946, για να εκφράσει τις προσπάθειες συστηματοποίησης των τάσεων και των οικονομικών και κοινωνικών ανακατατάξεων που εμφανίζονται στην «καθ' ημάς Ανατολή» μέσα στο πνεύμα του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, χωρίς παρόλα αυτά να μπορεί να συμβαδίσει με αυτόν ούτε στο ρυθμό ούτε στο εύρος των στόχων (Δημαράς 2002).

πρότυπα των ευρωπαϊκών μουσείων, θα ενίσχυε με πιο απτό τρόπο τα επιχειρήματα που αναπτύσσονταν στον αγώνα της υποστήριξης, εκ μέρους των σύγχρονων Ελλήνων μπροστά στην καταστροφή και τη λεηλασία των αρχαιοτήτων.

Ο Αδ. Κοραΐς στην πρόταση του δεν προσδιορίζει απλώς τα όσα έπρεπε να συγκεντρωθούν στο ελληνικό μουσείο, αλλά δίνει και οδηγίες για την καταγραφή και τεκμηρίωση. «... πρέπει να σημειούται όχι μόνον η πόλις, η χώρα όπου ευρέθη το λείψανον, αλλά και ο τόπος όπου έκειτο, και τα περί τον τόπον καταλεπτώς· επειδή από τοιαύτας ειδήσεις εξηγείται ή εικάζεται πολλάκις και ο χρόνος και η χρήσις του λειψάνου και το αξιολογότερον, η τοιαύτη εξήγησις συμβάλλει πολλάκις εις το να εξηγήσει τα δυσνόητα ή να αναπληρώσει τα ελλείποντα της Ελληνικής ιστορίας».

Στις οδηγίες του Κοραΐ μπορεί κανείς να διακρίνει το επιστημολογικό πλαίσιο του νεωτερικού μουσείου που χαρακτηρίζει, κάτω από την επίδραση των αρχών του Διαφωτισμού, τα μουσεία της εποχής σε όλη την Ευρώπη. Η χαοτική, ως ένα βαθμό συσσωρευση αντικειμένων των προηγούμενων συλλογών, δίνει τη θέση της στις σχολαστικά οργανωμένες εκθέσεις. Η διαδρομή του επισκέπτη του μουσείου από κατηγορία σε κατηγορία και από εποχή σε εποχή εκφράζει στο επίπεδο της έκθεσης τόσο την ανάπτυξη των θεωριών της εξέλιξης² όσο και το κλίμα αισιοδοξίας που επικρατεί για τη νομοτελειακή πορεία των ανθρώπινων κοινωνιών προς την πρόοδο, που εξασφαλίζουν η Επιστημονική και Βιομηχανική Επανάσταση³. Το μουσείο δεν μπορεί πια να στηριχθεί στην απλή παρουσίαση ταξινομημένων αντικειμένων, αλλά προχωρά στην ανίχνευση της σχέσης αυτών των αντικειμένων με τον άνθρωπο· από την παρουσίαση αντικειμένων ως αντιπροσωπευτικών δειγμάτων ευρύτερων ταξινομικών ομάδων περνάμε στην παρουσίαση των πολιτισμών μέσα από χαρακτηριστικά υλικά τους κατάλοιπα.

Στο βαθμό που τα μουσεία έστρεφαν το βλέμμα του στο παρελθόν, με την προσέγγισή τους αυτή συνέβαλαν σε ένα είδος ιδρυματικής ορθολογικοποίησης του παρελθόντος, αποκόπτοντάς το από τις καθημερινές εμπειρίες των ανθρώπων και μετατρέποντας το σε ένα ουδέτερο ακαδημαϊκό στοιχείο που συχνά επιστρατεύτηκε, για να νομιμοποιήσει τις ιδέες της νεωτερικότητας και της προόδου. Με άλλα λόγια, ο ρόλος των μουσείων, όπως διαμορφώνεται το 19^ο αιώνα, έγκειται στη διαφύλαξη των υλικών τεκμηρίων της «αλήθειας», που προκύπτει από λογικούς ισχυρισμούς διατυπωμένους στο πλαίσιο ενός παραδείγματος, προκειμένου με τον τρόπο αυτό, τα μουσεία να καταστήσουν δυνατή και να προωθήσουν επιπλέον ανάλογη ερευνητική εργασία, ώστε να βοηθηθεί η υποστήριξη του αρχικού παραδείγματος και η αφήγηση που προκύπτει από αυτό. Πιο συγκεκριμένα, τα μουσεία δημιουργήθηκαν για να λειτουργήσουν ως χώροι όπου οι προτεινόμενοι από τους μελετητές κώδικες του παρελθόντος μπορούν να εκτεθούν μπροστά στα μάτια του θεατή στην πιο απτή μορφή τους και άρα να είναι όσο γίνεται πιο πειστικοί. Τα εκθέματα και το συνοδευτικό επεξηγηματικό υλικό επιλέγονται και οργανώνονται έτσι ώστε να υποβάλλουν την ιδέα ότι οι αρχαιολογικοί χώροι είναι μέρη όπου κρύβονται αλήθειες δηλωτικές του χαρακτήρα, του πνεύματος, της ψυχής ενός έθνους.

² Εννοούνται οι θεωρίες οι οποίες αφορούν τόσο την εξέλιξη των έμβιων όντων όσο και των κοινωνικών σχηματισμών, όπως αυτές διατυπώθηκαν από του H. Spencer, C. Darwin και K. Marx.

³ Η επίδραση των ιδεών του Διαφωτισμού στη συγκρότηση των μουσείων του 19^{ου} αιώνα είναι κοινός τόπος στην πλειονότητα των δοκιμίων των σχετικών με την εξέλιξη των μουσείων. Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τους: A. Γκαζή (1999), E. Hooper- Greenhill (1992: 198).

Το αρχαίο ελληνικό πνεύμα και τη συνέχειά του καλούνται να αποδείξουν τα πρώτα ελληνικά μουσεία που δημιουργούνται αμέσως μετά την επανάσταση του 1821. Η πρώτη περίπτωση που θα μπορούσαμε να καταγράψουμε ως σύγχρονο μουσείο είναι εκείνη του Ορφανοτροφείου της Αίγινας που χρησιμοποιήθηκε το 1829 για να στεγάσει όσα ευρήματα έρχονταν στο φως από τα έργα για την κατασκευή των κτιρίων της πρώτης ελληνικής πρωτεύουσας και με στόχο μακροπρόθεσμο να φιλοξενήσει όλα τα αρχαία της μικρής Ελλάδας. Όταν η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε στην Αθήνα ιδρύθηκαν εκεί τα πρώτα οργανωμένα μουσεία: της Ακρόπολης, που ολοκληρώθηκε το 1874 και μερικά χρόνια αργότερα το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Στα μουσεία αυτά ο στόχος ήταν η εθνική ομάδα να μπορέσει να συνθέσει ένα σύνολο υλικών τεκμηρίων τα οποία τη χαρακτηρίζουν και τη διαφοροποιούν από άλλες αντίστοιχες.

Από τη στιγμή που διατυπώνεται σαφέστατα η εθνική σημασία της προστασίας των αρχαιοτήτων, το μουσείο είναι πλέον μια πειστική ανάγκη ως υλοποιημένη έκφραση, αφενός της μέριμνας και της φροντίδας και αφετέρου του εθνικού επιχειρήματος. Το πρώτο νομοθετικό πλαίσιο το 1834, με σαφήνεια ορίζει ότι ένα είναι το «κεντρικό» μουσείο όπου ακριβώς αναπτύσσονται τα επιχειρήματα της εθνικής συνέχειας με την αξιοποίηση του συνόλου των αρχαιολογικών ευρημάτων της χώρας, ενώ τα επαρχιακά φυλάσσουν τα κατώτερης ποιότητας και σημασίας ευρήματα, καθώς και τα «διπλά», κινούμενα δηλαδή περισσότερο στην κατεύθυνση της φύλαξης και της προστασίας, παρά της παρουσίας.

Όσον αφορά τους εκπαιδευτικούς στόχους των μουσείων αυτών, κινούνται γύρω από τη λογική της παρουσίας της ιστορίας της τέχνης αφού σύμφωνα με την επικρατούσα αντίληψη της αρχαιολογίας της εποχής γενικότερα, αυτή πρωτίστως σχετίζεται με την ανάπτυξη και την παρακμή ενός πολιτισμού.

Αν αναζητήσει κανείς τις ρίζες του παιδαγωγικού χαρακτήρα του μουσείου, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο και τον τόπο, θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι βασικό στόχο αποτελούσε η άνοδος του πνευματικού επιπέδου των λαϊκών στρωμάτων μέσα από την επαφή τους με την υψηλή τέχνη και την αντικειμενοποιημένη γνώση· ενώ ταυτόχρονα οι άνθρωποι του λαού θα μπορούσαν να επηρεαστούν ώστε να ρυθμίσουν την κοινωνική τους συμπεριφορά, να αποκτήσουν αυτοέλεγχο και αυτοσυγκράτηση. Στόχος, με άλλα λόγια, της εισόδου των λαϊκών στρωμάτων στο μουσείο είναι η διαμόρφωση των ηθικών, πνευματικών και συμπεριφορικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού, την οποία επιτυγχάνει όχι μόνο η επαφή του με τα εκθέματα, αλλά και η συνύπαρξη των λαϊκών στρωμάτων με τις περισσότερο καλλιεργημένες τάξεις μέσα στον κοινωνικό χώρο του μουσείου.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι τα ελληνικά αρχαιολογικά μουσεία του 19^{ου} αιώνα, όπως και τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά, είχαν ως κύριο στόχο την κατασκευή ενός παρελθόντος, το οποίο θα μπορούσε να τεθεί σε συστηματική παρατήρηση, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί στην ανασύνθεση του παρόντος. Αποτέλεσαν μια τεχνολογία εξέχουσας σημασίας για την ανακατασκευή των ευρωπαϊκών αρχαιοτήτων σε άμεση σχέση με την ιστορία, την τέχνη, τη φιλοσοφία και την άσκηση της κρατικής εξουσίας.

Φτάνοντας στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, αυτή η περίοδος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως περίοδος της έντονης ανάπτυξης του θεσμού του ελληνικού αρχαιολογικού μουσείου, η οποία διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό το μουσειακό τοπίο σχεδόν μέχρι το τέλος του αιώνα. Το 1900 βρίσκεται

καταγεγραμμένα, εκτός από τα τρία μουσεία της Αθήνα (Εθνικό, Νομισματικό και Ακροπόλεως), άλλα 13 και 28 αρχαιολογικές συλλογές στην επαρχία, ενώ μέχρι το 1910 ο αριθμός σχεδόν διπλασιάζεται.

Οι στόχοι του μουσείου όπως και η βασική εκθεσιακή του λογική παραμένουν ίδιοι με αυτούς του 19^{ου} αιώνα. Εκείνο όμως που διαφοροποιείται σημαντικά είναι τόσο το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αυτά καλούνται να λειτουργήσουν, όσο και οι διαδικασίες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της βαθμιαία συγκροτούμενης ελληνικής αρχαιολογικής κοινότητας.

Η αρχαιολογική δραστηριότητα την περίοδο αυτή περνάει από το θησαυροθηρικό στάδιο στα πρώτα βήματα της συγκρότησής της ως επιστημονική δραστηριότητα. Σε αυτό συμβάλλουν τρία βασικά στοιχεία: Α) οι αρχαιολόγοι πλέον είναι εκπαιδευμένοι στα ελληνικά και τα ξένα πανεπιστήμια⁴, Β) θεσπίζεται ένα νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο, εκτός από τα θέματα προστασίας των αρχαιοτήτων που είχαν ήδη θιγεί σε προηγούμενους νόμους, ρυθμίζει και τα της αρχαιολογικής δραστηριότητας αυτής καθαυτήν, και Γ) δημιουργείται μια υπηρεσία η οποία θέτει το πλαίσιο, τους όρους και τις προδιαγραφές ανάπτυξης της έρευνας.

Από τις πρώτες αρχαιολογικές έρευνες στον ελλαδικό χώρο μέχρι την ανάληψη της πρωθυπουργίας της χώρας από το Βενιζέλο το 1910, η ελληνική αρχαιολογία στο σύνολό της χαρακτηρίζεται από την αντίληψη της «προστασίας», η οποία ήταν και η μόνη επιστημονική επιλογή, η μοναδική δηλαδή θεωρητική και μεθοδολογική θέση μέσα από την οποία θα μπορούσε η ελληνική αρχαιολογία να αντιμετωπίσει το χρόνο που κατάστρεφε τις αρχαιότητες, τους ερασιτέχνες ερευνητές και αρχαιόφιλους, την εξάρτηση της ελληνικής πολιτείας που πρόσφερε τις αρχαιότητες στους ξένους, για να εξασφαλίσει την εύνειά τους.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο εθνικισμός δεν ήταν απλώς το ιδεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινήθηκε, αλλά αποτελούσε χαρακτηριστικό της ίδιας της ελληνικής αρχαιολογίας, συμπεριλαμβανομένης και της προϊστορικής. Ο εθνικισμός λειτούργησε ως ένα σύστημα πολιτισμικά ενσωματωμένων ερωτημάτων και υποθέσεων επιστρατευμένων στην παραγωγή της «αλήθειας» και του «λάθους» σε θέματα του προϊστορικού παρελθόντος. Ακόμη δηλαδή και αν τα ευρήματα της προϊστορικής έρευνας δεν αξιοποιήθηκαν για την εθνογένεση, τα ερευνητικά ερωτήματα ήταν, ως ένα βαθμό, εθνικιστικού τύπου.

Στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων και του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου εκτός από τη δραστηριότητα της ελληνικής αρχαιολογικής ομάδας⁵ άρχισε η αρχαιολογική δραστηριότητα και από αρχαιολόγους ενταγμένους στα Γαλλικά και τα Αγγλικά στρατεύματα, τα οποία δραστηριοποιούνταν στρατιωτικά στην περιοχή⁶. Οι δύο ξένες ομάδες δρούσαν ανεξάρτητα η μία από την άλλη και σπάνια

---

⁴ Οι σημαντικοί αρχαιολόγοι απέκτησαν τις γνώσεις τους μέσα από ανώτατες σπουδές σε ακαδημαϊκά κέντρα με συγκεκριμένες θεωρητικές κατευθύνσεις και προγράμματα σπουδών που περιελάμβαναν χρόνια έκθεσης σε αυταρχικές εκπαιδευτικές μεθόδους, μέσα από λεπτομερειακές ευρηματοκεντρικές σπουδές κάτω από την επίβλεψη πιστοποιημένων ειδικών. Η αρχαιολογική δραστηριότητα επομένως ήταν απόλυτα εναρμονισμένη με την ευρωπαϊκή αντίληψη ότι η αρχαιολογία είναι στην ουσία ένα κομμάτι της ιστορίας της τέχνης.

⁵ Το 1913 ιδρύθηκε στην Θεσσαλονίκη αρχαιολογική υπηρεσία που όμως με τον ένα της αρχαιολόγο έπαιζε ένα περισσότερο γραφειοκρατικό ρόλο.

⁶ Το 1915 οι Άγγλοι και το 1916 οι Γάλλοι ενέταξαν στις δυνάμεις τους και αρχαιολογική μονάδα, ενώ την άνοιξη του 1916 η Αρχαιολογική Υπηρεσία της Ανατολικής Γαλλικής Στρατιάς σχεδίαζε να εκθέσει τα ευρήματα σε μια έκθεση τέχνης στη Θεσσαλονίκη μαζί με έργα τέχνης των στρατιωτών.

συνεργάζονταν γεγονός που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις διαφορετικές επιστημονικές προσεγγίσεις και δεν παρατηρείται με αφορμή τον πόλεμο για πρώτη φορά· τώρα όμως επιτείνεται με την εντονότερη αναφορά στην εθνική προέλευση των ερευνητών. Το πλαίσιο ανάπτυξης αυτής της έρευνας είναι ασαφές και δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για τη μουσειακή αξιοποίηση των ευρημάτων της μεταξύ των οποίων και πολλά νεολιθικά. Σε αυτή την περίοδο εντοπίζονται νεολιθικά κατάλοιπα σε αρκετά σημεία σε όλη την Ελλάδα⁷ από έρευνες που πραγματοποιούνται πάνω από τις μισές από ξένες αρχαιολογικές αποστολές. Ο σχεδόν αποκλειστικός προσανατολισμός της ελληνικής αρχαιολογίας στις μεταγενέστερες της Νεολιθικής περιόδους έχει ως αποτέλεσμα να καταγράφονται μεν τα κατάλοιπα της εποχής αυτής, τα οποία έρχονται στο φως τυχαία ή σε δοκιμαστικές τομές στο πλαίσιο άλλων ανασκαφών, αλλά η ολοκληρωμένη διεύρυνσή τους να προχωρά σε λίγες περιπτώσεις⁸ αφού θα απαιτούσε την αποξήλωση των μεταγενέστερων καταλοίπων.

Η πρώτη απόπειρα συγκέντρωσης των νεολιθικών αρχαιοτήτων γίνεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το οποίο για ένα διάστημα συγκεντρώνει στις συλλογές του, όχι απαραίτητα στις εκθέσεις του, επιλεγμένα, με σαφέστατα αισθητικά κριτήρια, δείγματα της πρωιμότερης ελληνικής τέχνης. Στα 25 μουσεία που λειτουργούν στην περίοδο αυτή, νεολιθικά ευρήματα διαθέτουν αρκετά, χωρίς όμως να αποτελούν ουσιαστικό κομμάτι της έκθεσής τους. Αυτό σχετίζεται και με το γεγονός ότι τα μουσεία αυτά ιδρύονται κατά κύριο λόγο στη Στερεά Ελλάδα και την Πελοπόννησο όπου η Νεολιθική έρευνα είναι ακόμη σε πολύ πρώιμο στάδιο και επιπλέον ότι η ίδρυσή τους συνδυάζεται με την αποκάλυψη και την ανασκαφική διερεύνηση σπουδαίων αρχαιολογικών χώρων μεταγενέστερων περιόδων.

Μέσα από τις λακωνικές αναφορές στα περιοδικά, διαπιστώνεται ένας σχετικός ενθουσιασμός, καθώς είναι η πρώτη ουσιαστικά περίοδος όπου η αρχαιολογική έρευνα σταθερά εξαπλώνεται σε όλη την έκταση του σημερινού ελληνικού κράτους και αποκτά σχετικά οργανωμένα «ορμητήρια» σε πολλές επαρχιακές πόλεις. Τα κτίρια δηλαδή που αξιοποιούνται ως «μουσεία» δεν αποτελούν απλώς το χώρο έκθεσης των ευρημάτων, αλλά κυρίως το χώρο φύλαξης, συντήρησης και μελέτης.

Επιπλέον, τα πρώτα ίσως δείγματα μέριμνας για την οργάνωση της επικοινωνίας με τους επισκέπτες μπορούν να αναγνωρισθούν στις αναστηλωτικές εργασίες του Α. Evans στην Κνωσό που προσελκύουν πλήθος επισκεπτών. Ο Α. Evans φροντίζει ώστε να εξασφαλίσει την οικονομική συνέχεια των ανασκαφικών εργασιών του, πέρα από την ξενάγηση στις «κατανοητές» πλέον αρχαιότητες, να προσφέρεται τσάι σε επιλεγμένα σημεία του αρχαιολογικού χώρου με αποτέλεσμα τα ενθουσιώδη σχόλια των επισκεπτών και την επακόλουθη υποστήριξή τους.

Είναι εξαιρετικά δύσκολο να χαρακτηρίσει κανείς αυτές τις ολιγόλογες αναφορές που αφορούν μικρά μουσεία με σοβαρές ελλείψεις ως μια πρώτη μουσειολογική συζήτηση στους κόλπους της ελληνικής αρχαιολογικής κοινότητας. Παρά την κατακόρυφη αύξηση των αρχαιολογικών μουσείων, μπορούμε να πούμε ότι οι διατυπωμένες σκέψεις στις αρχές του 19^{ου} αιώνα αφορούν ως επί το πλείστον το <<πρώτο>> μουσείο της χώρας. Οι αρχαιολόγοι βρίσκονται, μάλλον, αντιμέτωποι με τα σοβαρά προβλήματα της οργάνωσης της δραστηριότητάς τους σε μια χώρα που βρίσκεται υπό διαμόρφωση.

⁷ Συγκεκριμένα 167 σημεία από τα οποία τα 70 βρίσκονται στη Θεσσαλία.

⁸ Τα περισσότερα κατάλοιπα εντοπίζονται από επιφανειακές έρευνες· ανασκαφική έρευνα έστω και περιορισμένη πραγματοποιείται σε 30 θέσεις, ενώ σε άλλες 30 γίνονται δοκιμαστικές τομές ή συλλέγονται ευρήματα στο πλαίσιο της ανασκαφικής διερεύνησης άλλων περιόδων.

Τα επαρχιακά μουσεία όσον αφορά την περιορισμένη, απ' ό τι φαίνεται, εκθεσιακή τους λειτουργία, ακολουθούν ασθμαίνοντας και με κόπο τους υψηλούς στόχους του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου· στο σύνολό τους στηρίζονται στην αποστασιοποιημένη θέαση αντικειμένων, ώστε ο μυημένος να είναι σε θέση να αισθανθεί αισθητική απόλαυση, ενώ ο αδαής, αν επισκεφθεί το μουσείο, απλώς να μείνει έκθαμβος χωρίς απαραίτητα να αντιλαμβάνεται το γιατί. Το εκπαιδευμένο μάτι με πειθαρχία θα αντιληφθεί την αισθητική τελειότητα των καλύτερων δειγμάτων της ελληνικής αρχαίας τέχνης και με τον τρόπο αυτό θα οδηγηθεί όχι μόνο στην εκτίμηση του αισθητικού ιδεώδους, αλλά και σε μια συμβολική πηγή για μια νέα, μοντέρνα και πολιτισμένη κοινωνία που ασχολείται με την οικοδόμηση του έθνους.

Τα ελληνικά μουσεία όπως και τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά εκείνης της εποχής επηρεάζονται από την αντίληψη για την εξέλιξη των πολιτισμών, έτσι όπως αυτή εκφράζεται μέσα από την τέχνη τους και στις εκθέσεις αντιμετωπίζονται ζητήματα διαδοχής, συνέχειας και εξέλιξης, γεγονός που στην περίπτωσή μας αποτελούσε και κεντρικό ζήτημα στην τεκμηρίωση της αδιατάρακτης συνέχειας του ελληνικού πολιτισμού. Επίσης, συνδυάζουν τόσο τη λογική της εξέλιξης, όπως τα μουσεία της Ευρώπης, αλλά και ταυτόχρονα διατηρούν στοιχεία της φιλοσοφίας των «cabinets des curiosites»⁹, καθώς επικεντρώνουν την προσοχή τους στα μοναδικά και τα σπάνια, προσπερνώντας συχνά τα κοινά, τα καθημερινά και τα επαναλαμβανόμενα επιλέγοντας εκθεσιακές πρακτικές οι οποίες να εξυπηρετούν το στόχο της ίδρυσής τους.

Αν λάβει κανείς υπόψη ότι, μετά την κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των μουσείων την προηγούμενη περίοδο, κατά το Μεσοπόλεμο ιδρύονται μόνο οκτώ, θα μπορούσε να πει ότι την περίοδο αυτή δεν συμβαίνουν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα πράγματα στον τομέα αυτό. Ωστόσο μια τέτοια άποψη θα παρέβλεπε μια σειρά εξελίξεων που, αν δεν οδήγησαν σε ένα άμεσο και ορατό αποτέλεσμα στο ελληνικό μουσειακό τοπίο, συνέβαλαν, πάντως, στην οριστική του διαμόρφωση στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Αν και έχουν περάσει σχεδόν εκατό χρόνια από τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους την περίοδο αυτή, μετά από μια δεκαετία συνεχών πολέμων, την κατάρρευση της «Μεγάλης Ιδέας» και μια εκατονταετία εδαφικών επεκτάσεων και πληθυσμιακών ενσωματώσεων, το ελληνικό κράτος ακόμα βρίσκεται υπό διαμόρφωση, επιδιώκοντας, από τη μια πλευρά, την κοινωνική ενσωμάτωση και ιδεολογική ομογενοποίηση των νέων πολιτών του και από την άλλη την εξασφάλιση μιας όσο το δυνατόν ομαλής πορείας προς τον οικονομικό και πολιτικό εκσυγχρονισμό του. Η πρώτη επιδίωξη συνεχίζει να αναζητεί επιχειρήματα και τεκμήρια από τη μελέτη του παρελθόντος και κατά συνέπεια δεν επιτρέπει στην ελληνική αρχαιολογία να αποποιηθεί τον εθνικό της ρόλο. Η δεύτερη επιδίωξη οδηγεί στην επανεξέταση του νομοθετικού πλαισίου του προηγούμενου αιώνα και στην ψήφιση ενός νέου αρχαιολογικού νόμου, που συνέχισε να ισχύει μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα. Σε αυτόν τον νόμο η αναφορά στα μουσεία γίνεται ενώ κυρίως θίγονται διοικητικά ζητήματα και θέματα κυριότητας και προστασίας των αρχαιοτήτων. Είναι ενδεικτικό ότι παρά τις διαφορετικές διατυπώσεις των προηγούμενων νομοθετικών πλαισίων, αυτή τη φορά δεν γίνεται καμία μνεία στον παιδευτικό χαρακτήρα των μουσείων, αφού ως κύρια καθήκοντα αναφέρονται η περισυλλογή και η διαφύλαξη των αρχαιοτήτων.

---

⁹ Εγκυκλοπαιδικές συλλογές αντικειμένων, των οποίων τα κατηγορηματικά όρια, στην Ευρώπη της Αναγέννησης, δεν είχαν καθοριστεί ακόμη.

Ο νόμος του 1932 εξασφαλίζει τη σαφέστερη διοικητική οργάνωση, ενώ τα ελληνικά πανεπιστήμια προσφέρουν την επιστημονική συστηματοποίηση που απαιτεί η αρχαιολογική δραστηριότητα, καθώς ξεπερνά την αρχική φάση της ενθουσιώδους ανασκαφικής αποκάλυψης και συλλογής νέων αρχαιοτήτων, χαρακτηριστική των προηγούμενων δεκαετιών. Το βασικό πρόβλημα της εποχής ωστόσο είναι η αισθητική εμβάθυνση στην αρχαία τέχνη των «καλών χρόνων» και η χρονολόγηση όσο γίνεται μεγαλύτερου αριθμού ευρημάτων.

Η κυριαρχία των ξένων Αρχαιολογικών Σχολών χαρακτηρίζει συνολικά την αρχαιολογική έρευνα της περιόδου και το πρόβλημα απασχολεί τις ελληνικές αρχές, όπως φαίνεται από την ειδική συνεδρίαση του Αρχαιολογικού Συμβουλίου το Φεβρουάριο του 1924 για τη λήψη σχετικών μέτρων επειδή όπως επισημαίνεται ο μεγάλος αριθμός θέσεων που ανασκάπτονται από τους ξένους δυσχεραίνει την παρακολούθηση και τον έλεγχο από την ελληνική πλευρά. Η εμπλοκή των ξένων δεν σταματά στο ερευνητικό μέρος της αρχαιολογικής δραστηριότητας, αλλά γίνεται εμφανής και στο θέμα των μουσείων: την εποχή αυτή ιδρύεται το Μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου με δωρεά της Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής, σύμφωνα με τις τελευταίες απαιτήσεις της επιστήμης.

Η συνεχής αύξηση των αρχαιολογικών ευρημάτων, με ρυθμούς που, όπως φαίνεται, δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθούν λόγω των αρκετών ακόμη αδυναμιών της οργάνωσης της αρχαιολογικής δραστηριότητας, αρχίζει να δημιουργεί τα πρώτα προβλήματα χώρου και συνθηκών φύλαξης στις αποθήκες των μουσείων χωρίς να επηρεάζει τις εκθέσεις τους. Εκείνο που έχει όμως ιδιαίτερο ενδιαφέρον, κατά τη μελέτη της δεκαετίας του 1930, είναι η διάθεση για την επανεξέταση κάποιων από τα ζητήματα σχετικά με τον κοινωνικό ρόλο των μουσείων, πέρα από τους ήδη θεσμοθετημένους. Έτσι, αν και η κυρίαρχη άποψη θέλει την ψυχαγωγία στους χώρους αυτούς να συνδέεται με την αγωγή της ψυχής αλλά όχι με τη διασκέδαση, η σχέση των αρχαιοτήτων με τον τουρισμό αποτελεί θέμα που απασχολεί και σε συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων στις 16 Μαΐου 1930 για τη βελτίωση της εικόνας των αρχαιολογικών χώρων, υιοθετήθηκαν συγκεκριμένα μέτρα, μεταξύ των οποίων η κατεδάφιση κτισμάτων σε αρχαιολογικούς χώρους, επειδή θεωρήθηκε ότι τους ασχημαίνουν. Στο ίδιο πνεύμα πρέπει να εντάξουμε και τη Διεθνή συνάντηση για τα μουσεία (21-30 Οκτωβρίου 1931), οργανωμένη από το Διεθνές Γραφείο Μουσείων με ειδικούς από 21 χώρες όπου συζητήθηκαν θέματα νομοθεσίας, προστασίας, συντήρησης και χρήσης των μνημείων· όπως επίσης και την ίδρυση το 1934 της Εταιρείας Φίλων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου με πρωτοβουλία του Μ. Βλαστού¹⁰. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η κίνηση αυτή είναι δηλωτική μιας διάθεσης ενεργού συμμετοχής του κοινού στο θέμα των μουσείων, η οποία βεβαίως δεν αποκλίνει από την κυρίαρχη αντίληψη ότι ο ρόλος των μουσείων είναι η προστασία και η φύλαξη. Την αγωνία για την ανεπάρκεια των μουσείων δείχνουν και χαρακτηριστικά σχόλια εφημερίδων της εποχής.

---

¹⁰Μιχαήλ Βλαστός: Ήταν νομισματικός το επάγγελμα. Αρχικά ασχολήθηκε με το εμπόριο και εργάστηκε στον εμπορικό οίκο των αδελφών Ράλλη στη Μασσαλία, όπου έγινε υποδιευθυντής. Ασχολήθηκε νωρίς με τη συλλογή νομισμάτων και γρήγορα απέκτησε μια άριστη συλλογή νομισμάτων του Τάραντα. Εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και σχημάτισε επίσης αξιόλογη συλλογή πρωτοατικών αγγείων. Διετέλεσε σύμβουλος της Αρχαιολογικής Εταιρείας, και ιδρυτής και πρώτος πρόεδρος της Εταιρείας των φίλων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Δημοσίευσε επιστημονική μελέτη περί των νομισμάτων του Τάραντα και τιμήθηκε από την Γαλλική Ακαδημία των Επιγραφών με το Βραβείο «Allier de Hauteroche».

σταχυολογημένα από τα Χρονικά του Bulletin de Correspondance Hellenique¹¹, σύμφωνα με τα οποία τα μουσεία και τα ευρήματα δε φυλάσσονται όπως θα έπρεπε με αποτέλεσμα να εκτίθενται σε διάφορους κινδύνους. Αναφέρουν, για παράδειγμα, ότι όλα τα αρχαία που φυλάσσονταν στη Χώρα της Σαμοθράκης «έκαναν φτερά» και ότι οι κάτοικοι του νησιού παίρνουν τις πέτρες από το Καβείρειο¹² για τις επισκευές των σπιτιών τους. Ένα από τα οξύτερα σχόλια διαβάζουμε σε άρθρο το 1934, που αφορά το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης:

«Όχι, δεν είναι μουσείο αυτό, είναι Καιάδας, αφού τόσοι θησαυροί μένουν φυλακισμένοι και άγνωστοι, μακριά από το φως και από τον κόσμο, σαπίζουν, χάνονται, καταστρέφονται. Είναι αίσχος, αφού τους θησαυρούς το οι κ.κ. αρμόδιοι τους κρύβουν όπως οι Μιζλάρ-αγάδες τα χαρέμια τους, τους καταχωνιάζουν όπως οι φιλάργυροι καταχωνιάζουν το χρυσάφι τους (Χουρμουζιάδη, 2006).

Η διάθεση να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στον κοινωνικό ρόλο των μουσείων και στην εμπλοκή των εκτός αρχαιολόγων κοινωνικών ομάδων φαίνεται με τον καλύτερο τρόπο σε μια απόπειρα νομοθετικής αναδιάρθρωσης των μουσείων. Το 1931, επί πρωθυπουργίας του Ε. Βενιζέλου και με υπουργό Παιδείας τον Γ. Παπανδρέου, προωθήθηκε σχέδιο νόμου που προέβλεπε την ίδρυση μουσείων πόλεων με ευρύ πεδίο δράσης και συγκεκριμένα την οργάνωση επιστημονικών και καλλιτεχνικών διαλέξεων, συναυλιών και τη δημιουργία αναγνωστηρίων με στόχο, πέρα από τους ήδη διατυπωμένους σε προηγούμενα νομοθετήματα, την τόνωση της πνευματικής και πολιτιστικής ζωής των πόλεων. Ο κοινωνικός χαρακτήρας που επιδιώκεται για τα ιδρύματα αυτά υποστηρίζεται και από την ανάθεση της διοίκησής τους σε συλλογικό όργανο, όπου εκπροσωπούνται οι διάφορες αρχές και παράγοντες της πόλης: ο νομάρχης, ο δήμαρχος, ο έφορος Αρχαιοτήτων, ο γενικός επιθεωρητής των σχολείων, ο διευθυντής του τοπικού καταστήματος της Εθνικής Τράπεζας, ο πρόεδρος του Δικηγορικού και του Ιατρικού Συλλόγου και τρεις πολίτες που ασχολούνται με καλλιτεχνικά και πολιτιστικά ζητήματα. Οι προθέσεις του νόμου αυτού είναι πράγματι εντυπωσιακές συγκριτικά με το στενό πλαίσιο μέσα στο οποίο αντιμετωπιζόταν μέχρι εκείνη τη στιγμή το μουσείο. Βέβαια, αυτός ο νόμος δεν εφαρμόστηκε ποτέ¹³.

Τα αρχαιολογικά μουσεία, παράλληλα με τους προβληματισμούς που αναφέρθηκαν παραπάνω, συνεχίζουν να λειτουργούν, κατά κανόνα, ως κτίρια που στεγάζουν το σύνολο των δραστηριοτήτων της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ή σπανιότερα των ξένων Αρχαιολογικών Σχολών, ενώ τα ζητήματα επιλογής και έκθεσης των αντικειμένων μοιάζουν, λόγω της απουσίας, καταγραμμένου τουλάχιστον, προβληματισμού, λυμένα με αυτονόητο τρόπο. Η έντονη όμως χρήση των στοιχείων της αρχαιότητας,

---

¹¹ Το Δελτίον Ελληνικής Αλληλογραφίας ή Bulletin de correspondance hellénique. Γαλλική περιοδική έκδοση επάνω σε θέματα της αρχαιότητας. Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το έτος 1877 και συνεχίζει να εκδίδεται έως τις μέρες μας. Κυκλοφορεί ένας τόμος ετησίως που εκδίδεται από την Γαλλική Σχολή Αθηνών.

¹² Ναός, αφιερωμένος στους θεούς Κάβειρους. Πρόκειται για ορθογώνιο οικοδόμημα, του οποίου τα παλαιότερα λείψανα τοποθετούνται στον 6ο αιώνα π.Χ. Τα σημερινά σωζόμενα θεμέλια ανήκουν σε νεότερη φάση του τέλους του 4ου αιώνα π.Χ. Μεταγενέστερες ανακαινίσεις που περιλαμβάνουν προσθήκες στα δυτικά του ναού έγιναν στον 2ο και 1ο αιώνα π.Χ. Ο ναός διέθετε πρόναο και σηκό, καθώς και υπαίθρια αυλή με δύο ορθογώνιους βόθρους για θυσίες. Ολόγυρα είχε περίβολο.

¹³ Οι έντονες αντιρρήσεις που εκφράζονται και σήμερα, κυρίως από τον Σύλλογο Αρχαιολόγων, δείχνουν ότι ακόμα και τόσα χρόνια μετά είναι δύσκολο να βρεθεί ένας δόκιμος τρόπος κοινωνικής διαχείρισης των αρχαιοτήτων.

της οποίας τα υλικά τεκμήρια προστατεύουν τα μουσεία, από τους κρατικούς μηχανισμούς δεν μας επιτρέπει να τα αντιμετωπίζουμε ως αθώους επιστημονικούς θύλακες, ανεξάρτητα από τις προθέσεις και τους ιδεολογικούς προσανατολισμούς των αρχαιολόγων. Η σύνδεση των επιτευγμάτων των αρχαίων προγόνων με τους σύγχρονους κρατούντες τα καθιστά τμήμα των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους. Παρά τις ελληνικές ιδιομορφίες, συμβαίνει και εδώ αυτό που έχει διαπιστωθεί για όλα τα τυπικά ευρωπαϊκά και βορειοαμερικάνικα μουσεία της εποχής: Όταν ο απλός πολίτης επισκέπτεται μια έκθεση ενός μουσείου, βρίσκεται αντιμέτωπος με πράγματα που δεν έχουν σχέση με την καθημερινότητά του. Έτσι, όταν ο επισκέπτης που ανήκει στα λαϊκά στρώματα βλέπει τα επιτεύγματα της εκάστοτε άρχουσας τάξης, ωθείται να τη θαυμάσει και συνεπώς του δημιουργείται η τάση να υποταχθεί σε αυτούς που διαχρονικά ήταν ανώτεροι από αυτόν και άρα είχαν και έχουν το δικαίωμα να τον εξουσιάζουν. Με τον τρόπο αυτό, η ιστορία της εξέλιξης των πολιτισμών παρουσιάζεται ως μία διαδοχή επιτευγμάτων της άρχουσας τάξης: Ανάμεσα στους δημιουργούς της ιστορίας απουσιάζουν οι γυναίκες· οι λαοί διαχωρίζονται σε πρωτόγονους και σε ανώτερους πολιτισμικά.

Τέλος, την περίοδο του μεσοπολέμου, αξίζει να σημειωθεί, η ίδρυση δύο νέων μουσείων. Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αλμυρού, το οποίο στεγάζεται με πρωτοβουλία και χρηματοδότηση του τοπικού φιλαρχαίου συλλόγου «Οθρυς», σε ένα μικρό νεοκλασικό κτίριο που κτίζεται για το σκοπό αυτό, δείγμα και αυτό της διάθεσης κοινωνικών ομάδων πέρα από τους «καθ' ύλην» αρμοδίους, να εμπλακούν στο θέμα των μουσείων. Κατόπιν, το Μουσείο Μπενάκη, το οποίο στεγάζεται στην πολυτελή κατοικία της οικογένειας, με τις απαραίτητες μετατροπές και στεγάζει την πλούσια ιδιωτική συλλογή της, δείγμα, αντίθετα, της ιδιωτικής παρέμβασης σε κλίμακα και με τρόπο που σχετίζεται με τις παλιότερες φάσεις συγκρότησης των ευρωπαϊκών συλλογών.

Στα ταραγμένα χρόνια του Β' Παγκοσμίου είναι γνωστή η προσπάθεια των Ελλήνων αρχαιολόγων να μεταφέρουν σε ασφαλές μέρος και να προφυλάξουν από τις πολεμικές επιπτώσεις τα αρχαιολογικά ευρήματα που φυλάσσονταν στα αρχαιολογικά μουσεία και ιδιαίτερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Η φροντίδα αυτή, βεβαίως, δεν σχετίζεται μόνο με την ευσυνειδησία των υπαλλήλων της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Αντιμετωπίζεται ως εθνικό, για μια ακόμα φορά, καθήκον, αφού οι ελληνικές αρχαιότητες ενσωματώνουν την εθνική <<ουσία>> που πρέπει με κάθε κόστος να διαφυλαχθεί, εκτός των άλλων, και για προφανείς συμβολικούς λόγους. Αυτό το συμβολικό περιεχόμενο αποδίδεται στις αρχαιότητες όχι μόνο από τους Έλληνες αλλά και από τους Γερμανούς κατακτητές. Αυτός είναι άλλωστε ο λόγος που η γερμανική ήττα οριστικοποιείται στη συνείδηση νικητών και ηττημένων όχι στο πεδίο της μάχης αλλά με την έπαρση της γερμανικής σημαίας στην Ακρόπολη, όπως και η ελληνική αντίσταση σχηματίζεται στην υποστολή της σημαίας αυτής. Με αυτή την έννοια η δράση των Ελλήνων αρχαιολόγων για την προστασία των αρχαιοτήτων αποτελεί και μια πράξη αντίστασης απέναντι στους κατακτητές.

Όπως είναι αναμενόμενο, την περίοδο του πολέμου και της Κατοχής η αρχαιολογική δραστηριότητα, σε μεγάλο βαθμό αναστέλλεται. Στα Πρακτικά της Αρχαιολογικής Εταιρείας διαβάζουμε ότι «το ανασκαφικόν έργο της Εταιρείας κατά το παρελθόν εθνικώς κεινημένον έτος 1940 δεν εγένετο δυνατόν να εκτελεσθή πλήρως, περιορίσθησαν δε και αι γενόμεναι εργασίαι» (Αναστασία Χουρμουζιάδη, Το Ελληνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, 2006). Οι ελάχιστες επιφανειακές και ανασκαφικές έρευνες πραγματοποιούνται κυρίως από Γερμανούς αρχαιολόγους οι οποίοι σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό αποτελούν μέρος των δυνάμεων κατοχής. Χαρακτηριστικό

παράδειγμα η ανασκαφή της μαγούλας Βισβίκη¹⁴ από τον Reinerth, γνωστό για τις σχέσεις του με την ηγεσία του Τρίτου Ράιχ¹⁵.

Είναι επίσης προφανές ότι είναι περιορισμένη και η δημοσιοποίηση των ερευνητικών πορισμάτων σε περιοδικά, τα περισσότερα από τα οποία αναστέλλουν την έκδοσή τους. Τα αρχαιολογικά μουσεία κλείνουν και όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι αρχαιότητες κρύβονται σε ασφαλή καταφύγια ενώ φυσικά δεν μπορεί να γίνει λόγος για την ίδρυση νέων. Ενδεικτική είναι η περίπτωση του Μουσείου των Δελφών που ενώ ήταν έτοιμο πριν τον πόλεμο, έκλεισε πριν προλάβει να λειτουργήσει, για να ανοίξει ξανά μετά το τέλος του. Μετά την απελευθέρση και μπαίνοντας στην περίοδο του εμφυλίου πολέμου συνεχίζει να είναι ακατάλληλη η περίοδος για την ανάπτυξη της αρχαιολογικής έρευνας. Αφενός, επειδή η σχεδόν ολοσχερής οικονομική και διοικητική καταστροφή την οποία αντιμετώπισαν οι μεταπολεμικές κυβερνήσεις δε δημιουργούσε το κατάλληλο έδαφος για την πραγματοποίηση ερευνητικών προγραμμάτων και αφετέρου, επειδή το πρώτο μέλημα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ήταν η καταγραφή, η αποτίμηση και η αντιμετώπιση των ζημιών που είχαν προκληθεί το προηγούμενο διάστημα.

Μέσα στο γενικό κλίμα της διάλυσης, αναδεικνύονται πιεστικά και χρόνια προβλήματα της διάρθρωσης και της λειτουργίας της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Ενδεικτικό είναι το υπόμνημα του Γ. Μπακαλάκη προς το Υπουργείο το 1945¹⁶ όπου σε μια συνολική πρόταση ανασυγκρότησης της Υπηρεσίας εντοπίζει το πρόβλημα της έλλειψης μιας κεντρικής πολιτικής στο θέμα της αρχαιολογικής έρευνας. Όπως επισημαίνεται, συστηματικές ανασκαφές δεν γίνονται και όσες περιορισμένης έκτασης πραγματοποιούνται αποτελούν προϊόν των προσωπικών επιλογών των αρχαιολόγων και στηρίζονται με μικρές πενιχρές οικονομικές ενισχύσεις. Χρειάζεται, προτείνει ο Γ. Μπακαλάκης, ένα αρχαιολογικό ινστιτούτο αντίστοιχο των ξένων αρχαιολογικών σχολών. Θίγει, τέλος, το θέμα της ανάγκης ίδρυσης μουσείων και εξασφάλισης κατάλληλου προσωπικού, επειδή μέχρι τότε διορίζονταν, όπως επισημαίνει, όσοι «ναυάγησαν» στη ζωή: «οι θέσεις των φυλάκων δεν είναι θέσεις πτωχοκομείου ή άλλου φιλανθρωπικού ιδρύματος, αλλά θέσεις υγιών ανθρώπων οι οποίοι θα αγαπήσουν κάπως τα αρχαία και θα τα πονέσουν και θα μπορέσουν πραγματικά να τα προστατεύσουν».

Με το τέλος του Εμφυλίου, κλείνει ουσιαστικά η «εφηβική» περίοδος των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων· η περίοδος, δηλαδή, κατά την οποία ολοκληρώνεται η πρώτη φάση της αλματώδους ανάπτυξής τους, στηριγμένης στον ενθουσιασμό των πρωτοπόρων της ελληνικής αρχαιολογίας και με ένα ιδεολογικό στίγμα επιβεβλημένο, σε μεγάλο βαθμό, από εξωγενείς σκοπιμότητες και μηχανισμούς. Η επόμενη περίοδος της «ενηλικίωσης», χαρακτηρίζεται από έναν καλύτερα οργανωμένο μηχανισμό, από την ορθολογικότερη αντιμετώπιση των μουσειακών θεμάτων, αλλά και από μεγαλύτερο σκεπτικισμό για όσα μέχρι κάποια στιγμή φαινόταν δεδομένα και αυτονόητα· ενώ,

---

¹⁴ Ο Κ. Γάλλης (1996) αναφέρει ότι από την ανασκαφή και από τη θέση συνολικά σήμερα δε σώζεται τίποτα, ενώ από τα σχέδια του Η. Reinerth φαίνεται ότι είχε εντοπιστεί το μεγαλύτερο, ίσως, κτίσμα της νεολιθικής που έχει αποκαλυφθεί μέχρι τώρα στην Ελλάδα.

¹⁵ Ο Η. Reinerth ήταν υφιστάμενος του επικεφαλής του γραφείου για τον πολιτισμό του Γ' Ράιχ, Α. Rosenberg. Μετά τον πόλεμο καταδικάστηκε από γερμανικό δικαστήριο σε στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων και αποπέμφθηκε από κάθε αρχαιολογική υπηρεσία (Keefer 1992).

¹⁶ Το κείμενο αυτό υπάρχει στο αρχείο της Εφορείας Αρχαιοτήτων της Θεσσαλονίκης και δημοσιεύεται από την Ι. Βοκοποπούλου (1986: 61-64).

παράλληλα, εμφανίζονται τα σημάδια κόπωσης και γήρανσης, αναγκάζοντας, και αυτό είναι το θετικό, τους ίδιους τους ανθρώπους των μουσείων να πάρουν θέση.

Η περίοδος μετά το τέλος του Εμφυλίου και έως το 1980, που θα μπορούσαμε να την αποκαλέσουμε περίοδο «ενηλικίωσης» των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων, ξεκινά με την Ελλάδα να προσπαθεί να ανασυγκροτηθεί οικονομικά και κοινωνικά και να επουλώσει τις πληγές των δύο πολέμων που προηγήθηκαν· το συμβατικό της τέλος, από την άλλη πλευρά, οριοθετείται με την είσοδο της χώρας στη μακρότερη της ιστορίας της περίοδο ειρήνης και πολιτικής ομαλότητας. Τα τριάντα χρόνια που μεσολαβούν αποτελούν μια ιδιότυπη σύζευξη αυταρχισμού και δημοκρατίας, αποκλεισμού και ευημερίας, ιδεολογικής οπισθοδρόμησης και πολιτιστικής ανάπτυξης. Η χώρα απέβαλε, οριστικά πλέον, τη μοναρχία και παγίωσε τον κοινοβουλευτικό της χαρακτήρα, σε μια πορεία με έντονες πολιτικές ανακατατάξεις, με διαδοχικές κυβερνήσεις, που στο σύνολό τους είχαν ως διακηρυγμένο στόχο την οικονομική ανάπτυξη και τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό, αλλά ταυτόχρονα, θεωρούσαν σε μεγάλο βαθμό ως απαραίτητη συνθήκη για την επιβίωσή τους τη διατήρηση της εμφυλιοπολεμικής μνήμης και την ιδεολογική κυριαρχία της «ελληνοχριστιανικής» εθνοκοφροσύνης.

Η προσπάθεια ανασυγκρότησης, στηριγμένη στην εξωτερική οικονομική βοήθεια¹⁷, αλλάζει βαθμιαία το ελληνικό αστικό και αγροτικό τοπίο, εισάγει όμως και ένα νέο δεδομένο που στις επόμενες δεκαετίες θα διαφοροποιήσει σημαντικά και το χαρακτήρα της αρχαιολογικής έρευνας. Η έκταση και η ένταση των δημόσιων και ιδιωτικών έργων θα αποτελέσουν ένα νέο κίνδυνο για τα υλικά τεκμήρια του παρελθόντος και θα προσανατολίσουν, ως ένα βαθμό, την αρχαιολογική δραστηριότητα στην προστασία τους, με παράλληλη ενίσχυση του υπαλληλικού της χαρακτήρα.

Η αύξηση αριθμού των ανασκαφών εκείνη την εποχή, έχει μάλλον ως κύριο πρόβλημα τη συστηματοποίηση της συλλογής στοιχείων και της χρονολόγησης και δευτερευόντως την ερμηνεία¹⁸. Από την άλλη πλευρά, μετά το 1960 η υποστήριξη της ανωτερότητας του ελληνικού πολιτισμού ως κοιτίδας του ευρωπαϊκού πολιτισμού έπαψε να έχει τόσο μεγάλη σημασία και η ελληνική αρχαιολογία, στο βαθμό που λειτουργούσε ομαλά μέσα σε αυτό το επιστημολογικό πλαίσιο μέχρι τότε, άρχισε να εμφανίζει φαινόμενα κρίσης. Η κλασική αρχαιότητα συνεχίζει να λατρεύεται ως σχεδόν μεταφυσική οντότητα, με αποτέλεσμα η κλασική αρχαιολογία να οδηγηθεί σε πλήρη θεωρητική απομόνωση.

Είναι γεγονός ότι την περίοδο αυτή αυξάνονται τα μουσεία, κυρίως λόγω της σημαντικής αύξησης των αρχαιοτήτων, αποτέλεσμα της δραστηριότητας της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και των συστηματικών ανασκαφών των ξένων αρχαιολογικών σχολών και των πανεπιστημίων, αλλά και των επακόλουθων πειστικών προβλημάτων αποθήκευσης και όχι λόγω κάποιας συγκεκριμένης πολιτικής. Θα πρέπει επιπλέον να επισημανθεί ότι η αύξηση στον αριθμό των μουσείων υπαγορεύτηκε, ως ένα βαθμό, και από την εμφάνιση ενός σταθερού τουριστικού ρεύματος από το εξωτερικό, που προσελκυσόταν, εκτός από τον ήλιο και τη θάλασσα, και από το κλασικό αρχαίο πνεύμα. Το γεγονός, βεβαίως, ότι η ελληνική αρχαιολογία μπήκε στην εποχή του τουρισμού και της

---

¹⁷ Αρκετές εργασίες ανασυγκρότησης των μουσείων της χώρας γίνονται χάρη στην οικονομική βοήθεια με το Σχέδιο Marshall.

¹⁸ Τάση που δεν χαρακτηρίζει μόνο την ελληνική αρχαιολογία και μπορεί να αποδοθεί στην αντίδραση των αρχαιολόγων στην έντονη ιδεολογική χρήση του παρελθόντος από τους Ναζί, αλλά και στη βαθμιαία εμφάνιση των απόψεων της Νέας Αρχαιολογίας στις Η.Π.Α.

αναστήλωσης δεν προκαλεί πάντα ευνοϊκές αντιδράσεις από την πλευρά ούτε των αρχαιολόγων ούτε του ελληνικού τύπου της εποχής, ιδιαίτερα όταν, όπως επισημαίνεται, οι αρχαιολογικοί χώροι υφίστανται επεμβάσεις που στοχεύουν όχι στη συντήρηση και την προστασία των αρχαιοτήτων, αλλά στην ευχαρίστηση και τις απαιτήσεις των τουριστών και των τουριστικών γραφείων. Σύμφωνα, μάλιστα, με δημοσίευμα της «Καθημερινής» (14/09/1958), πραγματοποιήθηκε συνάντηση του Υπουργού Παιδείας με τον τότε Διευθυντή Αρχαιοτήτων, κατά την οποία συμφωνήθηκε σειρά μέτρων για την προσέλκυση και καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών στα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους, ενώ, επίσης, αποφασίστηκε η παραγωγή αντιγράφων, αφενός, για να μην μπαίνουν οι επισκέπτες στον πειρασμό να κλέβουν τα πρωτότυπα αντικείμενα και αφετέρου, για να αυξηθούν τα έσοδα.

Μετά τη Μεταπολίτευση, τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1970, αρχίζει να διατυπώνεται, έστω και δειλά, η πολιτική διάσταση του ρόλου του μουσείου. Ταυτόχρονα, διαπιστώνεται μια σαφής τάση για τον εκσυγχρονισμό των εκθεσιακών μέσων και τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης με το κοινό, ιδιαίτερα στα καινούρια μουσεία. Στο Μουσείο Κομοτηνής, για παράδειγμα, αναφέρεται ότι:

«Με αυτό το πνεύμα έγινε προσπάθεια να παρουσιαστούν τα πράγματα με τέτοιο τρόπο, ώστε οι χώροι του μουσείου να είναι όσο το δυνατόν πιο ευχάριστοι για τον επισκέπτη, μια φυγή από το καθημερινό άγχος, αλλά συγχρόνως και σπουδή για την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου. Για πρώτη φορά σε ελληνικό μουσείο παρουσιάζονται σε τέτοια έκταση τοπογραφικά των αρχαίων πόλεων... καθώς και φωτογραφίες από τις ανασκαφές» (Χουρμουζιάδη, 2006).

Τα μουσεία δεν μιλούν απλώς για <<πράγματα>>· είναι και τα ίδια περίπλοκα «πράγματα», κοινωνικές κατασκευές οι οποίες σχετίζονται με σύνθετες ακολουθίες δράσεων και αντιδράσεων και παράγουν τις διατυπώσεις τις οποίες βλέπουμε υλοποιημένες στην αποδοχή και απόρριψη, αποθήκευση, έκθεση και κάθε είδους παρουσίαση των αντικειμένων. Τα μουσεία συγκροτούν ενεργούς δημιουργούς του φυσικού και ανθρώπινου παρελθόντος και τα όσα παρουσιάζουν στις εκθέσεις του πρέπει να θεωρηθούν ως «προϊόν» και όχι ως «ανακάλυψη».

Μετά το 1980, στον κατάλογο των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων προστέθηκαν άλλα 35, έτσι ώστε σήμερα στον επίσημο κατάλογο του Υπουργείου Πολιτισμού να αναφέρονται συνολικά 138 σε ένα γενικό σύνολο 274 συλλογών και μουσείων διαφόρων τύπων¹⁹. Ο αριθμός γίνεται πολύ μεγαλύτερος, αν προστεθούν και όλα τα «ανεπίσημα» μουσεία ιδιωτών και φορέων που συναντά κανείς σε όλες τις περιοχές της χώρας.

Το ουσιαστικό ερώτημα παραμένει: η αύξηση αυτή των μουσείων γενικά και των αρχαιολογικών ιδιαίτερα, υποδηλώνει την άνθηση του θεσμού ή απλώς αποτελεί ένα φαινόμενο της εποχής, την τοπική έκφανση μιας παγκόσμιας τάσης, που παρατηρείται ταυτόχρονα με τη βαθειά κρίση ταυτότητας του θεσμού; Αν η άνθηση και η παρακμή του μουσείου μετρούνται με τον αριθμό των επισκεπτών του, είναι πολύ δύσκολο να προχωρήσει κανείς σε μια τεκμηριωμένη αξιολόγηση, λόγω του εξαιρετικά περιορισμένου αριθμού στατιστικών δεδομένων και επεξεργασιών. Ενδεικτικά μόνο μπορούν να σχολιασθούν τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, σύμφωνα με τα οποία την εικοσαετία 1977-1997 ο αριθμός επισκεπτών στα μουσεία Εθνικό, Ηρακλείου και Δελφών, των

¹⁹ Συγκεκριμένα πρόκειται για 30 Βυζαντινά, 57 Ιστορικά και Λαογραφικά, 4 Ελληνικής Τέχνης, 1 Ασιατικής Τέχνης, 23 Εικαστικά, 3 Θεάτρου, 1 κινηματογράφου, 1 Μουσικής, 6 Ναυτικά, 4 Φυσικής Ιστορίας και 6 Επιστήμης και Τεχνολογίας.

μουσείων δηλαδή με τον μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών, εμφανίζει μια σταθερά πτωτική τάση. Ο αντίστοιχος πίνακας με το συνολικό αριθμό εισιτηρίων των αρχαιολογικών μουσείων τη δεκαετία 1990-2000 δε δείχνει μια ανάλογη τάση, αλλά μάλλον μικρές αυξομειώσεις. Είναι, επομένως, εμφανές ότι, πέρα από περισσότερο αναλυτικά στοιχεία, η εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων απαιτεί και την εξέταση πολλών άλλων παραμέτρων²⁰.

Όλα τα διαφορετικά μεταξύ τους ελληνικά μουσεία καλύπτονται κάτω από τον ορισμό που περιλαμβάνεται στη σχετική νομοθεσία: «ως μουσείο νοείται η υπηρεσία ή ο οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με ή χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα, που αποκτά, δέχεται, φυλάσσει, συντηρεί, καταγράφει, τεκμηριώνει, ερευνά, ερμηνεύει και κυρίως εκθέτει και προβάλλει στο κοινό συλλογές αρχαιολογικών, καλλιτεχνικών, εθνολογικών ή άλλων υλικών μαρτυριών του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία» (Χουρμουζιάδη, 2006).

Ο ορισμός αυτός εναρμονίζεται απόλυτα με τον ορισμό του ICOM. Εκείνο, ωστόσο, που πρέπει να σχολιασθεί είναι η διαφοροποίηση της αντίληψης που εκφράζει αυτός ο ορισμός με εκείνη του προηγούμενου Οργανισμού του Υπουργείου Πολιτισμού. Η προσέγγιση του 1977 είχε ως βασικό άξονα τις συλλογές και τη φύλαξη, προστασία, διάσωση, συντήρηση, έκθεση, ανάδειξη και προβολή τους, χωρίς να δίνει ιδιαίτερη σημασία στους επισκέπτες ή γενικότερα στο κοινωνικό σύνολο, για λογαριασμό των οποίων, θεωρητικά έστω, λειτουργεί το μουσείο. Η πιο πρόσφατη διατύπωση σαφώς μεταφέρει το επίκεντρο στον κοινωνικό ρόλο του μουσείου. Η πρόθεση αυτή, στο επίπεδο της επίσημης κρατικής πολιτικής, διαφαίνεται από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και σε επιμέρους εγκυκλίους και αποφάσεις του Υπουργείου, πριν διατυπωθεί και νομικά (Βουδούρη 2003). Η παρατηρούμενη στροφή είναι, οπωσδήποτε, επηρεασμένη από τις αρχές του ICOM και σχετίζεται με την ίδρυση του ελληνικού του τμήματος το 1983, που θέτει επιτακτικά το ζήτημα της εξυπηρέτησης και των αναγκών του κοινού. Ο προσανατολισμός στην προστασία, που παρατηρείται ήδη από τα μεταπολεμικά χρόνια, παραμένει και σήμερα, με τάσεις να γίνεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, αποκλειστικός. Το φαινόμενο αυτό, όπως και στο παρελθόν, σχετίζεται με τους κινδύνους που επιφυλάσσουν για τις αρχαιότητες τα δημόσια έργα και εντείνεται όσο ο αριθμός και η κλίμακα των έργων αυτών διογκώνεται με το πέρασμα των χρόνων, αποτέλεσμα της ιδιωτικής και δημόσιας κατασκευαστικής δραστηριότητας και της μεγάλης σημασίας που αποδίδεται στον εκσυγχρονισμό των μεταφορικών δικτύων. Η κατάσταση αυτή οδηγεί στη συσσώρευση στα τοπικά μουσεία μεγάλου αριθμού ευρημάτων, ελλιπώς ή καθόλου μελετημένων, με αποτέλεσμα να επιτείνεται ο αποθηκευτικός τους χαρακτήρας σε βάρος του επικοινωνιακού, ακόμα και αν ένας, μικρός συνήθως, αριθμός ευρημάτων φθάνει στις μουσειακές προθήκες. Από την άλλη πλευρά, τα κονδύλια από τον προϋπολογισμό των ιδιωτικών και δημόσιων έργων που δαπανώνται για την πραγματοποίηση των σωστικών ανασκαφών, καθώς και η καθυστέρηση που προκαλούν αυτές στην ολοκλήρωση των έργων, δημιουργούν μια έντονη δυσαρέσκεια στο ευρύ κοινό, που περιμένει ως αντάλλαγμα κάτι περισσότερο από μια απλή δυσνόητη αναφορά των πεπραγμένων.

---

²⁰ Θα έπρεπε ο αριθμός των επισκεπτών, και όχι των εισιτηρίων που συνήθως καταγράφεται- από τη στιγμή που υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις δωρεάν εισόδου- κάθε μουσείου να προβληθεί πάνω στις παράλληλες ιστορίες του ίδιου του μουσείου, αλλά και του κοινωνικού- ιστορικού περιβάλλοντός του.

Τη δεκαετία του 1997 πραγματοποιείται στο Συνέδριο για τη «Μουσειολογία στον 21^ο αιώνα», η πιο περιεκτική ίσως συνάντηση, όχι μόνο λόγω του μεγάλου αριθμού συμμετεχόντων, αλλά και επειδή στις 41 ανακοινώσεις αποτυπώθηκε όλο το εύρος του προβληματισμού για τα μουσεία. Το 1999 είδαν το φως δύο, σχεδόν παράλληλα, αφιερώματα στα περιοδικά «Επτάκυκλος» και «Αρχαιολογία», ενώ παράλληλα με αυτές τις οργανωμένες συζητήσεις, εμφανίζονται κατά διαστήματα μεμονωμένα άρθρα σε περιοδικά και ορισμένες ομιλίες στα αρχαιολογικά συνέδρια. Ως πιο πρόσφατες προσπάθειες θα πρέπει να αναφερθούν το ένα τεύχος του περιοδικού «Τετράδια μουσειολογίας», που εκδόθηκε το 2004, το ηλεκτρονικό περιοδικό «Μουσειολογία» του Πανεπιστημίου Αιγαίου, που εμφανίστηκε στο διαδίκτυο την ίδια χρονιά και το περιοδικό «Το Μουσείο» στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Πανεπιστημίου της Αθήνας. Δεν πρόκειται να παρουσιασθούν αναλυτικά τα όσα έχουν διατυπωθεί από τους αρχαιολόγους, τους ιστορικούς της τέχνης και τους ειδικευμένους πλέον μουσειολόγους στη συζήτηση που πραγματοποιείται τα τελευταία είκοσι χρόνια. Απλώς θα επισημανθούν τα βασικά χαρακτηριστικά των απόψεων που διατυπώνονται, επειδή αποτυπώνουν τις κυρίαρχες αντιλήψεις, στο πλαίσιο των οποίων αναπτύσσονται σήμερα τα ελληνικά αρχαιολογικά μουσεία.

Μια γενική διαπίστωση, η οποία εκφράζεται από όλους σχεδόν τους συζητητές και δεν αμβλύνεται με την πάροδο των χρόνων και τις νέες μουσειακές απόπειρες, είναι ότι το παραδοσιακό αρχαιολογικό μουσείο, ως ιερός χώρος επίδειξης των αυτονόητων αξιών της αρχαίας τέχνης, δεν ικανοποιεί τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες όπως και αν ο κάθε ένας τις αντιλαμβάνεται. Κρίνοντας, όμως, από τις δεκάδες επεμβάσεις που πραγματοποιούνται στα ελληνικά αρχαιολογικά μουσεία τα τελευταία είκοσι χρόνια, παρατηρούμε ότι στην πλειονότητά τους κινούνται σε αυτή τη λογική: εκσυγχρονίζονται τα κτίρια, τοποθετούνται συστήματα κλιματισμού και ασφάλειας, αλλάζουν οι φθαρμένες βελούδινες επενδύσεις των προθηκών και βάζονται σε άλλα χρώματα οι τοίχοι, ενώ παράλληλα καταβάλλεται προσπάθεια να εξοικονομηθεί πολύτιμος χώρος, όσο ο αριθμός των ευρημάτων αυξάνει με γεωμετρική πρόοδο. Στο επίπεδο της υποστήριξης των εκθέσεων μετά το 1980 υπάρχει η διάθεση για εμπλουτισμό του εποπτικού υλικού και ανανεώνονται σε όλα σχεδόν τα μουσεία οι λεζάντες των εκθεμάτων, χωρίς όμως να διαφαίνεται κάποιος προβληματισμός τόσο για την οργάνωση των εκθέσεων όσο και για τη βασική φιλοσοφία και τους στόχους της κάθε έκθεσης. Για παράδειγμα, μια νέα αίθουσα στο Μουσείο της Πάτρας, που περιλαμβάνει πέντε προθήκες με προϊστορικά έως ύστερα γεωμετρικά ευρήματα, παρουσιάζεται ως εξής:

«Βασική επιδίωξη ήταν να παρουσιάσουμε την ανανεωμένη έκθεση τα διδακτικά και εύγλωττα σύνολα από κλειστούς τάφους, Έτσι χρειάστηκε να απομακρυνθούν αντικείμενα που δεν είχαν επαρκή ανασκαφικά δεδομένα ή δεν ήταν αντιπροσωπευτικά και αξιόλογα».

Καθώς προχωρούμε προς τη δεκαετία του 1990 και όσο περισσότερο ακούγονται απόψεις για την ανάγκη ανανέωσης και τις προτάσεις της μουσειολογίας, είναι εμφανής η πρόθεση ορισμένων αρχαιολόγων να ανανεώσουν τις μουσειακές εκθέσεις.

Εκείνο που επίσης προκαλεί εντύπωση και σε αυτή την περίοδο είναι ότι δεν υπάρχει καμία απολύτως αναφορά στους λόγους που κάνουν αναγκαία τη δημιουργία ενός νέου μουσείου ή την επέκταση ενός παλιού, πέρα από την αύξηση του αριθμού των ευρημάτων· ανάλογα δεν αιτιολογείται με άλλο τρόπο, πέρα από τη φθορά μιας έκθεσης, η ανάγκη της ριζικής ανανέωσής της. Ένα καινούριο στοιχείο στο μουσειακό τοπίο της τελευταίας εικοσαετίας αποτελεί η διοργάνωση ή η φιλοξενία περιοδικών εκθέσεων από ορισμένα μουσεία, κυρίως μεγάλων πόλεων. Έναν τέτοιο προσανατολισμό φαίνεται ότι

έχει το Μουσείο Ιωαννίνων με πλήθος εκθέσεων ποικίλου περιεχομένου που πραγματοποιεί με διάφορους πολιτιστικούς φορείς²¹. Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια τα μεγάλα τουλάχιστον μουσεία αξιοποιούν και εξειδικευμένους μουσειολόγους, αλλά αυτοί, κατά κανόνα, έχουν έναν επικουρικό και κυρίως τεχνικό ρόλο στήριξης των διοικητικών και ουσιαστικών επιλογών των αρχαιολόγων.

Συμπερασματικά, συνοψίζοντας τον προβληματισμό των ασχολούμενων με τα αρχαιολογικά μουσεία σήμερα στην Ελλάδα, θα μπορούσαμε να συναγάγουμε το συμπέρασμα ότι τελικά διαμορφώνονται δύο γενικές τάσεις ανεξάρτητα από την εκπαιδευτική προέλευση και το διοικητικό ρόλο των υποκειμένων που τις εκφράζουν: εκείνη η οποία αναζητά και βρίσκει λύσεις εκσυγχρονιστικές, κινούμενη, κατά κάποιον τρόπο, στη λογική του «πώς» και εκείνη η οποία αγωνιά χωρίς πάντα σαφή και ορατά αποτελέσματα, να θέσει στο κέντρο της συζήτησης το «γιατί» των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων. Μια απάντηση ίσως βρίσκεται στην κοινή δράση των δύο τάσεων, αφού, έτσι κι αλλιώς, εκφράζεται από ολοένα και περισσότερους μελετητές η ανάγκη της συλλογικής αντιμετώπισης των μουσειακών προκλήσεων.

Η επιφανειακή αναποτελεσματικότητα της δεύτερης και ίσως πιο ουσιαστικής τάσης, ωστόσο, δεν είναι αποτέλεσμα της εγγενούς αδυναμίας των μεθόδων προσέγγισης, αλλά περισσότερο των στενών ορίων ανάπτυξης που της έχει παραχωρήσει το ελληνικό ακαδημαϊκό και διοικητικό πλαίσιο. Επιπλέον, χρειάζεται ιδιαίτερη προσπάθεια και τόλμη, για να υπερβεί κανείς και τα στεγανά της συλλογικής συνείδησης, ώστε να επιχειρήσει να κατεβάσει έναν παναθηναϊκό αμφορέα ή έστω μια χρυσή νεκρική μάσκα, από το βάθρο τους και να τα «εκθέσει» σε πολλαπλές, υποκειμενικές ερμηνείες. Στο επίπεδο αυτό τα ταπεινά νεολιθικά σκεύη και τα εργαλεία και τα αμφίσημα συμβολικά αντικείμενα της ίδιας περιόδου παρέχουν μεγαλύτερο βαθμό ελευθερίας, ακριβώς επειδή από την αρχή δεν εγκλωβίστηκαν μέσα σε αυτές τις εθνικές επιταγές και δεσμεύσεις. (Χουρμουζιάδη, 2006).

1.2. ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΩΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΣΧΕΣΗ

Αφότου το μουσείο άνοιξε τις πύλες του στο ευρύ κοινό και από χώρος αποκλειστικής επαφής των ειδικών με τις συλλογές μετατράπηκε σε κοινωνικό χώρο, έχει εισαχθεί στη συζήτηση των μουσειολόγων η έννοια της επικοινωνίας ανάμεσα στις δύο ομάδες: των ειδικών και των επισκεπτών. Βασισμένοι, μάλιστα, στη γενικά αποδεκτή αντίληψη ότι κύριος ρόλος του μουσείου είναι να δώσει την ευκαιρία στους ειδικούς να μεταδώσουν τις πληροφορίες τους για το παρελθόν σε αυτούς που δεν έχουν την αντίστοιχη κατάρτιση ούτε και άλλον τρόπο πρόσβασης σε αυτές. Βασικό θέμα αποτελεί η επικοινωνιακή σχέση που αναπτύσσεται στο πλαίσιο του μουσείου ως μηχανισμού παραγωγής πληροφορίας για το παρελθόν, αλλά και συγκεκριμένων προτάσεων αισθητικής, ιδεολογίας και εθνικιστικής επιχειρηματολογίας. Σε αυτές τις διαπιστώσεις βασίζονται πολλοί σύγχρονοι μουσειολόγοι, για να υποστηρίξουν ότι το μουσείο αποτελεί μέσο επικοινωνίας ανάμεσα στον αρχαιολόγο/εκθέτη και το μη ειδικό κοινό.

---

²¹ Για παράδειγμα το 1989 φιλοξενούνται οι εκθέσεις «Ένας αιώνας αρχαιολογίας στη Μεγάλη Ελλάδα», «Περούτζια Μια πόλη και το αρχείο της», «Υδάτινοι δρόμοι και αρχαίοι οικισμοί της Θεσπρωτίας»

Είναι δεδομένο ότι στην περίπτωση του αρχαιολογικού μουσείου «παραγωγός» του εκθέματος είναι η ομάδα των αρχαιολόγων η οποία αποκαλύπτει, μελετά και ερμηνεύει τα αρχαιολογικά κατάλοιπα. Το προϊόν αυτής της διαδικασίας (αρχαιολογικά ευρήματα και αρχαιολογικές ερμηνείες) δεν αποτελεί αυτόματα το μουσειακό έκθεμα· αυτό προκύπτει μέσα από μια νέα διαδικασία, η οποία σε κάποιο βαθμό αρχίζει ήδη στο πλαίσιο της αρχαιολογικής επεξεργασίας, αλλά απαιτεί και επιπλέον αποφάσεις και επιλογές, ενώ επιβάλλει στο εκτιθέμενο σύνολο και νέες ερμηνείες. Η διαδικασία αυτή θα μπορούσε να επιτελείται συλλογικά από τα μέλη της αρχαιολογικής ομάδας με τη βοήθεια ειδικευμένων μουσειολόγων, designers, μουσειοπαιδαγωγών κτλ. Στην πράξη όμως η ιδεατή αυτή ομάδα έχει τη σύνθεση που επιβάλλει το νομοθετικό, διοικητικό και διαχειριστικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο δημιουργείται και λειτουργεί ένα αρχαιολογικό μουσείο. Παρ' όλα αυτά, επειδή, κατά κανόνα η «αρχαιολογική πλευρά» έχει τον καθοριστικό ρόλο στη λήψη των τελικών μουσειολογικών αποφάσεων και επειδή η διοικητική ιεραρχική δομή είναι αυτή που θα καθορίσει τελικά το πόσοι και ποιοι θα πάρουν τις αποφάσεις αυτές, στην εργασία αυτή υιοθετείται ο γενικός όρος «αρχαιολόγος/εκθέτης». Προκειμένου να προσεγγίσουμε τα επικοινωνιακά χαρακτηριστικά του μουσείου, βασισμένοι στις γενικά αποδεκτές θεωρίες μπορούμε να ξεκινήσουμε από τη θεωρία των Shannon και Weaver (Shannon 1948), η οποία αντιλαμβάνεται την επικοινωνία ως μια γραμμική διαδικασία που ξεκινά από τον πομπό, περνά μέσα από το κανάλι μετάδοσης και καταλήγει στο δέκτη (Hooper-Greenhill 1994 α, 1994 β). (Σχήμα 1).

Στην περίπτωση του μουσείου θα μπορούσαμε να πούμε ότι «πηγή» του γενικευμένου μοντέλου αποτελεί το σύνολο της αρχαιολογικής συλλογής από την αρχαιολογική δραστηριότητα, ανασκαφική ή συλλογική, σε μια περιοχή, το οποίο εμπεριέχει όλη την προς μετάδοση πληροφορία. Από τη στιγμή όμως που ο τελικός αποδέκτης δεν έχει την απαραίτητη παιδεία για την εξαγωγή συγκροτημένων συμπερασμάτων, απαιτείται η παρέμβαση του αρχαιολόγου/εκθέτη, ο οποίος θα κατασκευάσει το «σήμα», το μουσείο δηλαδή, με στόχο να αποκωδικοποιηθεί από τον επισκέπτη· αυτός θα μεταφέρει τελικά το προϊόν της αποκωδικοποίησης, ως ενσωματωμένη γνώση, στο κοινωνικό σύνολο στο οποίο ανήκει. (Σχήμα 2)

Στην όλη αυτή διαδικασία όμως παρατηρούνται παρεμβολές που δυσχεραίνουν τη μετάδοση του μηνύματος και ενδεχομένως το παραποιούν. Στη περίπτωση του μουσείου, συχνά παρατηρείται το φαινόμενο, τόσο λόγω προβλημάτων στην κωδικοποίηση όσο και λόγω του «θορύβου²²» που καλύπτει σε κάποιο βαθμό το «σήμα», αυτό που παρουσιάζεται στα μάτια του επισκέπτη να μην είναι ό,τι ακριβώς ήθελε να πει ο εκθέτης (Hooper-Greenhill 1994 α, Maroevic 1994). Στη περίπτωση του αρχαιολογικού μουσείου, υπεισέρχονται και η διαφορά στο μορφωτικό επίπεδο, η εξοικείωση με την αρχαιολογική ορολογία κτλ. Μια άλλη παράμετρος που το επικοινωνιακό σχήμα δεν λαμβάνει υπόψη του είναι η ανάδραση από τη πλευρά του επισκέπτη/αποδέκτη του μηνύματος, παράγοντας απαραίτητος, για να ελεγχθεί η επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος και σε ένα δεύτερο επίπεδο, να δοθεί η δυνατότητα στον πομπό να αναπροσαρμόσει τις μεθόδους του, προκειμένου να βελτιώσει την επικοινωνία. Η γραμμή όμως παραμένει διακεκομμένη, αφού κατά τη μουσειακή επικοινωνία το ένα μέρος, ο αρχαιολόγος/εκθέτης, είναι απόν, άρα δεν έχουμε την κοινή εμπειρία ως βάση για την ερμηνεία, τα βοηθητικά μέσα (κινήσεις, ερωτήσεις), τη τροποποίηση ή την ανάπτυξη του μηνύματος μέσα από τις αντιδράσεις, οπότε δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι για το αν το επικοινωνιακό εγχείρημα ήταν επιτυχές (Hooper-Greenhill 1994 α).

---

²² Με τον όρο «θόρυβος» εννοούνται όλα τα φαινόμενα, εξωτερικά ή εσωτερικά, τα οποία παρεμβάλλονται στη διαδικασία της μετάδοσης ενός μηνύματος και τη δυσχεραίνουν.

Οι παρατηρήσεις αυτές μπορούν να μας οδηγήσουν σε ένα βελτιωμένο επικοινωνιακό σχήμα, όπου οι δύο ελλείψεις παριστάνουν τα φάσματα εμπειριών του πομπού και του δέκτη αντίστοιχα, τα οποία οφείλουν να επικαλύπτονται έστω και μερικώς, προκειμένου να καταστεί εφικτή η όποια επικοινωνία. Η διακεκομμένη γραμμή της αντίδρασης σχετίζεται με το γεγονός ότι, ενώ για την πρωτογενή εκπομπή του μηνύματος, από τον πομπό στο δέκτη, το κανάλι επικοινωνίας είναι δοσμένο, στην αντίστροφη διαδικασία η ανάδραση μπορεί να προκύψει με οποιονδήποτε τρόπο και σε τελευταία ανάλυση είναι προαιρετική. (Σχήμα 3).

Παρά τις προσανατολισμένες στα κοινωνικά φαινόμενα βελτιώσεις του, το επικοινωνιακό αυτό μοντέλο, το οποίο στηρίζεται στη θεωρία των Shannon και Weaver, έχει ουσιαστικά προβλήματα, όταν επιστρατευθεί, για να ερμηνεύσει τα επικοινωνιακά χαρακτηριστικά ενός μουσείου, όπως άλλωστε και άλλα ευρύτερα κοινωνικά επικοινωνιακά φαινόμενα. Βασικότερο ίσως πρόβλημα του μοντέλου της μετάδοσης είναι η γραμμικότητα στην οποία βασίζεται και αντιστοιχεί περισσότερο στη «γραμμική» σκέψη, όχι όμως σε περισσότερο πολύπλοκες μη γραμμικές επεξεργασίες. Το μοντέλο αυτό σταθεροποιεί και διαχωρίζει τους ρόλους του αποστολέα και του παραλήπτη, υποβιβάζοντας, μάλιστα, τον δεύτερο σε ένα παθητικό απορροφητή πληροφορίας, με προαιρετική τη δυνατότητα παρέμβασης. Η επικοινωνία όμως μεταξύ δύο ανθρώπων συνεπάγεται, κατά κανόνα, ταυτόχρονη «αποστολή» και «λήψη».

Στην περίπτωση του μουσείου, παρ' όλα αυτά, αν το αντιμετωπίσουμε με βάση μια παραδοσιακή αντίληψη, ως ένα Μέσο δηλαδή το οποίο, όπως και η πλειοψηφία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, διαθέτει μια μοναδική πηγή εκπομπής και μια μεγάλη ομάδα αποδεκτών (Hooper-Greenhill 1994 γ), η γραμμικότητα του μοντέλου μοιάζει να μην αποτελεί ιδιαίτερο πρόβλημα. Το πρόβλημα συνίσταται στο αν αυτή η γραμμική σχέση μπορεί, σε τελευταία ανάλυση να θεωρηθεί επικοινωνία (Hooper-Greenhill 1994 α).

Παρά τα προβλήματα αυτά, το μοντέλο της μετάδοσης εξακολουθεί να αποτελεί, έστω και συμβατικά, βάση προσέγγισης της επικοινωνίας στο μουσείο. Σε αυτό το μοντέλο, το οποίο είναι ίσως σε θέση να καλύψει μια παραδοσιακή, γραμμικής λογικής, μουσειακή έκθεση, θα πρέπει να αντιπαρατεθεί μια «πολιτισμική» θεωρία που να αντιλαμβάνεται την επικοινωνία ως ένα σύνολο από κοινωνικές διαδικασίες και σύμβολα, μέσω των οποίων η πραγματικότητα παράγεται, διατηρείται, αναπαράγεται και σχηματίζεται.

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό αυτής της επικοινωνιακής σχέσης, έτσι όπως την βλέπουμε να αναπτύσσεται στα μεγάλα και μικρά αρχαιολογικά μουσεία από τον 19^ο αιώνα μέχρι σήμερα, είναι ότι δεν πρόκειται για σχέση ισότιμη. Η παρουσίαση μιας συλλογής αρχαίων αντικειμένων, αν αντιμετωπισθεί ψυχρά, αποτελεί στην ουσία προϊόν της ανάγκης να επιδειχθεί το προγονικό μεγαλείο, το οποίο οφείλει να εντυπωσιάσει τόσο τους σύγχρονους πολίτες της χώρας, για να δώσει συγκεκριμένη μορφή και να ενισχύσει την εθνική τους συνείδηση, όσο και τους ξένους επισκέπτες, προκειμένου άμεσα να αυξήσει το εισαγόμενο τουριστικό συνάλλαγμα και έμμεσα να αποτελέσει συγκριτικό πλεονέκτημα στο στίβο των διεθνών σχέσεων. Σε μικρότερη κλίμακα, σε ένα μικρό τοπικό μουσείο για παράδειγμα, ακόμη και αν αυτοί οι μεγαλεπήβολοι εθνικοί στόχοι, δεν είναι σαφής και πάλι η έκθεση στοχεύει στο να προβάλλει μια «εντυπωσιακή» εικόνα του τοπικού προγονικού μεγαλείου ή έστω της σημαντικής σοδειάς μια πολύχρονης αρχαιολογικής δραστηριότητας στην εποχή.

Από την στιγμή λοιπόν που το ζητούμενο είναι ο «εντυπωσιασμός», συνειδητά ή ασυνείδητα ο εκθέτης σχεδιάζει την έκθεση έτσι, ώστε να προβάλει τα στοιχεία του αρχαιολογικού σώματος που συμβάλλουν σε αυτό και να αποσιωπήσει, συνειδητά ή ασυνείδητα, όσα δεν οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα. Μια παρόμοια πρακτική που συνδυάστηκε και με ανάλογες αντιλήψεις για το ποια υλικά κατάλοιπα χαρακτηρίζουν έναν πολιτισμό, είχε ως αποτέλεσμα, μέχρι πριν από λίγα σχετικά χρόνια, να μην μπορεί κανείς να ανακαλύψει σε ένα αρχαιολογικό μουσείο αντικείμενα που σχετίζονται με καθημερινές πρακτικές ανάγκες, όπως, για παράδειγμα, σε τι είδους σκεύη μαγείρευαν το φαγητό τους οι αρχαίοι Έλληνες.

Με λίγα λόγια εξετάζοντας την κατάσταση των αρχαιολογικών μουσείων γενικά και στην Ελλάδα ειδικότερα, μπορούμε να πούμε ότι ο εκθέτης συχνά δεν φαίνεται να ενδιαφέρεται για κάποιου είδους ανταλλαγή απόψεων, και η αντίδραση την οποία προσδοκά από τον επισκέπτη είναι η έκφραση θαυμασμού. Το θεσμικό πλαίσιο και οι εκθεσιακές προτάσεις των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων, η απουσία, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, θεωρητικών κειμένων και οργανωμένων συζητήσεων για τα μουσεία, η σημαντική καθυστέρηση στην εκπαίδευση (αν θεωρήσουμε ότι κάτι τέτοιο έχει γίνει σε κάποιες περιπτώσεις) στη συμμετοχή ειδικευμένων επιστημόνων στην οργάνωση των μουσείων αποτελούν αρκετά στοιχεία ώστε να μπορούμε να πούμε ότι μεγάλο μέρος των Ελλήνων αρχαιολόγων, μέχρι πριν από είκοσι χρόνια τουλάχιστον, μπορεί να θεωρούσαν ότι η κοινωνικοποίηση του έργου τους αποτελούσε ένα από τα καθήκοντα τους, όχι όμως εν από τα κύρια επιστημονικά πεδία ενασχόλησης τους. Η έκθεση των «καλύτερων θησαυρών» φάνηκε ως μια αυτονόητη και ικανοποιητική διαδικασία στο περιθώριο της κύριας ανασκαφικής, μελετητικής ή διοικητικής ενασχόλησής τους. Τα τελευταία χρόνια βεβαίως άρχισε να αντιμετωπίζεται πιο συστηματικά αυτό το θέμα, ίσως όχι λόγω των εσωτερικών προβληματισμών της αρχαιολογικής κοινότητας, αλλά της εξωτερικής πίεσης να αποδειχθεί η σκοπιμότητα της συνολικής χρηματοδότησης των κύριων αρχαιολογικών, δηλαδή ανασκαφικών και μελετητικών, δραστηριοτήτων, οι οποίες είναι, ούτως ή άλλως, σε μεγάλο βαθμό αποσπασμένες από την καθημερινή ζωή των «κοινών» ανθρώπων. Δε φαίνεται όμως και πάλι να θεωρείται ότι η κοινωνικοποίηση του αρχαιολογικού έργου αποτελεί προϋπόθεση της κοινωνικής και επαγγελματικής προοπτικής των ίδιων των αρχαιολόγων ότι δηλαδή η ανάπτυξη μιας ουσιαστικής σχέσης με το κοινό αποτελεί κεντρικό επιστημονικό πεδίο και όχι πάρεργο, και άρα είναι δυνατό, αν όχι απαραίτητο, η καλλιέργειά της να απασχολεί ειδικευόμενους επιστήμονες, να απαιτεί κονδύλια και να επηρεάζει ερευνητικές στρατηγικές. Αυτό βέβαια δεν αποτελεί αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο. Ο εκθέτης, επιπλέον, ακόμη και αν θεωρεί το μουσείο χώρο επικοινωνίας με το κοινό, βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση όσον αφορά την ανάπτυξη της άποψής του. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι ήδη η πανεπιστημιακή μέχρι πριν από μερικά χρόνια και οι μεταπτυχιακοί τίτλοι σήμερα προσδιορίζουν με πολιτιστικά αλλά και ταξικά, κατά μία έννοια, κριτήρια ποιοι είναι αυτοί που διαθέτουν το επιστημονικό υπόβαθρο, το τυπικό τουλάχιστον, για να έχουν δικαίωμα στη διαχείριση των αρχαιολογικών πραγμάτων. Θα μπορούσε ακόμη κανείς να προσθέσει ότι και μέσα στο πλαίσιο των διπλωματούχων αρχαιολόγων πιο σημαντικό ρόλο παίζουν οι απόφοιτοι των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων τα οποία θεωρούνται ότι έχουν μεγαλύτερο επιστημονικό κύρος. Οι απόφοιτοι αυτών των ιδρυμάτων είναι αυτοί που με τη σειρά τους γίνονται τα νέα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, και με τον τρόπο αυτό αναπαράγεται και συσσωρεύεται το «επιστημονικό» και πιο συγκεκριμένα το «αρχαιολογικό» κεφάλαιο.

Αν εξετασθεί ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων, στον οποίο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση τα τελευταία κυρίως χρόνια, θα πρέπει να επισημανθεί ότι γενικά η μετάδοση της γνώσης, έτσι όπως βιώνεται και

στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος, στηρίζεται σε μία σαφώς ιεραρχημένη σχέση ανάμεσα στον «επαίοντα» και τον «αδαή». Και εδώ η επικοινωνία αναπτύσσεται με δεδομένη την αδιαμφισβήτητη αυθεντία του εκθέτη/δασκάλου, επιτρέποντας στον επισκέπτη/μαθητή απλώς να θέτει ερωτήματα, τα οποία, μάλιστα, πρέπει να απαντώνται πειστικά και μονοδιάστατα. Όπως συμβαίνει συνήθως στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών μηχανισμών, αυτός που μεταδίδει τη γνώση δεν είναι έτοιμος να αποδεχθεί την αντίληψη για τον κόσμο που συνθέτει ο «μαθητής», αλλά προσπαθεί να του υποβάλλει μόνο όσα νοήματα αποδέχεται ο δάσκαλος. Από τη στιγμή που ο αρχαιολόγος/ δάσκαλος είναι, φυσικά, απών από το μουσείο, αυτό το διδακτικό ύφος μεταδίδεται από το είδος των επεξηγηματικών πινακίδων ή από τους ξεναγούς, οι οποίοι, συνήθως, απαγγέλλουν μηχανιστικά μια συγκεκριμένη εκδοχή της «αλήθειας» και του παρελθόντος.

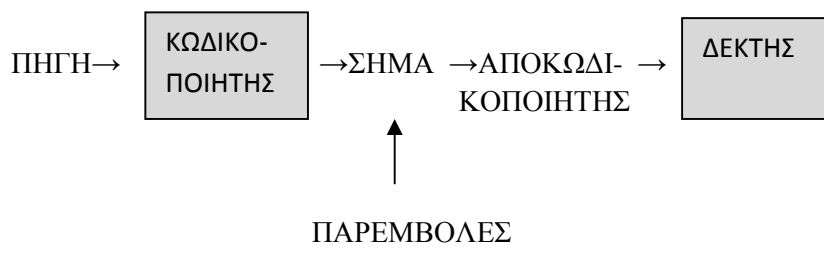
Η ιεραρχημένη σχέση μεταξύ εκθέτη και θεατή αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο με πολύ όμοια χαρακτηριστικά, ακόμη και αν το κοινωνικό περιβάλλον διαφέρει σημαντικά. Το ενδιαφέρον, μάλιστα, έγκειται στο ότι δεν διαφοροποιείται επί της ουσίας και μέσα στο χρόνο, παρότι η κοινωνικο-ιστορικές συνθήκες έχουν διαφοροποιηθεί σημαντικά από εκείνες που επικρατούσαν την εποχή της ίδρυσης των μουσείων. Βέβαια, αν επικεντρώσουμε, μέσα από αυτό το πρίσμα, την προσοχή μας στο ρόλο του επισκέπτη, παρατηρούμε ότι αυτός εμφανίζει μία σταδιακή διαφοροποίηση, ενώ σε γενικές γραμμές, ο ρόλος του αρχαιολόγου/εκθέτη παραμένει σχετικά στάσιμος.

Ενώ τα πρώτα μουσεία ήταν ιδιωτικά, αποκλείοντας ολοκληρωτικά την πρόσβαση στο κοινό, στη συνέχεια άρχισαν να την επιτρέπουν, αφήνοντας σταδιακά χώρο για τις αντιδράσεις του κοινού. Τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται, τουλάχιστον σε επίπεδο προθέσεων, η τάση να οργανώνονται με βάση τις διαθέσεις του κοινού (Edson και Dean 1996). Αυτή η τελευταία τάση αποτελεί εν μέρει και προϊόν της ανάγκης για προσέλκυση όσο γίνεται μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών, προκειμένου να εξασφαλισθεί η οικονομική επιβίωση των μουσείων, και εκφράζεται, συνήθως, με προσπάθειες συμμετοχής των εν δυνάμει επισκεπτών στην ίδια τη διοργάνωση εκθέσεων, όπως για παράδειγμα τη συμμετοχή των μελών μιας κοινότητας στην οργάνωση μιας λαογραφικής ή ιστορικής έκθεσης (Hooper-Greenhill 1992). Αυτή βέβαια η πρόθεση για δημιουργία εκθέσεων με ουσιαστική συμμετοχή του κοινού στο επίπεδο της πρακτικής της εφαρμογής, και μάλιστα, όταν μπορεί να θιγούν ευαίσθητες περιοχές της ερμηνείας ενός αρχαιολογικού σώματος, δεν είναι τόσο απλή υπόθεση. Οποσδήποτε εκείνο που προκύπτει ως ζητούμενο είναι η δυνατότητα επικοινωνίας ανάμεσα στους «ειδικούς» και τους «αδαείς» μέσα στο μουσειακό περιβάλλον. Ορισμένοι μελετητές (Maroenic 1994) υποστηρίζουν ότι το μήνυμα σε ένα μουσείο μεταδίδεται μέσα από ένα σύστημα σημάτων στη διάθεση αυτού που γνωρίζει πώς να τα ερμηνεύσει. Αυτό όμως ενδεχομένως δεν είναι απολύτως σωστό, γιατί το σύστημα σημάτων που αντιπροσωπεύει την άποψη του εκθέτη, έτσι κι αλλιώς προσλαμβάνεται και μεταφράζεται από τον επισκέπτη, ανεξάρτητα από το αν η μετάφραση των σημάτων ταυτίζεται με αυτή που έχει στο μυαλό του ο αρχαιολόγος. Άρα η μεταβίβαση του σήματος γίνεται σε κάθε περίπτωση. Το πρόβλημα είναι πόσο αντίστοιχη είναι η εικόνα που κωδικοποιείται με αυτήν που αποτελεί το προϊόν της τελικής αποκωδικοποίησης.

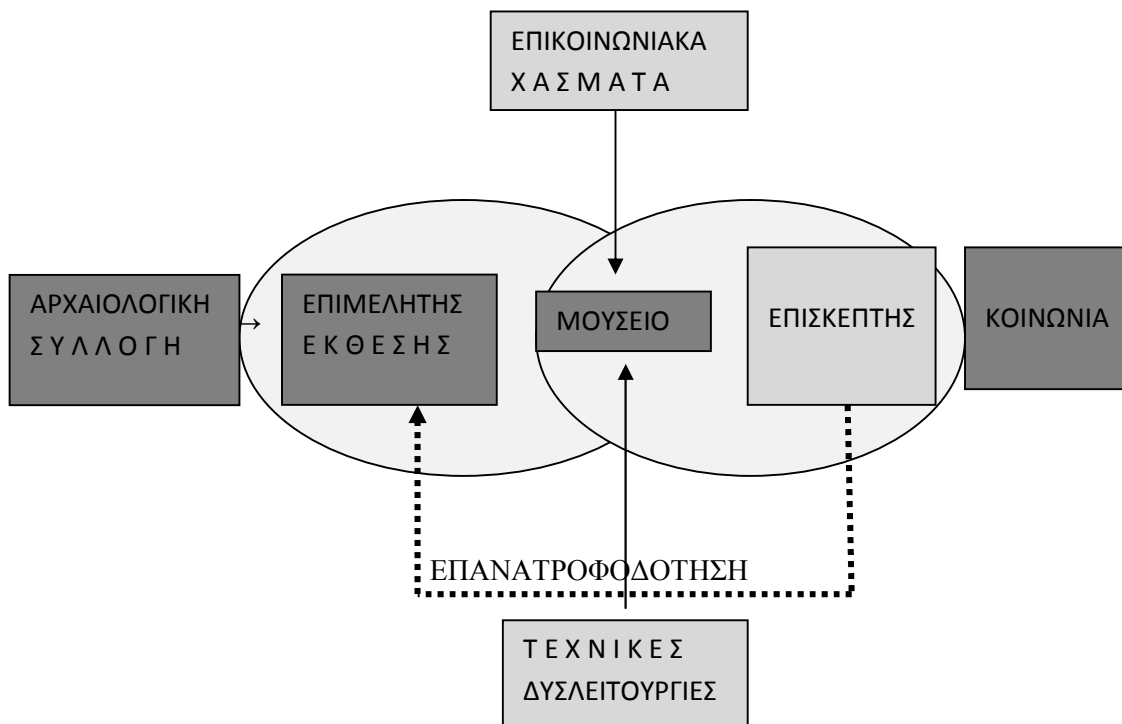
Έχει σημασία να αναγνωρισθεί ότι η αρχαιολογία είναι μια δραστηριότητα κατ' εξοχήν επικοινωνιακή, αφού κατοχυρώνει τον κοινωνικό της ρόλο συγκροτώντας μια σειρά αφηγήσεων για το παρελθόν. Οι αναφορές των αρχαιολόγων σε πράγματα του παρελθόντος συνιστούν, έτσι κι αλλιώς, διατυπώσεις, κοινωνικές πράξεις επικοινωνίας προσανατολισμένες προς έναν αποδέκτη είτε

αυτός είναι ένας άλλος αρχαιολόγος είτε ένας μη ειδικός, ο οποίος τις αξιολογεί. Η αξιολόγηση αυτή είναι καθοριστική για την πραγματοποίηση της επικοινωνίας αυτής ως πράξης με νόημα (Joyce και Preucel 2002). Η αφήγηση του εκθέτη σε μια μουσειακή έκθεση εισάγει στο παρόν την ερμηνεία που αυτός αποδίδει στο παρελθόν και την εκθέτη στη δημόσια κριτική και αμφισβήτηση. Η πράξη της συγκρότησης αυτού του μουσειακού «κειμένου» προϋποθέτει μια πολιτική για το παρόν, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μια μορφή εξουσίας. Κάθε είδος γραφής για το παρελθόν είναι αναπόφευκτα ταυτόχρονα και μια «εξημέρωση» των διαφορών του παρελθόντος, μια επιβολή της δικής μας τάξης πάνω σε αυτό. Το να «γράφεις» για το παρελθόν δεν είναι μια αθώα και αδιάφορη ανάγνωση ενός αυτόνομου παρελθόντος που παράγεται ως εικόνα. Επιπλέον, στην προσέγγιση του μουσειακού «κειμένου» θα πρέπει να επισημάνουμε και τη «διακειμενικότητά» του, από τη στιγμή που μια μουσειακή έκθεση δεν υπάρχει και δεν λειτουργεί ανεξάρτητα από άλλες αντίστοιχες εκθέσεις, τις υπόλοιπες αναφορές μιας κοινωνίας στο παρελθόν, αλλά και το σύνολο των αντιλήψεων μιας κοινωνικής ομάδας. Όπως και ένα κείμενο, μια μουσειακή έκθεση δεν είναι νοηματικά αυτόνομη, δεν αποτελεί μια ερμητική ολότητα, αλλά αντίθετα εγγράφεται πάνω σε ήδη διατυπωμένες αντιλήψεις και ιδεολογικά μορφώματα, προϋπάρχουσες ερμηνείες και θεωρητικές βεβαιότητες.

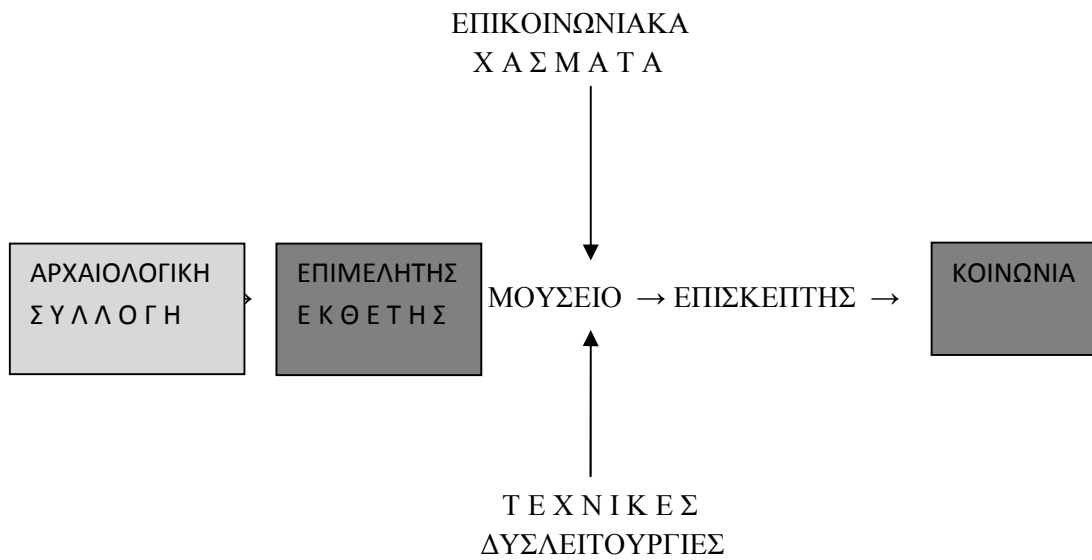
Τέλος, θα μπορούσε να προταθεί ένα άλλο μοντέλο ως περισσότερο δηλωτικό της επικοινωνιακής σχέσης που αναπτύσσεται σε ένα μουσείο· τονίζεται η κλειστή σχέση ανάμεσα στον εκθέτη και τον μη ειδικό, η οποία πραγματοποιείται μέσα στο περιβάλλον του μουσείου αλλά και έξω από αυτό, καθώς και μέσα από αυτήν, διαμορφώνεται, αναπαράγεται ή ανατρέπεται η αντίληψη μιας δεδομένης σύγχρονης κοινωνίας για το παρελθόν της. Αυτή τη συλλογική αντίληψη για το παρελθόν, σε συνδυασμό και με όλες τις πολιτισμικές παραμέτρους, απεικονίζει ο κύκλος που περικλείει την επικοινωνία ανάμεσα στον εκθέτη και τον επισκέπτη, η οποία πραγματοποιείται μέσω των ερμηνειών και των αφηγήσεών τους. Πλάι σε αυτόν απεικονίζεται ένας άλλος κύκλος, που απεικονίζει τα αντίστοιχα δεδομένα της αρχαίας κοινωνίας, της οποίας τις «υλικές διατυπώσεις» περιλαμβάνει η μουσειακή έκθεση. Τα αρχαία πράγματα «εκπέμπουν» μηνύματα μέσω των υλικών, τεχνολογικών, μορφολογικών τους χαρακτηριστικών, αλλά και μέσω των μεταξύ τους σχέσεων προς τους σύγχρονους ανθρώπους, είτε αυτοί ασχολούνται συστηματικά με τη μελέτη τους είτε όχι. (Σχήμα 4). (Χουρμουζιάδη, 2006)

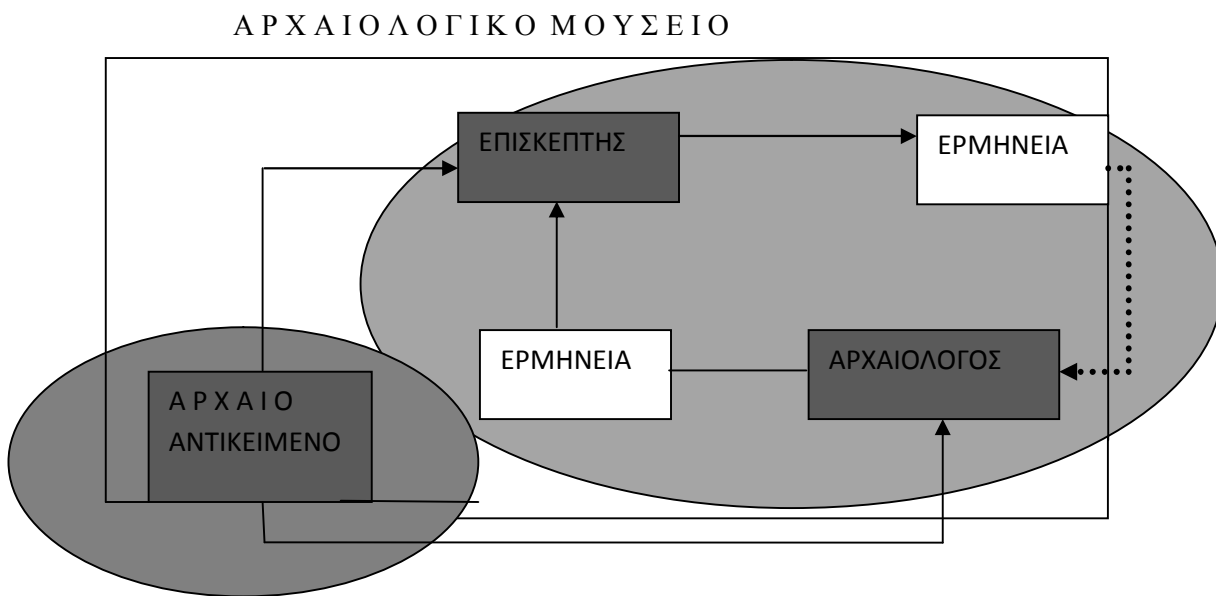
Σχήμα 1.

Σχήμα 2.

Σχήμα 3.

Σχήμα 4.

1.3. ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Με τον όρο «Τοπική Κοινωνία» εννοούνται όσοι ζουν κοντά σε έναν χώρο όπου αναπτύσσεται μια επικοινωνιακή σχέση των εκθετών με το κοινό, η οποία, ως ένα βαθμό, επηρεάζει τις σημερινές συνθήκες της ζωής τους. Πέρα όμως από αυτούς, είναι δυνατό στην κατηγορία αυτή να συμπεριληφθούν όλοι όσοι, ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας τους, αισθάνονται δεμένοι γενεαλογικά με το παρελθόν ενός τόπου και θεωρούν ότι η μελέτη και παρουσίαση αυτού του παρελθόντος τους αφορά άμεσα.

Γενικά, καθώς οι τοπικές κοινωνίες ασχολούνται με το παρελθόν, προσπαθώντας να συγκροτήσουν νοήματα στο παρόν, μέσα σε αυτή τη διαδικασία ενσωματώνουν σχεδόν αυτόματα αντικείμενα, κτίσματα και τόπους σχετικά με πραγματικά ή φανταστικά στοιχεία του παρελθόντος μέσα στις αφηγήσεις που συμβάλλουν στη διαμόρφωση και τη συνοχή των ίδιων των κοινοτήτων. Στην περίπτωση των νεολιθικών αρχαιοτήτων, από τη στιγμή που δεν υπάρχουν συνήθως ορατά σημάδια ούτε, φυσικά, προσωπικές μνήμες, η αρχαιολογική δράση είναι αυτή που θα παράσχει το υλικό είτε μέσω πραγμάτων είτε μέσω αφηγήσεων για τη συγκρότηση των τοπικών αφηγήσεων.

Η ιδιαίτερη σχέση των αρχαιολογικών προγραμμάτων με τις τοπικές κοινωνίες, αν και είναι σύμφυτη με την ίδια την αρχαιολογική δραστηριότητα σε τοπικό επίπεδο, μόνο τα τελευταία χρόνια έχει θεωρηθεί ως ένα ξεχωριστό πεδίο προβληματισμού και αναζήτησης μεθόδων που σχετίζονται τόσο με την οργάνωση των προγραμμάτων αυτών όσο και με τη λήψη ιδιαίτερων μέτρων για την ανάπτυξη μόνιμων τρόπων επαφής και συνεννόησης με το τοπικό κοινό. Οι μελετητές που ασχολούνται με το θέμα θεωρούν ότι η σοβαρή ενασχόληση των αρχαιολόγων με τις σχέσεις τους με το κοινωνικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η δραστηριότητά τους, δεν αποτελεί απλώς μια κοινωνική υποχρέωση, αλλά επιπλέον εμπλουτίζει την επιστήμη.

Η σχέση με την τοπική κοινωνία μπορεί να αναχθεί α) στις οικονομικές, διοικητικές και κοινωνικές σχέσεις που αναπόφευκτα αναπτύσσει η μουσειακή δραστηριότητα με τον ντόπιο πληθυσμό και β) στο θέμα της ερμηνείας και της διαχείρισης του παρελθόντος από τους απογόνους της νεολιθικής κοινότητας. Η οικονομική σχέση ενός μουσείου με την τοπική κοινωνία είναι αρκετά πολύπλοκη και πολυεπίπεδη, και οπωσδήποτε δεν σχετίζεται μόνο με τον αριθμό των εισιτηρίων των επισκεπτών. Η οικονομική σημασία του πολιτισμικού αποθέματος για μια κοινότητα εδώ και μερικά χρόνια άρχισε να μην είναι δευτερεύουσα αλλά αρκετά βασική. Αν παλιότερα ήταν δυνατόν οι χώροι αρχαιολογικού ενδιαφέροντος να δρουν υποστηρικτικά στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης, σήμερα αναζητούνται τρόποι, ώστε να αποτελέσουν τους βασικούς πόλους έλξης που θα δημιουργήσουν το τουριστικό ρεύμα, μετατρέποντας περιοχές της περιφέρειας από αγροτικές σε προορισμούς εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Με τον τρόπο αυτό, βέβαια, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένα αρχαιολογικό μουσείο δεν αφορά τους ντόπιους, επειδή τους δίνει τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με το δικό τους παρελθόν, αλλά κυρίως, επειδή θα δημιουργήσει νέες θέσεις απασχόλησης άμεσα ή έμμεσα λύνοντας, ως ένα σημείο, τα πιεστικά οικονομικά τους προβλήματα.

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα ο ρόλος που μπορούν να παίξουν τα αρχαιολογικά μουσεία στην τοπική ανάπτυξη αποτελεί την επωδό όλων των σχετικών πολιτικών οι οποίες χαράσσονται τόσο σε κεντρικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Όπως η άνοδος του εθνικισμού ήταν ένας βασικός κινητήριος

μοχλός για την ίδρυση των μουσείων του 19^{ου} αιώνα έτσι και τις τελευταίες δεκαετίες η έμφαση στη βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της ιδιαίτερης οικονομικής και πολιτιστικής τους ταυτότητας επέδρασε καθοριστικά στη δημιουργία χώρων ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιφέρεια.

Παρά τις διακυμάνσεις στις σχέσεις αρχαιολογικής δραστηριότητας και τοπικής κοινωνίας, γεγονός παραμένει ότι η δεύτερη δείχνει ένα σταθερό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα όταν θεωρεί ότι θίγεται η τοπική πολιτισμική ταυτότητα. Κάτι που έχει πολύ συχνά παρατηρηθεί είναι ότι η τοπική κοινωνία εγείρει αξιώσεις για τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος της, όταν αισθανθεί ότι αυτά διεκδικούνται από άλλους. Μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις, και συγκεκριμένα όταν ένα σύμβολο του τοπικού παρελθόντος απειλείται, διαφυλάσσεται η κοινή κληρονομιά από την εκμετάλλευσή της χάριν των ατομικών και εμπορικών συμφερόντων. Είναι, για παράδειγμα, συχνό το φαινόμενο της διεκδίκησης αρχαιοτήτων που έχουν διασπαρεί σε μεγαλύτερα μητροπολιτικά μουσεία, οπότε οι τοπικές αρχές επιδιώκουν, και συχνά με περισσή ένταση και ζήλο, την επιστροφή των αποσπασμένων αρχαιοτήτων, επειδή πιστεύουν ότι μόνο αν εκτεθούν στον τόπο τους είναι δυνατό να αναδείξουν το προγονικό μεγαλείο των σύγχρονων απογόνων. Ανεξάρτητα από τις παραπάνω διαθέσεις, που εκφράζονται σε συλλογικό επίπεδο, είναι δυσκολότερο να προσδιορισθεί η διάθεση των μεμονωμένων μελών της τοπικής κοινωνίας. Εκείνο όμως που φαίνεται από τα στοιχεία που διαθέτουμε είναι ότι μάλλον λίγοι δείχνουν πραγματικό ενδιαφέρον, αν δεν έχουν κάποιο ιδιαίτερο συμφέρον. Ενδεχομένως, η έλλειψη να οφείλεται και στο γεγονός ότι στην Ελλάδα τα αρχαιολογικά μουσεία αποτελούν πια παλιά ιστορία: οι Έλληνες των τελευταίων γενεών τα θεωρούν ως ένα απαραίτητο στοιχείο του διοικητικού τους περιβάλλοντος, όπως το σχολείο και τις δημόσιες υπηρεσίες· τα επισκέπτονται, αν παραστεί συγκεκριμένος λόγος, και μάλλον πιστεύουν ότι, αν επισκεφθούν ένα, τα έχουν επισκεφθεί όλα· αν το έχουν επισκεφθεί μια φορά δεν θα χρειαστεί να το επαναλάβουν, αφού τα αρχαία πράγματα δεν αλλάζουν. Άλλοι πάλι αδιαφορούν, ίσως και μέσα από την αντίληψη ότι το παρελθόν που τους αφορά είναι αυτό που εκείνοι μαθαίνουν μέσα από τις προφορικές και άλλες παραδόσεις και όχι το αποκαλυπτόμενο αρχαιολογικά.

Υπάρχει μια διαφορά μεταξύ της αξιοποίησης μιας παράδοσης, η οποία έχει επιβιώσει μέχρι σήμερα (υλικής ή μη-υλικής), και της αξιοποίησης της κληρονομιάς της απώτερης αρχαιότητας. Στην ουσία η τοπική κοινωνία καλείται να υποστηρίξει, να αναδείξει και να εκμεταλλευτεί κάτι το οποίο «κατασκευάζουν» οι αρχαιολόγοι, επειδή οι κάτοικοι δεν είναι σε θέση τις περισσότερες φορές όχι μόνο να το αξιολογήσουν και να το ερμηνεύσουν, αλλά ούτε καν να υποθέσουν ότι υπάρχει. Ακόμη και τα αντικείμενα τα οποία καθαρισμένα και συντηρημένα καταλήγουν σε μια μουσειακή έκθεση στα μάτια των ντόπιων και των επισκεπτών γενικότερα δεν πείθουν για την αξία τους παρά μόνο αφού αυτή «εξηγηθεί» από τους ειδικούς.

Εκτός λοιπόν από τις απτές σχέσεις που είναι δυνατό να αναπτυχθούν μεταξύ της τοπικής κοινωνίας και της αρχαιολογικής δράσης, αναπτύσσεται και μια άλλη μέσω των αρχαιολογικών αφηγήσεων και ερμηνειών. Οι τοπικοί άρχοντες που αξιοποιούν τις αρχαιότητες της περιοχής τους στην πολιτική τους επιχειρηματολογία δεν εφευρίσκουν ανυπόστατες ιστορίες· στηρίζονται σε μία πρακτική ιστορική αντίληψη και την εκμεταλλεύονται. Έτσι τα «αρχαία» γίνονται αντικείμενα χρήσης και φετίχ με την έννοια ότι είναι υπαρκτά και ταυτόχρονα φανταστικά από τη στιγμή που αντιπροσωπεύουν μια αντίληψη για κάποιους ένδοξους προγόνους. Τελικά, πέρα από τα διοικητικά όρια ενός μουσείου, τα ουσιαστικά, όπως διαπιστώνεται για μια ακόμη φορά, είναι ασαφή και τα προβλήματα της διαχείρισης του παρελθόντος θέτουν πειστικά το ζήτημα της ιδιοκτησίας του. Θεωρητικά το παρελθόν ανήκει σε

όλους. Υπάρχει όμως μια αντίφαση: από τη στιγμή που κάποια κατάλοιπα του παρελθόντος εντοπίζονται, αξιολογούνται ως σημαντικά, για να συλλεχθούν ή να διατηρηθούν και εντάσσονται στο σώμα της «εθνικής» ή αλλιώς της συλλογικής μας κληρονομιάς, κάθε μέλος αυτού του κοινωνικού συνόλου αποκλείεται από κάθε επαφή μαζί τους. Το νομικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί για την προστασία τους στο όνομα των μελών μιας κοινωνίας δεν αφήνει κανένα περιθώριο για το κάθε μέλος της κοινωνίας χωριστά να τα διαχειρίζεται με κάθε τρόπο (Χουρμουζιάδη 2006).

1.4. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

A. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (ΕΑΜ) εγκαινιάστηκε το 1889, επεκτάθηκε κατά το μεσοπόλεμο και σήμερα διαθέτει περίπου 8000 τ.μ. εκθεσιακών χώρων. Στις αίθουσές του προβάλλεται η μακρά εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής τέχνης και ιστορίας, από την προϊστορική εποχή (6800 π.Χ.), έως την ύστερη ρωμαϊοκρατία (4^ο αι. μ.Χ.).

Από την αρχή της λειτουργίας του θεσπίστηκε η διάρθρωση του συνόλου των αρχαίων έργων που φυλάσσονται και εκτίθενται στο Μουσείο σε πέντε συλλογές, οι οποίες θεωρούνται από τις πλουσιότερες στον κόσμο. Αυτές είναι: η Προϊστορική Συλλογή, η Συλλογή Γλυπτών, η Συλλογή Χαλκών, η Συλλογή Αγγείων και Μικροτεχνίας και η Αιγυπτιακή Συλλογή.

Εκπαιδευτικά προγράμματα διοργανώνονται επίσης, τα οποία ξεκίνησαν πιλοτικά το 1998. Από το 2004 καταρτίστηκαν δύο νέα προγράμματα για παιδιά 5-11 ετών («Ζωντανεύοντας τα αρχαία μας» και «Το παραμύθι της Κυριακής»), ενώ από το 2006 ξεκίνησαν δύο ακόμα για μαθητές δημοτικού και γυμνασίου («Χαίρε και πείη ή αλλιώς Στην υγεία μας» και «Ταξιδεύοντας στους πολιτισμούς»). Ως ειδικό πρόγραμμα διοργανώθηκε και περιοδική έκθεση φωτογραφίας με τη συμμετοχή των κέντρων απεξάρτησης νέων και επίσης άλλο ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για κωφά παιδιά, πρωτοποριακό παγκοσμίως («Το μάτι ακούει»).

Το ΕΑΜ είναι το πρώτο και μεγαλύτερο μουσείο της Ελλάδας και ένα από τα σημαντικότερα του κόσμου, με ετήσια επισκεψιμότητα 700.000 ατόμων. Πιστεύουμε ότι αποτελεί όχι μόνο χώρο προστασίας, συντήρησης και ανάδειξης των αρχαίων έργων, αλλά και κέντρο πολιτισμού, χώρο εκπαίδευσης για όλες τις ηλικίες και κυρίως τους νέους και τέλος, κέντρο επιστημονικής μελέτης και έρευνας (Τετράδια Μουσειολογίας, τεύχος 4, 2007/45-56).

B. Αρχαιολογικό Μουσείο Θάσου

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θάσου χτίστηκε το 1935, για να στεγάσει τα πολλά και σημαντικά ευρήματα που είχαν έρθει στο φως από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Οι συνεχιζόμενες έρευνες δημιούργησαν την ανάγκη επέκτασης του μουσείου. Για το λόγο αυτό, κατά τα έτη 1989-1999, κατασκευάστηκε νέα πτέρυγα, με κονδύλια από εθνικούς πόρους, το ΤΑΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σήμερα το μουσείο έχει συνολικό εμβαδόν 2.376 τ.μ. και περιλαμβάνει εκτεταμένους εκθεσιακούς χώρους, εργαστήρια συντήρησης, χώρους μελέτης και αποθήκευσης.

Η νέα μόνιμη συλλογή, η οποία περιλαμβάνει τόσο την επέκταση όσο και το παλαιό κτίριο, πραγματοποιήθηκε σταδιακά από το 2003 με χρηματοδότηση του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, ως έργο ενταγμένο στο ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και αποδόθηκε ολοκληρωτικά στο κοινό το 2007.

Ο σχεδιασμός της νέας μόνιμης έκθεσης βασίστηκε στην ιδέα ότι ένα μεγάλο σύγχρονο μουσείο, σε άμεση επαφή με έναν επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο, πρέπει να λειτουργεί σπονδυλωτά και να προσφέρει πολλαπλούς τρόπους προσέγγισης της θεματολογίας του. Έτσι, η αυλή του μουσείου, εκτός από χώρος αναψυχής, χρησιμοποιείται και για την έκθεση ογκωδών γλυπτών, αρχιτεκτονικών μελών, επιγραφών και ψηφιδωτών, ενώ στην αίθουσα υποδοχής, εκτίθεται ένας εντυπωσιακός αρχαϊκός κούρος, εμβληματικό εύρημα της Θάσου, συνοδευόμενος από ψηφιοποιημένο εποπτικό υλικό για την ιστορία και τις τεχνικές της μεγάλης γλυπτικής.

Στο πρώτο τμήμα της έκθεσης, ο θεατής έχει την ευκαιρία να δει αντικείμενα που εκτίθενται για πρώτη φορά και αφορούν την προϊστορία του νησιού, από την παλαιολιθική εποχή ως και την εποχή του χαλκού, ενώ στο δεύτερο επιχειρείται να δοθεί διαχρονικά η εικόνα των διαφορετικών όψεων της ζωής της πόλης. Το μουσείο διαθέτει επίσης αίθουσα πολλαπλών χρήσεων με αμφιθέατρο και χώρο

περιοδικών εκθέσεων, καθώς και αναψυκτήριο με θέα στην ακρόπολη και την αγορά της αρχαίας Οπόλης.

Λόγω της κεντρικής θέσης του στη σύγχρονη πρωτεύουσα του νησιού, δίπλα στον κεντρικό χώρο της αρχαίας Αγοράς, το μουσείο καλείται να καλύψει τις ανάγκες ευρύτατου φάσματος επισκεπτών, παρέχοντας μια συνολική εικόνα των εκφάνσεων της ζωής στην αρχαία πόλη-κράτος και φωτίζοντας, ταυτόχρονα, τον ιστορικό ρόλο του νησιού, από τους προϊστορικούς ως και τους βυζαντινούς χρόνους.

Η έκθεση στοχεύει στην προσέλκυση ενός κοινού ευρέως φάσματος, όπως μαθητών από τα σχολεία του νησιού και της ευρύτερης περιοχής, Ελλήνων και ξένων τουριστών και ειδικών επιστημόνων που προέρχονται από πανεπιστημιακά και ερευνητικά ιδρύματα της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες των διαφορετικών ομάδων του κοινού, η έκθεση σχεδιάστηκε με εκπαιδευτικό προσανατολισμό, στοχεύοντας κατά κύριο λόγο σε άτομα σχολικής ηλικίας, αλλά ικανοποιώντας παράλληλα τόσο τους επισκέπτες που διατηρούν κάποια σχέση με την αρχαιοελληνική παιδεία, όσο και ως ένα βαθμό τις προσδοκίες των ειδικότερων μελετητών. Σε κάθε περίπτωση, σταθερός στόχος της έκθεσης είναι η προβολή του ιδιαίτερου χαρακτήρα και του ειδικού ιστορικού ρόλου μιας ακμαίας αρχαίας ελληνικής πόλης.

Για να εξυπηρετηθεί ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας της έκθεσης, προγραμματίστηκε η λειτουργία εκπαιδευτικού προγράμματος σχετικού με την ιστορία του νησιού, με αποδέκτες παιδιά όλων των βαθμίδων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε συνδυασμό με ενημερωτικά φυλλάδια με τις ενότητες και τις αίθουσες του μουσείου (Τετράδια Μουσειολογίας, τεύχος 4, 2007/45-56).

Γ. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης είναι κρατικό μουσείο του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και αποτελεί ανεξάρτητη Υπηρεσία από το 2001. Στεγάζεται από το 1962 σε κτήριο του αρχιτέκτονα Πάτροκλου Καραντινού και είναι κηρυγμένο ως διατηρητέο μνημείο νεότερης κληρονομιάς, καθώς αντιπροσωπεύει ένα από τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα του μοντερνισμού στην Ελλάδα. Στις συλλογές του περιλαμβάνονται αντικείμενα και ανασκαφικά σύνολα από έρευνες οι οποίες έχουν διενεργηθεί από την Αρχαιολογική Υπηρεσία σε ολόκληρη τη Μακεδονία από το 1912 μέχρι σήμερα. Στις συλλογές του περιλαμβάνονται επίσης αντικείμενα που ανήκαν σε ιδιώτες και δωρήθηκαν στο ΑΜΘ.

Μετά από μία μακρά περίοδο εργασιών, απαραίτητων για την αναδιοργάνωση των χώρων έκθεσης, αποθήκευσης, συντήρησης και διοίκησης, το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης άνοιξε τις πύλες του στο κοινό, τον Σεπτέμβριο του 2006. Στο διάστημα που προηγήθηκε, εκτός από την κτηριακή επέκταση, σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε η επανέκθεση των μόνιμων συλλογών του Μουσείου με τρόπο που να καλύπτει τις ανάγκες του σύγχρονου επισκέπτη.

Επτά ενότητες συνθέτουν την εκθεσιακή πρόταση του Μουσείου, μέσω της οποίας ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με τον κόσμο της αρχαίας Μακεδονίας, τον πολιτισμό και τους ανθρώπους της :

1. Προϊστορική Μακεδονία
2. Προς τη γένεση των πόλεων
3. Η Μακεδονία από τον 7ο αι. π.Χ. έως την ύστερη αρχαιότητα
4. Θεσσαλονίκη, Μακεδονίας μητρόπολις
5. Ο χρυσός των Μακεδόνων
6. Αγρός-Οικία-Κήπος-Γόπος
7. Μακεδονία: από τις ψηφίδες στα pixels

«Πρόθεσή μας ήταν να φωτίσουμε όψεις της πολιτισμού που αναπτύχθηκε στη Μακεδονία, κυρίως στην περιοχή της Θεσσαλονίκης και των όμορων νομών, από την αυγή της προϊστορίας μέχρι την ύστερη αρχαιότητα, τους πρώτους, δηλαδή, χριστιανικούς αιώνες.

Επιδιώξαμε η οργάνωση και η παρουσίαση των εκθέσεων να είναι απόλυτα ανθρωποκεντρική, αναπαριστώντας, όσο μας το επιτρέπουν τα ευρήματα και η επιστημονική έρευνα, τη ζωή και την καθημερινότητα των ανθρώπων που έδρασαν κάποτε σε αυτή την περιοχή της Ελλάδας. Για την προσέγγιση αυτή του παρελθόντος, έγινε προσπάθεια να εφαρμοσθούν οι αρχές της σύγχρονης μουσειολογίας και εργάστηκε μία πολυπληθής ομάδα επιστημόνων, τεχνιτών, και διοικητικών υπαλλήλων. Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης επιθυμεί να είναι χώρος πολιτισμού, μάθησης, εκπαίδευσης, επιστήμης και επικοινωνίας. Για να πραγματώσει αυτούς τους στόχους προσφέρει εκπαιδευτικά προγράμματα, παρουσιάζει περιοδικές εκθέσεις με θέματα που αντλούνται από τον αρχαίο αλλά και τον σύγχρονο πολιτισμό, προωθεί την αρχαιολογική έρευνα και οργανώνει θεματικά εργαστήρια, διαλέξεις, σεμινάρια και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις» (<http://odysseus.culture.gr/>).

2. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

2.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

Ως διαχείριση μουσείων εννοούμε σήμερα τη διασφάλιση της διοικητικής λειτουργίας του μουσείου και, γενικότερα, όλων των δραστηριοτήτων που δεν σχετίζονται άμεσα με τα εξειδικευμένα πεδία μουσειακής εργασίας (συντήρηση, έρευνα και επικοινωνία). Από αυτή την άποψη, η διαχείριση μουσείων ουσιαστικά περιλαμβάνει δραστηριότητες που σχετίζονται με οικονομικά (λογιστικά, διαχειριστικός έλεγχος, χρηματοδοτικά) και νομικά ζητήματα, με την ασφάλεια και τη συντήρηση του κτηρίου, με τη διοίκηση του προσωπικού, με το μάρκετινγκ, καθώς και με διαδικασίες στρατηγικού σχεδιασμού και γενικότερου προγραμματισμού των δραστηριοτήτων του μουσείου. Ο όρος «management» είναι αγγλοσαξονικής προέλευσης (αν και ο αγγλοσαξονικός όρος προέρχεται από τα γαλλικά *manage* και *ménage*) και σήμερα χρησιμοποιείται και στα Γαλλικά με την ίδια σημασία. Οι κατευθυντήριες γραμμές ή, αλλιώς, το «στυλ» διοίκησης που ασκείται αντανακλά μια συγκεκριμένη αντίληψη περί του μουσείου – ειδικότερα ως προς τη στάση του απέναντι στην κοινωφελή προσφορά.

Παραδοσιακά χρησιμοποιόταν ο όρος «administration» (*διαχείριση/διοίκηση*, από το λατινικό *administratio*, που σημαίνει υπηρεσία, βοήθεια, χειρισμός), για να περιγράψει τις διοικητικές διαδικασίες και γενικότερα όλες τις δραστηριότητες που είναι απαραίτητες για να λειτουργήσει ένα μουσείο. Η πραγματεία μουσειολογίας του George Brown Goode, *Museum Administration* (1896) εξετάζει τα θέματα που σχετίζονται με τη μελέτη και έκθεση των συλλογών καθώς και με την καθημερινή διοίκηση, ενώ επίσης προσεγγίζει το συνολικό όραμα του μουσείου και την ενσωμάτωσή του στην κοινωνία. Εύλογα αντλούμενος από τον χώρο των δημόσιων πολιτικών υπηρεσιών, ο όρος «administration» (*διαχείριση/διοίκηση*), είτε αναφέρεται σε 42 δημόσιες είτε σε ιδιωτικές υπηρεσίες, σημαίνει τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας και ταυτόχρονα την ανάληψη της πρωτοβουλίας για τη διενέργεια όλων των δραστηριοτήτων του μουσείου. Η έννοια της (δημόσιας) κοινωφελούς υπηρεσίας ή και του λειτουργήματος, παρά τον θρησκευτικό συνειρμό, είναι στενά συνδεδεμένες με την έννοια της διαχείρισης/διοίκησης (*administration*). Γνωρίζουμε ότι ο όρος “administration” συχνά παραπέμπει στον όρο «γραφειοκρατία», καθώς συνδέεται και με τη (δυσ)λειτουργία διάφορων κρατικών αρχών. Έτσι, δεν είναι παράξενο το γεγονός ότι την τελευταία εικοσιπενταετία η εξέλιξη της οικονομικής θεωρίας, με σαφή ροπή προς την οικονομία της ελεύθερης αγοράς, επικαλείται πολύ συχνότερα τον όρο “management”, ο οποίος ήταν σε χρήση ήδη από πολλά χρόνια στο πλαίσιο κερδοσκοπικών οργανισμών. Οι έννοιες της «εισαγωγή στην αγορά» (market launch) και του μάρκετινγκ των μουσείων, όπως και η ανάπτυξη εργαλείων μέσα στα μουσεία, όπως αυτά που χρησιμοποιούνται στις επιχειρήσεις (προσδιορισμός στρατηγικής, εστίαση στον επισκέπτη, διαχείριση πόρων, εξεύρεση χρηματοδότησης κλπ.), έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στα ίδια τα μουσεία.

Έτσι, ορισμένες από τις διαφωνίες ως προς την οργάνωση και τις πολιτικές των μουσείων απορρέουν άμεσα από την κεντρική διαφωνία, μέσα στους ίδιους τους κόλπους του μουσείου, ανάμεσα στην προσέγγιση των αγορών και στην πιο παραδοσιακή προσέγγιση της διακυβέρνησης όπως π.χ. δημόσιων οργανισμών. Ως αποτέλεσμα, αναπτύχθηκαν νέες μορφές χρηματοδότησης (επέκταση της ποικιλίας στα πωλητήρια των μουσείων, επαναφορά του εισιτηρίου, ανάπτυξη δημοφιλών προσωρινών εκθέσεων ή και πώληση αντικειμένων από τις ίδιες τις συλλογές). Αυτές οι διεργασίες, που πρωτοξεκίνησαν ως επικουρικές μέσα στο πλαίσιο του μουσείου, επηρέασαν σταδιακά ολόένα

και περισσότερο και τις υπόλοιπες λειτουργίες του μουσείου, σε τέτοιο βαθμό ώστε μερικές φορές αναπτύσσονται σε βάρος των άλλων 43 λειτουργιών που απαιτούνται για τη διατήρηση, την έρευνα ή και την επικοινωνία. Η ιδιαιτερότητα της διαχείρισης/διοίκησης μουσείων, που δομείται γύρω από τις ενίοτε αντιφατικές ή πάντως υβριδικές προσεγγίσεις της οικονομίας των αγορών από τη μια, και της λειτουργίας των δημόσιων αρχών από την άλλη, εκπορεύεται από το γεγονός ότι το μουσείο εδράζεται πάνω στη λογική της προσφοράς, δηλαδή στις δωρεές αντικειμένων και χρημάτων ή στις ενέργειες εθελοντών ή ενώσεων φίλων του μουσείου. Και μολονότι οι δωρεές ή η εθελοντική προσφορά λαμβάνονται αυτονόητα υπόψη, ωστόσο δεν έχει εξεταστεί στον κατάλληλο βαθμό η μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη επίπτωσή τους στη διαχείριση/διοίκηση του μουσείου (Βασικές Έννοιες της Μουσειολογίας ICOM Armand Colin).

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Η Οργάνωση αποτελεί τη δεύτερη λειτουργία της διοίκησης και περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των δραστηριοτήτων που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων, την ομαδοποίηση αυτών των δραστηριοτήτων και την ανάθεση εξουσίας για την διεκπεραίωση αυτών. Μέσω της οργάνωσης, το συνολικό έργο διαιρείται σε επιμέρους εργασίες, γίνεται ανάθεση σε συγκεκριμένα άτομα (στελέχωση) και διαμορφώνονται οι μεταξύ τους σχέσεις. Η οργάνωση περιλαμβάνει «τη δημιουργία σκόπιμης διάρθρωσης ρόλων μέσω του προσδιορισμού των δραστηριοτήτων που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων του οργανισμού και κάθε τμήματος, της ομαδοποίησης των δραστηριοτήτων και της ανάθεσής τους σε ένα διοικητικό στέλεχος, με την εξουσία για να τις φέρει σε πέρας και της πρόνοιας για το συντονισμό της εξουσίας και της ροής της πληροφόρησης, οριζόντια και κάθετα μέσα στην οργανωτική δομή». Τα βασικά βήματα της οργάνωσης είναι: α) η συμφωνία ως προς αυτό που πρέπει να γίνει (ενότητα σκοπού) β) ο καθορισμός καθηκόντων και η απόφαση ανάληψής τους από συγκεκριμένα άτομα (ανάλυση εργασίας), γ) ο προσδιορισμός κατηγοριών προσωπικού (στελέχωση) και δ) η κατασκευή οργανωτικής δομής ή πλαισίου (οργανόγραμμα).

Προκειμένου να επιτευχθούν τα παραπάνω, είναι αναγκαία η ομαδοποίηση των ανθρώπων και των εργασιών σε διευθύνσεις ή αλλιώς, είναι αναγκαία η τμηματοποίηση των λειτουργιών του Οργανισμού. Με την διαδικασία αυτή καθορίζονται τα τμήματα και οι αρμοδιότητές τους και προσδιορίζονται οι σχέσεις εξουσίας μεταξύ των προϊσταμένων και των υφισταμένων. Βασικός στόχος της τμηματοποίησης είναι η αποτελεσματικότητα. Για το λόγο αυτό, κατά τον καθορισμό των τμημάτων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αλληλεξάρτηση των δραστηριοτήτων, η απαιτούμενη εξειδίκευση των διαφόρων θέσεων, η αποδοτικότερη αξιοποίηση των πόρων, το μέγεθος του οργανισμού, η γεωγραφική διασπορά των δραστηριοτήτων κτλ.. Η τμηματοποίηση είναι δυνατόν να γίνει με διάφορα κριτήρια. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες σημαντικές μορφές οργανωτικών δομών:

α) Η τμηματοποίηση κατά λειτουργία: Η κάθε λειτουργία στην οργάνωση εξυπηρετείται από ένα τμήμα (π.χ. μάρκετινγκ, τμήμα δημοσίων σχέσεων, παραγωγής κ.ά.). Αποτελεί την συνηθέστερη μέθοδο ομαδοποίησης, και σύμφωνα με αυτήν οι θέσεις εργασίας που αφορούν την ίδια λειτουργία είναι αλληλεξαρτώμενες και, συνεπώς, συντονίζονται καλύτερα.

β) Η τμηματοποίηση με βάση το προϊόν /υπηρεσία. Σύμφωνα με αυτήν, όλες οι θέσεις εργασίας, που σχετίζονται με το συγκεκριμένο προϊόν/υπηρεσία (π.χ. παραγωγή και διάθεση)

ή με την παροχή εξειδικευμένων γνώσεων για τον σχεδιασμό, «τοποθετούνται» στην ίδια διεύθυνση ή στο ίδιο τμήμα.

γ) Η γεωγραφική τμηματοποίηση. Ο τρόπος αυτός ομαδοποίησης χρησιμοποιείται όταν κάποια επιχείρηση έχει τμήματα σε διάφορες γεωγραφικές περιφέρειες. Χρησιμοποιείται, συνήθως, σε μεγάλες επιχειρήσεις με δραστηριότητες που έχουν γεωγραφική διασπορά (π.χ. πολυεθνικές) και δίνει τη δυνατότητα αποκέντρωσης και άμεσης λήψης αποφάσεων με βάση τις τοπικές συνθήκες

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι υπάρχουν και άλλα κριτήρια ή μορφές τμηματοποίησης (π.χ. μικτή τμηματοποίηση ή τμηματοποίηση μήτρας) (Βασικές Έννοιες της Μουσειολογίας ICOM Armand Colin).

2.2. Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

A) Κεντρικά όργανα διοίκησης

1) Αρμόδιο υπουργείο

Πρώτο υπουργείο αρμόδιο για τα ζητήματα των αρχαιοτήτων και της διαφύλαξής τους σε μουσεία ήταν το Υπουργείο Παιδείας, ήδη από την ίδρυσή του το 1833, ως Γραμματεία της Επικρατείας επί των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδύσεως,²³ στην οποία υπαγόταν από τη σύστασή της η αρμόδια για τις αρχαιότητες και τα μουσεία κρατική υπηρεσία (Γενική Εφορεία).

Το 1960 οι σχετικές αρμοδιότητες μεταβιβάστηκαν στο Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως,²⁴ όπου μεταφέρθηκαν οι Διευθύνσεις Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεως, για να αποτελέσουν ενιαία υπηρεσία υπαγόμενη άμεσα στον Υπουργό Προεδρίας²⁵. Η απομάκρυνση των αρχαιολογικών υποθέσεων από το Υπουργείο Παιδείας, στο οποίο υποβαθμιζόνταν εκ των πραγμάτων από τη σημασία, τον όγκο, το κόστος και την πολυπλοκότητα των εκπαιδευτικών ζητημάτων, αποσκοπούσε στην ενίσχυση του κύρους και της αποτελεσματικότητας της αρχαιολογικής πολιτικής. Φαίνεται πάντως ότι εξυπηρετούσε και συμφέροντα του κλάδου των αρχαιολόγων, που επιδίωκαν την «απαλλαγή από την κηδεμονία των πανεπιστημιακών καθηγητών».

Το 1971 η Αρχαιολογική Υπηρεσία μεταφέρθηκε από το καταργούμενο τότε Υπουργείο Προεδρίας και συνενώθηκε με άλλες υπηρεσίες, με μικρότερη ιστορία και διαφορετικές παραδόσεις, στο ιδρύμενο Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών,²⁶ η δημιουργία του οποίου είχε ασφαλώς ειδική σημασία για το τότε δικτατορικό καθεστώς. Στις αρμοδιότητες του νέου υπουργείου, όπως προσδιορίστηκαν λίγο αργότερα, συμπεριλαμβάνονταν η διενέργεια ή εποπτεία των αρχαιολογικών ανασκαφών, η μέριμνα για την προστασία και προβολή των αρχαιοτήτων και η μέριμνα για τη

²³ Άρθρο ζ' του ΒΔ της 3/15.4.1833.

²⁴ ΒΔ 632/1960 «Περί μεταβιβάσεως αρμοδιοτήτων και μεταφοράς των παρά τω Υπουργείω Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Διευθύνσεων α) Αρχαιοτήτων και ιστορικών Μνημείων και β) Αναστηλώσεως Αρχαίων Μνημείων και Εκκλησιαστικής Αρχιτεκτονικής εις το Υπουργείον Προεδρίας Κυβερνήσεως», ΦΕΚ Α' 141.

²⁵ ΒΔ 634/1960 «Περί οργανώσεως παρά τω Υπουργείω Προεδρίας της Κυβερνήσεως Υπηρεσίας Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεως», ΦΕΚ Α' 143.

²⁶ Άρθρο 15, 37 παρ. 5 και 38 του ΝΔ 957/1971 «Περί Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργείων ΦΕΚ Α' 166.

λειτουργία των αρχαιολογικών, λαογραφικών και εθνολογικών μουσείων καθώς εξάλλου και των Γενικών Αρχείων και των Ιστορικών Αρχείων²⁷.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, όπως μετονομάστηκε το 1985,²⁸ μετά τη σταδιακή αφαίρεση από αυτό των σχετικών με τις επιστήμες αρμοδιοτήτων, παραμένει ο κατεξοχήν αρμόδιος φορέας για τα θέματα προστασίας και ανάδειξης της αρχαιολογικής κληρονομιάς. Δεν έχει όμως αποκλειστική αρμοδιότητα στο πεδίο της πολιτιστικής κληρονομιάς, για την οποία έχουν ανατεθεί αρμοδιότητες και σε άλλα υπουργεία, ιδίως στο Υπουργείο Χωροταξίας, Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ), που ασκεί σημαντικές παράλληλες αρμοδιότητες σε θέματα που αφορούν κατά κύριο λόγο την προστασία της νεότερης ακίνητης πολιτιστικής κληρονομιάς,²⁹ χωρίς μάλιστα να αποφεύγονται οι επικαλύψεις αρμοδιοτήτων και η συνακόλουθη ταλαιπωρία των πολιτών.

Σε ό,τι αφορά την κινητή πολιτιστική κληρονομιά, αξιοσημείωτο είναι ότι το 1985 αφαιρέθηκαν από το Υπουργείο Πολιτισμού (με μεταφορά των αντίστοιχων τμημάτων της Διεύθυνσης Γραμμάτων, η οποία παρέμεινε σε αυτό) και μεταβιβάστηκαν στο Υπουργείο Παιδείας οι αρμοδιότητες για τα ιστορικά αρχεία και τις βιβλιοθήκες,³⁰ που μάλιστα εντάσσονται στην ευρεία έννοια του μουσείου την οποία έχει υιοθετήσει το ICOM. Εξάλλου, το Υπουργείο Πολιτισμού είναι μεν αρμόδιο για τα αρχαιολογικά και για αρκετά άλλα μουσεία, αλλά στις αρμοδιότητές του δεν εμπίπτουν όλα τα μουσεία υπό στενή έννοια. Ωστόσο τελευταία διαπιστώνεται μια τάση επέκτασης των αρμοδιοτήτων του στα μουσεία κάθε κατηγορίας. Τούτο συνάγεται από το ότι ο Ν. 2525/1997 ανέθετε ρητά στο Υπουργείο Πολιτισμού την αρμοδιότητα για το σχεδιασμό και την εφαρμογή της μουσειακής πολιτικής καθώς και για το χαρακτηρισμό των μη κρατικών μουσείων ως μουσείων (άρ. 6 παρ. 1), ενώ ο Ν. 3028/2002 καθιστά το εν λόγω υπουργείο αρμόδιο για την εφαρμογή του νέου συστήματος πιστοποίησης των μουσείων εν γένει, κρατικών και μη κρατικών (άρ. 45).

2) Υπηρεσιακές μονάδες

Η δομή του Υπουργείου Πολιτισμού, τόσο των κεντρικών όσο και, ακόμη περισσότερο, των περιφερειακών του υπηρεσιών (που αποτελούνται από 25 Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, 14 Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και 8 Νεοτέρων Μνημείων), αποτυπώνει τις προτεραιότητες της πολιτιστικής πολιτικής του κράτους. Και ειδικότερα την προτεραιότητα που εξακολουθεί να αποδίδεται στο πεδίο της πολιτιστικής κληρονομιάς, και εντός αυτού στις αρχαιότητες και ιδιαίτερα τις κλασικές, πεδίο στο οποίο η παρέμβαση του κράτους είναι καθοριστική, σε σχέση με τον τομέα του σύγχρονου πολιτισμού ή της πολιτιστικής ανάπτυξης, όπως αποκαλείται, όπου η κρατική παρέμβαση είναι κυρίως ενισχυτική της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Η διάρθρωση και οι αρμοδιότητες των οργανικών μονάδων του Υπουργείου Πολιτισμού ρυθμίζονται στον Οργανισμό του ΠΔ 941/1977, που ισχύει ακόμα, με ορισμένες τροποποιήσεις αν και επίκειται η

²⁷ ΝΔ 175/1973 «Περί Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργείων», ΦΕΚ Α' 230.

²⁸ Άρθρο 23 παρ. 1 του Ν. 1558/1985 «Κυβέρνηση και κυβερνητικά όργανα», ΦΕΚ Α' 137.

²⁹ Ν. 3028/2002 για τις αρμοδιότητες ΥΠΠΟ και ΥΠΕΧΩΔΕ για την προστασία των ακινήτων μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων.

³⁰ Άρ. 24 παρ. 3 εδ. η' του Ν. 1558/1985.

αντικατάστασή του, η οποία έχει σχεδιαστεί και εξαγγελθεί πολλές φορές κατά την τελευταία εικοσαετία.

Οι μονάδες της κεντρικής υπηρεσίας είναι οργανωμένες με ιεραρχική διάρθρωση, σε παράλληλες πυραμίδες, που αποτελούν τις γενικές διευθύνσεις. Επισημαίνεται ότι οι Γενικές Διευθύνσεις Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσης, αφενός και Πολιτιστικής Αναπτύξεως, αφετέρου, που προβλέπονταν στο ΠΔ 941, καταργήθηκαν με το Ν.1232/1982, ο οποίος κατήργησε τις ιεραρχικές βαθμίδες των γενικών διευθύνσεων και τις θέσεις και τους βαθμούς των γενικών διευθυντών στη δημόσια διοικητική εν γένει³¹. Κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 1892/1990, που προέβλεπε την επανασύσταση των γενικών διευθύνσεων για το συντονισμό των επιμέρους μονάδων της δημόσιας διοίκησης³², συστάθηκαν με το ΠΔ 426/1990³³, οι ακόλουθες Γενικές Διευθύνσεις στο Υπουργείο Πολιτισμού: α) Αρχαιοτήτων, β) Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων, γ) Πολιτιστικής Ανάπτυξης και δ) Διοικητικής Υποστήριξης. Η πρώτη από αυτές συγκροτείται από τις διευθύνσεις Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών μνημείων, Αρχαίου Μνημείων και Δημοσιευμάτων και Συντήρησης Αρχαιοτήτων. Η δε δεύτερη από τις Διευθύνσεις Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων, Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, Μελετών Μουσείων, Εκτέλεσης Έργων Μουσείων και, τέλος, Πολιτιστικών Κτιρίων και Αναστήλωσης Νεότερων Μνημείων.

Ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς, επομένως, δεν υπάγεται σε μια ενιαία γενική διεύθυνση, αλλά είναι κατακερματισμένος, βάσει κυρίως κάθετων χρονολογικών τομών που απαντούν, χωρίς να συμπίπτουν απολύτως, και στη νομοθετική προστασία των πολιτιστικών αγαθών. Έτσι, εκτός από τις υποδιαιρέσεις μεταξύ αρχαίων (προϊστορικών- κλασικών) και βυζαντινών- μεταβυζαντινών μνημείων των Γενικών Διευθύνσεων Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσης, η Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, που υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικής Ανάπτυξης, είναι αρμόδια τόσο για θέματα λαογραφίας και λαϊκής τέχνης όσο και για θέματα προστασίας των νεότερων μνημείων και ειδικότερα, σύμφωνα με τον Οργανισμό, όσων χρονολογούνται από το 1700 και εφεξής, για τα κινητά και από το 1831 μέχρι το 1880, για τα ακίνητα, πλην των εκκλησιαστικών, που υπάγονται στη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων. Επισημαίνεται ότι η σχετική διάταξη του ΠΔ 941/1977 κρίθηκε αντίθετη στις διατάξεις του Ν. 1469/1950 που αφορούν τα προστατευόμενα νεότερα μνημεία, στο μέτρο που περιόριζε το κατά χρόνο πεδίο εφαρμογής τους³⁴. Σε ανάλογο διαχωρισμό μεταξύ προϊστορικών- κλασικών, βυζαντινών και νεότερων μνημείων στηρίζεται άλλωστε και η δομή των περιφερειακών υπηρεσιών του ΥΠΠΟ.

Η πολυδιάσπαση αυτή σε υπηρεσίες που λειτουργούν με στεγανά παρεμποδίζει το σχεδιασμό συνολικής στρατηγικής για την πολιτιστική κληρονομιά, την αντιμετώπιση των υλικών μαρτυριών του παρελθόντος τη διαχρονική τους διάσταση και τη διεπιστημονική τους μελέτη. Με δεδομένη

³¹ Αρ. 2 του Ν. 1232/1982, ΦΕΚ Α' 22. Η κατάργηση των θέσεων και των βαθμών των γενικών διευθυντών και η αναλογική επέκταση της ζώνης ευθύνης και αρμοδιότητας της πολιτικής ηγεσίας που θεσπίστηκε με τις διατάξεις αυτές αναλύεται ως εκδήλωση της πολιτικοποίησης της διοίκησης.

³² Αρ. 78 του Ν. 1892/1990, ΦΕΚ Α' 101.

³³ ΠΔ 426/1990 «Σύσταση Γενικών Διευθύνσεων και Μονάδας στρατηγικού σχεδιασμού και ανάλυσης πολιτικής στο Υπουργείο Πολιτισμού», ΦΕΚ Α' 163.

³⁴ Με την απόφαση 1888/1983, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι η επίμαχη διάταξη εισάγει περιορισμό ως προς το χρόνο μέχρι τον οποίο πρέπει να έχουν κατασκευαστεί τα προστατευτέα νεότερα μνημεία, περιορισμό που δεν περιλαμβάνεται στο άρθρο 1 του Ν. 1469/1950 και δεν βρίσκει έρεισμα στον εξουσιοδοτικό νόμο Ν. 51/1975, κατ' εφαρμογή του οποίου εκδόθηκε ο Οργανισμός.

εξάλλου την αμφίδρομη σχέση μεταξύ Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και Πανεπιστημίου (καθώς το Πανεπιστήμιο προετοιμάζει τα στελέχη της Υπηρεσίας η οποία μετέχει, με τη σειρά της, στον καθορισμό της φυσιογνωμίας της αρχαιολογικής έρευνας), αξίζει να σημειωθεί ότι το πρόγραμμα σπουδών των τομέων αρχαιολογίας των ελληνικών πανεπιστημίων είναι επίσης οργανωμένο με βάση τη διαίρεση μεταξύ προϊστορικής, κλασικής και βυζαντινής αρχαιολογίας. Ωστόσο υποστηρίζεται σήμερα ότι η διαίρεση αυτή, που σχετίζεται με την ιστορία της ανάπτυξης της αρχαιολογικής επιστήμης στον τόπο μας, οδηγεί στον κατακερματισμό της ενότητας της αρχαιολογικής θεωρίας και μεθόδου, με αρνητικές συνέπειες και σε πρακτικό επίπεδο, όπως την ανασκαφή μιας πολυπερίοδης θέσης ή την αρχαιολογική έρευνα του συνόλου της ανθρώπινης δραστηριότητας σε ορισμένη γεωγραφική περιοχή.

Ειδικότερα ως προς τα θέματα των μουσείων, στις υποδιαιρέσεις της Διεύθυνσης Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (ΔΠΚΑ) και της ΓΔ Αρχαιοτήτων περιλαμβάνεται «Τμήμα Μουσείων», της δε Διεύθυνσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων (ΔΒΜΜ) «Τμήμα Βυζαντινών Μουσείων», με προϊσταμένους υπαλλήλους του κλάδου αρχαιολόγων, ειδικότητας προϊστορικών-κλασικών και βυζαντινών- μεταβυζαντινών αρχαιοτήτων, αντίστοιχα³⁵. Σύμφωνα με το ΠΔ 941/1977, στις αρμοδιότητες των τμημάτων αυτών υπάγονται θέματα αναγόμενα στην έκθεση των αντικειμένων στα αντίστοιχα μουσεία, στην τάξη και ευπρέπεια των μουσείων και στην επιστημονική μελέτη των συναφών ζητημάτων. Στις αρμοδιότητες του Τμήματος Μουσείων της ΔΠΚΑ περιλαμβάνονταν επίσης θέματα σχετικά με τα εισιτήρια των μουσείων, τη χορήγηση άδειας ελεύθερας εισόδου στα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους, άδειας μελέτης εντός αυτών, μεταφοράς αρχαιοτήτων και απεικόνισης αυτών, αρμοδιότητες που μεταβιβάστηκαν κατά το μεγαλύτερο τους μέρος στους προϊσταμένους των περιφερειακών και ειδικών περιφερειακών υπηρεσιών του Υπουργείου, με το προεδρικό διάταγμα 16/1980. Στο ίδιο τμήμα ανήκουν επιπροσθέτως αρμοδιότητες για θέματα εφαρμογής της αρχαιολογικής νομοθεσίας, σχετικά, μεταξύ άλλων, με την εξαγωγή αρχαιοτήτων και τη δίωξη της αρχαιοκαπηλίας αλλά και με την εποπτεία των αρχαιοπωλείων και ιδιωτικών συλλογών, για την οποία η αρμοδιότητα ανατίθεται ταυτόχρονα σε ειδική υπηρεσία του ΥΠΠΟ³⁶. Το τμήμα αυτό ορίστηκε ακόμη ως αρμόδια κεντρική αρχή από ελληνικής πλευράς για την άσκηση των υποχρεώσεων της που προβλέπονται από την οδηγία 93/7/ΕΟΚ σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών τα οποία έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους,³⁷ πολιτιστικών αγαθών που δεν περιλαμβάνουν μόνο αρχαιότητες.

Με το νόμο 1557/1997 συστάθηκε «Τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων» στη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων,³⁸ χωριστό από το Τμήμα Μουσείων της ίδιας διεύθυνσης και χωρίς να συσταθεί αντίστοιχη οργανική μονάδα στις αρμόδιες για τα υπόλοιπα μνημεία και μουσεία κεντρικές υπηρεσίες του ΥΠΠΟ, που διοργανώνουν επίσης εκπαιδευτικά προγράμματα. Το τμήμα αυτό αποτελείται από το Κέντρο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, που λειτουργεί από το 1985. Ως αρμοδιότητες του ορίζονται ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η παρουσίαση αρχαιολογικών

³⁵ Άρ. 19 παρ. 14 του Ν. 2947/2001.

³⁶ Την Εφορεία Αρχαιοπωλείων και Ιδιωτικών Συλλογών (άρ. 45 του ΠΔ 941).

³⁷ Άρ. 3 του ΠΔ 133/1998 «Σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους- μέλους σε συμμόρφωση με την οδηγία 93/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου 1993, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 96/100/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Φεβρουαρίου 1997», ΦΕΚ Α' 106.

³⁸ Άρ. 7 παρ. 23 του Ν. 2557/1997, με το οποίο τροποποιήθηκε το άρ. 10 του ΠΔ 941.

εκπαιδευτικών εκθέσεων, προγραμμάτων, δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων στους χώρους του Κέντρου, σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και σχολεία, οι σχετικές διεθνείς ανταλλαγές και συνεργασίες, η επιμόρφωση των αρχαιολόγων της Υπηρεσίας και η υποστήριξη των περιφερειακών υπηρεσιών στα σχετικά ζητήματα, καθώς και η εκπαίδευση αρχαιολόγων και μουσειολόγων ως επιμορφωτών- μουσειοπαιδαγωγών. Η οργανική αυτή εξέλιξη αποτυπώνει την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια στα αρχαιολογικά μουσεία και την πολιτική βούληση της περαιτέρω ενίσχυσης του παιδευτικού τους ρόλου.

Τα θέματα που αφορούν τα κτίρια των μουσείων υπάγονται στις αρμοδιότητες της Γενικής Διεύθυνσης Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων, όπου αντιμετωπίζονται αυτοτελώς, χωρίς να εντάσσονται στις κάθετες χρονολογικές της υποδιαιρέσεις (Διευθύνσεις Αναστήλωσης Αρχαίων, αφενός, και Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, αφετέρου). Η υπηρεσιακή διάρθρωση και η συνακόλουθη κατανομή των αρμοδιοτήτων χαρακτηρίζεται εδώ από την ιδιοτυπία ότι ανατίθεται σε μια διεύθυνση η μελέτη των σχετικών έργων και σε άλλη η εκτέλεσή τους.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι τα θέματα των μουσείων διασπώνται και αυτά και κατανέμονται σε πολυάριθμες οργανικές μονάδες της κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού. Η κατανομή τους γίνεται ανάλογα με το αν αφορούν τα κτίρια ή τις συλλογές των μουσείων και ιδίως, στο πλαίσιο των τελευταίων, ανάλογα με την περιοδολόγηση και το είδος των αντικειμένων των συλλογών, δεδομένης της αντικειμενο- κεντρικής προσέγγισης του μουσείου που επικρατεί στη χώρα μας. Έτσι, τα αρχαιολογικά μουσεία (προϊστορικών- κλασικών αρχαιοτήτων) διακρίνονται από τα βυζαντινά, καθώς υπάγονται σε αντίστοιχες υποδιαιρέσεις των δύο αρμόδιων για την προστασία των διεθύνσεων της ΓΔ Αρχαιοτήτων, όπως άλλωστε και σε αντίστοιχες διαιρέσεις των περιφερειακών υπηρεσιών προστασίας. Τα άλλα μουσεία υπάγονται στη ΓΔ Πολιτιστικής Ανάπτυξης και μάλιστα, τα μεν λαογραφικά στο τμήμα Λαϊκής Τέχνης και Ζωής της Διεύθυνσης Λαϊκού Πολιτισμού,³⁹ ενώ τα υπόλοιπα είδη μουσείων και οι πινακοθήκες στο Τμήμα Μουσείων και Πινακοθηκών της Διεύθυνσης Πολιτιστικών Εκδηλώσεων.⁴⁰ Ο κατακερματισμός αυτός και η συνακόλουθη στεγανοποίηση των υπηρεσιακών μονάδων αποτρέπουν την ενιαία θεώρηση του μουσείου ως θεσμού βάσει της αποστολής και των λειτουργιών του, που είναι κοινές στις διάφορες κατηγορίες μουσείων παρά τις ιδιαιτερότητες της καθεμίας, σύμφωνα με τις διεθνώς κρατούσες σήμερα αντιλήψεις, που αποτυπώνονται και στο νόμο 3028/2002 και, κατά συνέπεια, παρεμποδίζουν τη χάραξη και άσκηση μια σφαιρικής, συνεκτικής και δυναμικής μουσειακής πολιτικής από το κράτος.

Στην κατεύθυνση της συγκρότησης ενιαίας Γενικής Διεύθυνσης για την πολιτιστική κληρονομιά και, στο πλαίσιο της, Διεύθυνσης Μουσείων, κινούνται διάφορα σχέδια νέου Οργανισμού του Υπουργείου Πολιτισμού που έχουν κατά καιρούς καταρτιστεί. Πέραν τούτου, αξιοσημείωτο είναι ότι οι αρμόδιες για τις αρχαιότητες και τα μουσεία κεντρικές υπηρεσίες του ΥΠΠΟ δεν περιορίζονται σήμερα σε έναν κατευθυντήριο, συντονιστικό και ελεγκτικό ρόλο, όπως απαιτούν οι σύγχρονες αντιλήψεις περί δημόσιας διοίκησης αλλά και το ίδιο το Σύνταγμα (άρ. 101 παρ.3) και είναι σε θέση να ασκήσουν ουσιαστικά έναν τέτοιο επιτελικό ρόλο, καθώς κατατρίβονται με πλήθος καθημερινών και τρεχόντων ζητημάτων, με όλη τη δυσκινησία, τις καθυστερήσεις και την ταλαιπωρία των πολιτών που αυτό συνεπάγεται.

---

³⁹ Άρ. 20 παρ.2 εδ. β' του ΠΔ 941.

⁴⁰ Άρ. 21 παρ. 2 εδ. α'.

3) Συλλογικά όργανα

Α) Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο

Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, αρμόδιο για τα θέματα εφαρμογής της αρχαιολογικής νομοθεσίας και γενικότερα διοίκησης αρχαιοτήτων, είναι ένα συλλογικό διοικητικό όργανο με υψηλό κύρος, από τα παλαιότερα στη χώρα μας. Την πρώτη μορφή του αποτελεί η «Κεντρική Επιτροπή» που προέβλεπε ο νόμος 10/22.5.1834,⁴¹ μια επόμενη η «Αρχαιολογική Επιτροπή» που προέβλεπε ο νόμος ΒΧΜΣΤ' του 1899,⁴² η οποία αντικαταστάθηκε από το «Αρχαιολογικόν Συμβούλιον», με το νόμο ΓΨΛ' (3730) του 1910.⁴³ Το 1977, σε αντικατάσταση του Αρχαιολογικού Συμβουλίου, συστάθηκαν το «Κεντρικόν Αρχαιολογικόν Συμβούλιον» (ΚΑΣ, στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως), το «Κεντρικόν Συμβούλιον Νεωτέρων Μνημείων» (ΚΣΝΜ, στη Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικής Αναπτύξεως) και τα «Τοπικά Συμβούλια Μνημείων» (με τοπική αρμοδιότητα επί θεμάτων τόσο αρχαίων όσο και νεότερων μνημείων).⁴⁴ Τα σχετικά με το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, όπως και με το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων και με τα Τοπικά Συμβούλια Μνημείων, θέματα ρυθμίζονται πλέον με τις διατάξεις του νόμου 3028/2002.

Οι κανόνες για τη συγκρότηση του Αρχαιολογικού Συμβουλίου έχουν επανειλημμένα τροποποιηθεί, ιδιαίτερα μάλιστα τις τελευταίες δεκαετίες. Μετείχαν σε αυτό κατά κύριο λόγο στελέχη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και πανεπιστημιακοί, ιδίως αρχαιολόγοι αλλά και επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων σχετικών με την προστασία των αρχαιοτήτων. Η συμμετοχή των πανεπιστημιακών, σε μικρό ποσοστό τα τελευταία χρόνια, αποτελούσε κατά κάποιο τρόπο απόηχο της διοίκησης της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας από καθηγητές πανεπιστημίου, πρακτικής που είχε ακολουθηθεί για ορισμένες περιόδους στο παρελθόν.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3028/2002, το ΚΑΣ απαρτίζεται από δεκαεπτά μέλη, που διορίζονται από τον Υπουργό Πολιτισμού, ο οποίος έχει ευρεία διακριτική ευχέρεια για τη διαμόρφωση της σύνθεσής του, ευρύτερη αυτής που του παρείχαν οι διατάξεις οι οποίες ίσχυαν κατά την ψήφιση του νέου νόμου.⁴⁵ Μετέχουν ως μέλη του, από τα στελέχη του ΥΠΠΟ, ο Γενικός Γραμματέας, ως πρόεδρος, ο Νομικός Σύμβουλος του Κράτους, οι Γενικοί Διευθυντές Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως και πέντε αρχαιολόγοι προϊστάμενοι περιφερειακών ή ειδικών περιφερειακών υπηρεσιών, επιπέδου διεύθυνσης (άρ.50 παρ. 1 εδ. α' - δ'), αλλά όχι πλέον, όπως προηγουμένως, οι προϊστάμενοι των καθ'

⁴¹ Σύμφωνα με το άρθρο 34 του νόμου, η Κεντρική Επιτροπή αποτελείται από το Γενικό Έφορο, ως πρόεδρο, τους εφόρους των κεντρικών συλλόγων, δύο μέλη της Ακαδημίας των Ωραίων τεχνών, δύο καθηγητές του Πανεπιστημίου και δύο άλλους επιστήμονες. Ανασυγκρότησή της έγινε το 1836 (ΒΔ 16/18.11.1836, ΦΕΚ 67), αλλά φαίνεται ότι δεν λειτούργησε για πολύ καιρό.

⁴² Άρ. 12 του Ν. ΒΧΜΣΤ' και ΒΔ της 11.8.1899 «Περί Αρχαιολογικής Επιτροπής και περί κανονισμού της υπηρεσίας αυτής» ΦΕΚ Α' 179.

⁴³ Άρ. 3 και 4 του Ν. ΓΨΛ' «Περί της αρχαιολογικής υπηρεσίας του Κράτους» ΦΕΚ Α' 178.

⁴⁴ Άρ. 4 του ΠΔ 890/1977 «Περί συστάσεως Συμβουλίων και Επιτροπών παρά των Υπουργείων Πολιτισμού και Επιστημών», ΦΕΚ Α' 293, που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρ. 12 του Ν. 681/1977 (το οποίο όριζε ότι μέχρι την έκδοση του Οργανισμού του Υπουργείου επιτρέπεται η σύσταση, με ΠΔ, ορισμένων συμβουλίων και επιτροπών, μεταξύ των οποίων τα εν λόγω συμβούλια).

⁴⁵ Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ΥΠΠΟ/ΔΙΟΙΚ/Α4/Φ83/5274/10.2.2000 (ΦΕΚ Β' 146), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση ΥΠΠΟ/ΔΙΟΙΚ/Α4/Φ83/11868/8.3.2000 (ΦΕΚ Β' 384) (αποφάσεις που εκδόθηκαν δυνάμει του άρθρου 4 παρ. 6 του Ν. 2190/1994, ΦΕΚ Α' 28).

ύλην αρμόδιων διευθύνσεων της κεντρικής υπηρεσίας, οι οποίοι μετέχουν ως εισηγητές χωρίς δικαίωμα ψήφου (άρ.50 παρ. 3 και 52 παρ.6). από εκπροσώπους άλλων εμπλεκόμενων φορέων της δημόσιας διοίκησης, μετέχει στο ΚΑΣ ως μέλος του ένας αρχιτέκτονας, υπάλληλος του ΥΠΕΧΩΔΕ (άρ.50 παρ.1 εδ. στ'), χωρίς να προβλέπεται πλέον η συμμετοχή του προέδρου του ΤΑΠΑ και ενός εκπροσώπου της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος (ΚΕΔΚΕ), όπως κατά τις προϊσχύουσες διατάξεις. Οι υπόλοιπες επτά θέσεις μελών του ΚΑΣ καταλαμβάνονται από τακτικούς ή αναπληρωτές καθηγητές ΑΕΙ, αντίστοιχης βαθμίδας ερευνητές αναγνωρισμένων ερευνητικών ιδρυμάτων ή «άλλους έγκριτους επιστήμονες, υπαλλήλους ή μη του Υπουργείου Πολιτισμού», με υπερδεκαετή επαγγελματική και επιστημονική εμπειρία μετά την απόκτηση διδακτορικού διπλώματος στην αρχαιολογία, την αρχιτεκτονική, τη συντήρηση αρχαιοτήτων, την ιστορία της τέχνης, τη γεωλογία, την επιστήμη και τεχνική των υλικών, τη δομοστατική, την εδαφομηχανική ή άλλη επιστήμη σχετική με την προστασία των αρχαίων μνημείων και χώρων (άρ. 50 παρ.1 εδ. ε'). Η θητεία των μελών του ΚΑΣ, όπως και των άλλων συμβουλίων που προβλέπονται στον ίδιο νόμο, είναι τριετής, η δε θητεία των μισών τουλάχιστον από τα μέλη τους που δεν συμμετέχουν σε αυτά αυτοδικαίως ανανεώνεται κάθε έξι έτη (άρ. 52 παρ.1).

Οι αρμοδιότητες του Συμβουλίου είναι γνωμοδοτικές. Ορισμένες από τις παλιές σχετικές διατάξεις απαιτούσαν τη σύμφωνη γνώμη του για ορισμένα θέματα,⁴⁶ ο δε ΚΝ 5351/1932 προέβλεπε απόφαση ή πρότασή του για την έκδοση ορισμένων διοικητικών πράξεων. Το 1977 όμως, ύστερα από την αντίθεση του Αρχαιολογικού Συμβουλίου στην εξαγωγή αρχαίων για έκθεση σε μουσεία του εξωτερικού και ε επίκληση και άλλων προβλημάτων που προέκυψαν λόγω της ιδιαίτερης αυστηρότητας των κρίσεων του, ορίστηκε ρητά, με το νόμο 654/1977,⁴⁷ ο χαρακτήρας της γνωμοδότησής του ως απλής. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1, όπου κατά τις κείμενες διατάξεις απαιτείται απόφαση, πρόταση ή σύμφωνη γνώμη του συλλογικού αυτού οργάνου για την έκδοση διοικητικής πράξης, η πράξη εκδίδεται στο εξής μετά από απλή γνώμη του, η οποία μπορεί και να παραλειφθεί εάν δεν εκδοθεί εντός δύο μηνών από την περιέλευση σε αυτό του σχετικού ερωτήματος, περίπτωση κατά την οποία αρμόδιο αποφασίζουν όργανο καθίσταται ο Υπουργός Πολιτισμού. Η ευχέρεια αυτής της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου να μην ακολουθεί τη γνώμη του Συμβουλίου έχει αποτελέσει αντικείμενο οξείας κριτικής, ιδίως από πλευράς των αρχαιολόγων. Ο ΣΕΑ ζήτησε άλλωστε να απαιτεί ο νέος αρχαιολογικός νόμος τη σύμφωνη γνώμη του ΚΑΣ, για τα σημαντικότερα θέματα, πρόταση που δεν υιοθετήθηκε από το Ν. 3028/2002. Στην πράξη, πάντως, λόγω του κύρους του συλλογικού αυτού οργάνου, η εκάστοτε πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού ακολουθεί συνήθως τη γνώμη του, αν και υπήρξαν περιπτώσεις απόκλισης από αυτήν.

Οι σχετικές με τις αρμοδιότητες του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου διατάξεις του Οργανισμού του ΥΠΠΟ δεν διακρίνονται για τη σαφήνεια και τη λειτουργικότητά τους. Ορίζεται καταρχάς ότι το ΚΑΣ γνωμοδοτεί για τα θέματα για τα οποία η αρμοδιότητά του καθορίζεται από τις κείμενες διατάξεις,⁴⁸ χωρίς αυτές να αναφέρονται και στις οποίες γινόταν δεκτό ότι περιλαμβάνονται οι διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 1 του ΠΔ 159/1977. Κατά τις τελευταίες αυτές διατάξεις, στα θέματα για τα οποία γνωμοδοτεί το Αρχαιολογικό Συμβούλιο συγκαταλέγονται, όσον αφορά ειδικότερα τα

⁴⁶ Σύμφωνη γνώμη του Αρχαιολογικού Συμβουλίου προβλεπόταν, π.χ. στο Ν. ΓΨΛ'/1910, στα ΒΔ 634/1960, 918/1966 και 58/1973 και στα ΠΔ 505/1975 και 159/1977.

⁴⁷ Ν. 654/1977 «Περί τροποποιήσεως των περί αρχαιοτήτων και αρχαιολογικού συμβουλίου κειμένων διατάξεων», ΦΕΚ Α' 214.

⁴⁸ Άρ. 91 παρ. 4 εδ. α' του ΠΔ 941/1977.

μουσεία, τα σχετικά με την εκτέλεση σημαντικών εργασιών οργάνωσης, τακτοποίησης ή λειτουργίας μουσείων και αρχαιολογικών χώρων, την ίδρυση μουσείων και αρχαιολογικών συλλογών και την έγκριση των μελετών των μουσειακών κτιρίων, καθώς και την έγκριση της πώλησης βιβλίων και απεικονίσεων των αρχαίων στα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους.

Στο νέο νόμο για την προστασία των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς επιχειρείται η ενίσχυση του επιτελικού χαρακτήρα και η αποσυμφόρηση των δύο Κεντρικών Συμβουλίων, του ΚΑΣ (για τα θέματα προστασίας αρχαίων μνημείων και αρχαιολογικών χώρων) και του ΚΣΝΜ (για τα θέματα προστασίας νεότερων μνημείων και ιστορικών τόπων).

Ορίζεται γενική γνωμοδοτική αρμοδιότητα των Τοπικών Συμβουλίων Μνημείων (άρ. 49 παρ. 2), ενώ τα Κεντρικά Συμβούλια εισηγούνται σχετικά με τις αρχές και τον προγραμματισμό της πολιτικής προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και γνωμοδοτούν για θέματα που αφορούν περισσότερες περιφέρειες, την υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά, μνημεία και χώρους μείζονος σημασίας (άρ. 50 παρ. 5). Στα τελευταία συγκαταλέγονται όσον αφορά τα μουσεία, τα θέματα που σχετίζονται με την προσωρινή εξαγωγή, το δανεισμό, την ανταλλαγή και τη μεταβίβαση αρχαιοτήτων των μουσειακών συλλογών, όπως εξάλλου και με την αναγνώριση συλλεκτών.

Β) Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Μουσειακής Πολιτικής- ήδη Συμβούλιο Μουσείων

Με το άρθρο 6 παρ.1 του νόμου 2557/1997 θεσμοθετήθηκε το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Μουσειακής Πολιτικής, το οποίο αντικαταστάθηκε από το Συμβούλιο Μουσείων, που θεσμοθετείται με το άρθρο 51 του νόμου 3028/2002.

Το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Μουσειακής Πολιτικής ήταν πολυμελές όργανο, συγκροτούμενο από υπηρεσιακούς παράγοντες, διευθυντές μουσείων, κρατικών και μη, και ειδικούς, που διορίζονταν από τον Υπουργό Πολιτισμού. Σύμφωνα με το νόμο 2557/1997, το Συμβούλιο απαρτιζόταν από δεκαπέντε μέλη, στελέχη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας με ιδιαίτερη γνώση και εμπειρία σε θέματα οργάνωσης και λειτουργίας των μουσείων, διευθύνοντες μη κρατικών μουσείων, εκπρόσωπο του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδας, ειδικούς επιστήμονες και προσωπικότητες του πνευματικού κόσμου της χώρας. Η λίγο μεταγενέστερη υπουργική απόφαση προέβλεπε ότι το Συμβούλιο προεδρεύεται από το Γενικό Γραμματέα του ΥΠΠΟ, αύξανε τον αριθμό των μελών του σε εικοσιτέσσερα, με την προσθήκη των προϊσταμένων εννέα αρμοδίων για τα σχετικά θέματα διευθύνσεων του Υπουργείου και περιόριζε τη διακριτική ευχέρεια του Υπουργού ως προς την επιλογή των υπολοίπων μελών, καθιστώντας υποχρεωτική τη συμμετοχή των διευθυνόντων ορισμένων μεγάλων, κρατικών καταρχήν, μουσείων.

Ως προς τις αρμοδιότητές του, στο νόμο 2557/1997 προβλεπόταν ότι το Συμβούλιο γνωμοδοτεί για θέματα μουσειακής πολιτικής ύστερα από ερωτήματα του Υπουργού Πολιτισμού και εισηγείται μέτρα υποστήριξης και εξειδίκευσης της μουσειακής πολιτικής, χωρίς περαιτέρω προσδιορισμό του εννοιολογικού περιεχομένου της τελευταίας. Δεν καθορίζονταν όμως ζητήματα για τα οποία η διατύπωση της γνώμης του Συμβουλίου ήταν απαραίτητη, ούτε καν μεταξύ αυτών που ρυθμιζόνταν με τον ίδιο νόμο, όπως τα του χαρακτηρισμού των μη κρατικών μουσείων. Ούτε προσδιοριζόταν η σχέση του με το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο ή το Κεντρικό Συμβούλιο Νεοτέρων Μνημείων, η

γνώμη των οποίων, αντίθετα, απαιτείτο, κατά τη νομοθεσία, για τη λήψη σημαντικών αποφάσεων στο πεδίο των μουσείων.

Η θεσμοθέτηση του οργάνου αυτού εκφράζει τη βούληση χάραξης και άσκησης μιας συνολικής κρατικής πολιτικής για τα μουσεία κάθε κατηγορίας και συνιστά ένα βήμα προς την ενιαία προσέγγιση του μουσειακού φαινομένου και προς την προώθηση της διασύνδεσης και της συνεργασίας των μουσείων. Ειδικότερα δε όσον αφορά τα αρχαιολογικά μουσεία, μια τέτοια αντιμετώπιση διευκολύνει τη διασύνδεσή τους με τα υπόλοιπα μουσεία της χώρας και την ανάδειξη της επικοινωνιακής λειτουργίας τους, που μένει υποβαθμισμένη. Πλην όμως ο ρόλος που Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Μουσειακής Πολιτικής εκκαλείτο να διαδραματίσει, επαφίετο σε μεγάλο βαθμό στην πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού, η οποία δεν φάνηκε πρόθυμη να το αξιοποιήσει.

Το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Μουσειακής Πολιτικής αντικαθίσταται από το Συμβούλιο Μουσείων με το νόμο για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς, με τον οποίο καταργούνται οι διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 του Ν.2557/1997. Το νέο συλλογικό όργανο έχει λιγότερα μέλη, ώστε να είναι πιο λειτουργικό και δεν γνωμοδοτεί μόνο για θέματα μουσειακής πολιτικής του κράτους ή για θέματα μουσείων εν γένει ύστερα από ερωτήματα του Υπουργού αλλά και για ειδικά θέματα που αφορούν τα μουσεία, συμπεριλαμβανομένων των περισσότερων θεμάτων εφαρμογής των σχετικών ρυθμίσεων που εισάγονται με το νέο νόμο, για τα οποία μάλιστα η διατύπωση της γνώμης του είναι υποχρεωτική.

Ειδικότερα, το Συμβούλιο Μουσείων συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και απαρτίζεται από δεκαπέντε μέλη, ως εξής: το Γενικό Γραμματέα του ΥΠΠΟ ως πρόεδρο, τέσσερις προϊσταμένους των αρμόδιων για θέματα μουσείων κεντρικών οργανικών μονάδων του ΥΠΠΟ, μεταξύ των οποίων τους προϊσταμένους των τριών αρμόδιων Γενικών Διευθύνσεων,⁴⁹ έξι διευθυνόντες μουσείων, από τους οποίους οι τρεις τουλάχιστον κρατικών μουσείων, δύο πρόσωπα με επιστημονική εξειδίκευση ή επαγγελματική εμπειρία σε θέματα οργάνωσης και λειτουργίας μουσείων και έναν εκπρόσωπο της ΚΕΔΚΕ και του Ελληνικού Τμήματος του ICOM. Ως προς τη συμμετοχή των διευθυνόντων μουσείων, σημειώνεται ότι ήταν μικρότερη σε προηγούμενη εκδοχή του νομοσχεδίου (που προέβλεπε τη συμμετοχή τεσσάρων διευθυνόντων μουσείων, κρατικών και μη, και ισάριθμων προσώπων με εξειδίκευση ή εμπειρία⁵⁰) και ότι ο όρος της συμμετοχής τριών τουλάχιστον διευθυνόντων κρατικών μουσείων προστέθηκε κατά την κοινοβουλευτική επεξεργασία του νομοσχεδίου. Έτσι, ενώ η αρχική σκέψη ήταν στο σώμα αυτό των ειδικών περί τα μουσεία να εκπροσωπούνται τόσο η αρμόδια κρατική διοίκηση όσο και η ευρύτερη μουσειακή κοινότητα και οι επιστημονικές και επαγγελματικές ειδικότητες των μουσείων, τελικά είναι δυνατόν στη σύνθεση του σώματος να κυριαρχούν απολύτως οι υπηρεσιακοί παράγοντες.

Το Συμβούλιο Μουσείων εισηγείται για τις αρχές που διέπουν τη μουσειακή πολιτική του κράτους και για τα μέτρα υποστήριξης και εξειδίκευσης αυτής, καθώς και για τη συνεργασία μεταξύ των μουσείων και το συντονισμό των δραστηριοτήτων τους. Γνωμοδοτεί για τα ζητήματα εφαρμογής των διατάξεων περί μουσείων του άρθρου 45 του ίδιου νόμου, πλην ορισμένων που αφορούν τα αρχαία

⁴⁹ Συγκεκριμένα, ορίζονται ως μέλη ο Γενικός Διευθυντής Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων, ο Γενικός Διευθυντής Αρχαιοτήτων και ο Γενικός Διευθυντής Πολιτιστικής Ανάπτυξης, καθώς και ο Προϊστάμενος της αρμόδιας Υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού.

⁵⁰ Άρ. 50 παρ. 1 του σχεδίου νόμου που είχε δοθεί στη δημοσιότητα το Σεπτέμβριο του 2001.

των μουσειακών συλλογών (προσωρινή εξαγωγή, δανεισμός, ανταλλαγή, μεταβίβαση) και υπάγονται στο ΚΑΣ. Βάσει του άρθρου 25 όπου απαιτείται η γνώμη του Συμβουλίου για την έκδοση των υπουργικών αποφάσεων σχετικά με την ίδρυση και λειτουργία μουσείου από το Δημόσιο, την αναγνώριση μη κρατικού μουσείου και την ανάκλησή της, τον προσδιορισμό των προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούν τα μουσεία για την έκδοση των παραπάνω αποφάσεων και τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας των κρατικών μουσείων. Το Συμβούλιο Μουσείων γνωμοδοτεί επίσης για θέματα εφαρμογής της αρχής της αμοιβαιότητας σε περίπτωση δανεισμού για την οργάνωση εκθέσεων σε μουσεία, για τη συγκρότηση κρατικών μουσείων ως ειδικών περιφερειακών υπηρεσιών του ΥΠΠΟ,⁵¹ καθώς και για κάθε θέμα που αφορά μουσεία και παραπέμπεται σε αυτό.

Το νέο συμβούλιο ορίζεται, επομένως, ως το αρμόδιο γνωμοδοτικό όργανο για τα θέματα που αφορούν τα μουσεία και κυρίως για την εφαρμογή του θεσπιζόμενου συστήματος πιστοποίησής τους.

B) Οργανισμοί διαχείρισης, εκμετάλλευσης και προβολής

1) Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (ΤΑΠΑ)

Το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (ΤΑΠΑ) αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, εποπτευόμενο από το Υπουργείο Πολιτισμού. Είναι επιφορτισμένο με τη διαχείριση του προϊόντος των εισιτηρίων εισόδου στα αρχαιολογικά μουσεία και χώρους και άλλων αρχαιολογικών πόρων, προς κάλυψη των αναγκών των μουσείων και εν γένει της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Παράλληλα ασκεί ορισμένες σημαντικές για τα μουσεία και τους επισκέπτες τους δραστηριότητες παραγωγικού και επιχειρηματικού χαρακτήρα (παραγωγή εκμαγείων και αντιγράφων, εκδόσεις, οργάνωση πωλητηρίων).

Η μέριμνα για τη σύσταση ιδιαίτερου ταμείου με σκοπό την αποτελεσματικότερη διαχείριση των πόρων των αρχαιολογικών μουσείων, αρχικά, και στη συνέχεια, διαφόρων πόρων που προέρχονται από τη χρήση και αξιοποίηση της αρχαιολογικής κληρονομιάς ευρύτερα εκδηλώθηκε πολύ πριν από τη συγκρότηση του ΤΑΠΑ με τη σημερινή του μορφή, με δεδομένη και τη μόνιμη ανεπάρκεια των οικείων πιστώσεων του κρατικού προϋπολογισμού. Στόχος ήταν η δημιουργία μιας μόνιμης συμπληρωματικής πηγής εσόδων αφιερωμένων αποκλειστικά στην κάλυψη των αναγκών των μουσείων και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Ένα πρώτο ιστορικό προηγούμενο του σημερινού ΤΑΠΑ είναι το Αρχαιολογικό Ταμείο που συστάθηκε ειδικά για τα αθηναϊκά μουσεία και την Ακρόπολη με το ΒΔ της 26.11.1885 «περί διοργανισμού των εν Αθήναις Μουσείων» (άρ. 9). Σύμφωνα με τις προβλέψεις του διατάγματος, τα έσοδα από την πώληση των εισιτηρίων, εκμαγείων και καταλόγων των μουσείων αποτελούν κεφάλαιο ιδιαίτερου Αρχαιολογικού Ταμείου που συνιστάται στη Γενική Εφορεία προς πλήρωση διαφόρων

---

⁵¹ Άρ. 7 παρ. 28 του Ν. 2557/1997.

αναγκών των μουσείων και της Ακρόπολης, για τις οποίες δεν προβλέπονται κονδύλια στον κρατικό προϋπολογισμό ή αυτά δεν επαρκούν.⁵²

Μια επόμενη μορφή είναι το Αρχαιολογικό Ταμείο που συστάθηκε στην αρμόδια κεντρική υπηρεσία με το νόμο ΓΨΚΘ' (3729)/1910,⁵³ για τις ανάγκες αυτή τη φορά όχι ειδικά των μουσείων αλλά γενικότερα της συντήρησης, διάσωσης, ανεύρεσης και εποπτείας των εν Ελλάδι αρχαιοτήτων και για τις λοιπές ανάγκες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του Κράτους της οποίας επιχειρείτο τότε η συστηματική οργάνωση.

Μια Τρίτη μορφή είναι το «Ταμείον Απαλλοτριώσεων Αρχαιολογικών Χώρων» που συστάθηκε με το άρθρο 6 του Ν. 4212/1929,⁵⁴ ως αυτοτελές πλέον νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, με σκοπό τη συγκέντρωση και διάθεση πόρων προς απαλλοτρίωση ιδιωτικών κτήσεων χάριν ανασκαφών.

Με τον ΑΝ 1947/1939 (άρ. 13 και 14) προβλέφθηκε η αύξηση των πόρων του εν λόγω Ταμείου με την επιβολή διαφόρων εσόδων και τελών υπέρ αυτού,⁵⁵ σχετικών και με τη χρήση των αρχαιολογικών μουσείων και διατιθέμενων, μεταξύ άλλων, για τη βελτίωση και την αρτιότερη εμφάνισή τους. Παράλληλα, ιδρύθηκε, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, υπηρεσία οργάνωσης και διαχείρισης αρχαιολογικών πόρων, με κύριο σκοπό τη δημιουργία και παρακολούθηση τμήματος πωλήσεων εκμαγείων, φωτογραφιών, καταλόγων και συναφών αντικειμένων και την είσπραξη, οργάνωση και έλεγχο της διαχείρισης των εισιτηρίων και τω λοιπών πόρων.

Με το ΝΔ 4177/1961⁵⁶ (άρ.16-22) το Ταμείο αυτό μετονομάστηκε σε «Ταμείον Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων» και αναδιοργανώθηκε, καθιστάμενο ιδίως αρμόδιο όχι αποκλειστικά για τη διάθεση αλλά και για την είσπραξη των αρχαιολογικών πόρων. Η είσπραξή τους ήταν έως τότε ανατεθειμένη στην Υπηρεσία Οργάνωσης και Διαχείρισης Αρχαιολογικών Πόρων, κρατική υπηρεσία η οποία και καταργήθηκε, έτσι ώστε να επιτευχθεί η ενιαία οικονομική διαχείριση των αρχαιολογικών πόρων. Επιδιώχθηκε επίσης η διεύρυνση της διοικητικής αυτοτέλειας του οργανισμού, με τη συμμετοχή και εξω-υπηρεσιακών μελών στο διοικητικό συμβούλιο του ΤΑΠΑ, του οποίου σημειωτέον, τα έσοδα ακολούθησαν ανοδική πορεία λόγω της αύξησης της τουριστικής κίνησης στη χώρα.

Το Ταμείο διέπεται σήμερα από το Ν. 726/1977 «περί Οργανισμού Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων»⁵⁷ όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε στη συνέχεια.

---

⁵² Στις ανάγκες αυτές συγκαταλέγονται, ενδεικτικά, η αγορά αρχαιοτήτων και η διενέργεια ανασκαφών προς πλουτισμό των μουσείων, η κατασκευή βάθρων και η συγκόλληση αγαλμάτων, η αγορά βιβλίων προς καταρτισμό βιβλιοθήκης, η εκτύπωση καταλόγων και ο ιματισμός των φυλάκων.

⁵³ «Περί ιδρύσεως ειδικού αρχαιολογικού ταμείου» ΦΕΚ Α' 178, νόμος που τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το Ν. 453/1914, ΦΕΚ Α' 367.

⁵⁴ «Περί κυρώσεως του από 23 Μαρτίου 1929 Ν.Δ. "περί χαρακτηρισμού ως αρχαιολογικού χώρου τμήματος της πόλεως Αθηνών"», ΦΕΚ Α' 240.

⁵⁵ Ως πόροι του Ταμείου ορίζονταν, ιδίως, έσοδα από την εκμίσθωση αρχαίων θεάτρων και αρχαιολογικών χώρων, από ομιλίες σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, από τέλη κατοχής ιδιωτικών συλλογών, άσκησης του επαγγέλματος του αρχαιοπώλη, εκτέλεσης ιδιωτικών ανασκαφών, φωτογράφισης και κινηματογράφησης μουσείων και χώρων, απομίμησης και αντιγραφής αρχαίων.

⁵⁶ «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης της νομοθεσίας της διεπούσης την Υπηρεσίαν Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεως και το Ταμείον Απαλλοτριώσεων Αρχαιολογικών χώρων», ΦΕΚ Α' 131.

⁵⁷ ΦΕΚ Α' 316. Με το νόμο αυτό καταργήθηκαν ρητά οι προγενέστερες σχετικές διατάξεις, πλην ελαχίστων.

Οι σκοποί του ορίζονται στο άρθρο 2, κατά το οποίο το Ταμείο «εισπράττει, διαχειρίζεται και διαθέτει τους εν γένει πόρους του προς εξυπηρέτηση των επιδιωκόμενων υπό της Γενικής Διευθύνσεως Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεως του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών σκοπών» ειδικότερα δε για τα εξής: α) Την απαλλοτρίωση ή εξαγορά υπέρ του Δημοσίου ακινήτων προς διενέργεια ανασκαφών ή προς βελτίωση των μνημείων και επέκταση των αρχαιολογικών χώρων και του περιβάλλοντος τα μνημεία και μουσεία χώρου. β) Τη διασφάλιση, συντήρηση, διαμόρφωση και εξωραϊσμό των αρχαιολογικών χώρων, μνημείων, μουσείων και περιβάλλοντος χώρου. γ) Την κατασκευή και επισκευή κτιρίων μουσείων και συλλογών και βοηθητικών κτισμάτων σε αρχαιολογικούς χώρους. δ) Την υποβοήθηση των υπηρεσιών που ασχολούνται με τα υπαγόμενα στον αρχαιολογικό νόμο μνημεία. στ) την έκδοση και διάθεση αρχαιολογικών περιοδικών και δημοσιευμάτων. ζ) Τη δημιουργία εργαστηρίων κατασκευής εκμαγείων, αντιγράφων, απομιμημάτων, φωτογραφιών και άλλων εργαστηρίων επιβοηθητικών του έργου του ΤΑΠΑ και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. η) Την εποπτεία επί των ιδιωτικών επιχειρήσεων και των καλλιτεχνών ως προς την κατασκευή και πώληση παντός είδους εκμαγείων, απομιμήσεων ή αντιγράφων αρχαίων αντικειμένων τελούντων υπό το δικαίωμα αμέσου ή εμμέσου εκμεταλλεύσεως του Δημοσίου.

Βάσει του άρθρου 3 (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 παρ. 8 εδ. α' του Ν. 2557/1997), το ΤΑΠΑ διοικείται από επταμελές διοικητικό συμβούλιο, με τριετή θητεία, που διορίζεται, μαζί με τον πρόεδρό του, από τον Υπουργό Πολιτισμού, μετά από γνώμη του ΚΑΣ. Η τροποποιημένη αυτή διάταξη παρέχει ευρύτατη διακριτική ευχέρεια στον εποπτεύοντα υπουργό για την επιλογή της διοίκησης του Ταμείου, αντίθετα με προγενέστερες σχετικές διατάξεις.

Οι πόροι του ΤΑΠΑ, οι οποίοι απαριθμούνται στο άρθρο 8 του Ν. 736/1977, περιλαμβάνουν, εκτός από την ετήσια κρατική επιχορήγηση, δωρεές, κληρονομίες ή κληροδοσίες, ιδίως τα εξής: Τα έσοδα από τα εισιτήρια εισόδου σε αρχαιολογικά μουσεία, χώρους και μνημεία,⁵⁸ από την εκμίσθωση, χρήση ή εκμετάλλευση αρχαιολογικών ακινήτων και από την εκμίσθωση του δικαιώματος άσκησης επαγγέλματος φωτογράφου, εμπόρου ή μικροπωλητή σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία,⁵⁹ από τέλη κινηματογράφησης και φωτογράφισης εντός αυτών, δημοσίευσης φωτογραφιών αρχαιολογικού περιεχομένου για εμπορική εκμετάλλευση,⁶⁰ παραγωγής εκμαγείων, φωτογραφιών, διαφανειών κι αντιγράφων αρχαιοτήτων και εκθεμάτων μουσείων και συλλογών και από εκδηλώσεις σε αρχαία θέατρα ή άλλους αρχαιολογικούς χώρους,⁶¹ καθώς και τα έσοδα από την πώληση αρχαιολογικών δημοσιευμάτων, κινηματογραφικών ταινιών, φωτογραφιών, διαφανειών και λοιπών απεικονίσεων αρχαιολογικού περιεχομένου, εκμαγείων, αντιγράφων, απομιμημάτων ή ιχνογραφικών παραστάσεων αρχαιοτήτων, που εκδίδονται ή παράγονται από το ΤΑΠΑ ή κατ' εντολήν του ή πωλούνται από το ΤΑΠΑ «επί παρακαταθήκη».⁶² Η τιμή πώλησης των ειδών αυτών και, για τα είδη επί παρακαταθήκη (που παράγονται δηλαδή από τρίτους και πωλούνται σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους), το

⁵⁸ Άρ. 8 παρ. στ' του Ν. 736/1977.

⁵⁹ Άρ. 8 παρ. δ' εδ. αα' και γγ'. Τα έσοδα αυτά προκύπτουν από συμβάσεις μεταξύ Δημοσίου και υποχρέων (άρ. 9 παρ. 1).

⁶⁰ Άρ. 8 παρ. ε' εδ. ββ' και δδ', έσοδα τα οποία, από 28.1.2000, εισπράττονται μεν από το ΤΑΠΑ, αλλά εισάγονται στον κρατικό προϋπολογισμό.

⁶¹ Άρ. 8 παρ. ε εδ. γγ' και εε'. Τα έσοδα και τέλη του άρθρου 8 παρ. ε' του Ν. 736/1977 καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, μετά από γνώμη του Αρχαιολογικού Συμβουλίου, βάσει του άρθρου 9 παρ. 2 του ίδιου νόμου.

⁶² Άρ. 8 παρ. ζ'.

ποσοστό επ' αυτής που εισπράττει το ΤΑΠΑ καθορίζονται με απόφαση του ΔΣ του Ταμείου, που εγκρίνεται από τον Υπουργό Πολιτισμού.⁶³

Στα έσοδα του ΤΑΠΑ προστέθηκαν με το Ν. 2557/1997, έσοδα προερχόμενα ιδίως από τη συμμετοχή του σε προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων διεθνών οργανισμών και από την αξιοποίηση προϊόντων και δυνατοτήτων της σύγχρονης τεχνολογίας και την εκμετάλλευση προϊόντων πληροφορικής.⁶⁴ Επιπλέον, στο Ν. 3028/2002 προβλέπεται ότι αποτελούν πόρο του ΤΑΠΑ οι χρηματικές ποινές, τα πρόστιμα, τα ποσά που προέρχονται από μετατροπή των στερητικών της ελευθερίας ποινών σε χρηματικές ποινές, καθώς και τα ποσά χρηματικής ικανοποίησης του Δημοσίου λόγω ηθικής βλάβης, που επιβάλλονται κατά τις διατάξεις της νομοθεσίας για την προστασία της πολιτιστική κληρονομιάς (άρ. 72 παρ. 1).

Οι δαπάνες στις οποίες προβαίνει το ΤΑΠΑ για την εκπλήρωση των σκοπών απαριθμούνται στο άρθρο 10 του Ν. 736/1977 και περιλαμβάνουν διάφορα έξοδα που αφορούν τα μουσεία άμεσα ή έμμεσα. Από το σύνολο των δαπανών που βαρύνουν το Ταμείο, ιδιαίτερα σημαντικές είναι αυτές που καταβάλλονται για απαλλοτριώσεις ακινήτων προς διενέργεια ανασκαφών, διαμόρφωση αρχαιολογικών χώρων και διαμόρφωση και επέκταση του περιβάλλοντος τα μνημεία και τα αρχαιολογικά μουσεία χώρου, που είναι πολύ υψηλές και καταβάλλονται με καθυστερήσεις, καθώς και οι δαπάνες του για την κάλυψη διαφόρων εξόδων του Υπουργείου Πολιτισμού, κυρίως αμοιβών προσωπικού και λοιπών λειτουργικών εξόδων, υποχρέωση η οποία μάλιστα έχει διευρυνθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 με διαδοχικές τροποποιήσεις και συμπληρώσεις των διατάξεων του άρθρου 10 του Ν. 736/1977. Προβλέπεται ιδίως η καταβολή ποσοστού των εσόδων του Ταμείου, καθοριζόμενου με κοινή απόφαση των Υπουργών Πολιτισμού και Οικονομικών, στο μόνιμο και επί συμβάσει αορίστου χρόνου προσωπικό του ΥΠΠΟ και εποπτευόμενων από αυτό φορέων και η δυνατότητα επιχορήγησης από το Ταμείο, με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, των υπηρεσιών του τομέα πολιτιστικής κληρονομιάς του ΥΠΠΟ «για έργα και εργασίες, δραστηριότητες, προμήθειες, λειτουργικές ανάγκες, αποδοχές και πρόσθετες αμοιβές τόσο του προσωπικού του Υπουργείου Πολιτισμού, που κατά νόμο βαρύνουν το Τ.Α.Π., όσο και το προσωπικό του Τ.Α.Π. που υπηρετεί σε Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού», όπως ορίζεται στο Ν. 2557/1997,⁶⁵ χωρίς μάλιστα να απαιτείται, όπως παλιότερα, η σύμφωνη γνώμη του ΔΣ του Ταμείου, ενώ η καταβολή διαφόρων πρόσθετων αμοιβών στους παραπάνω υπαλλήλους του Ταμείου είχε προβλεφθεί και με άλλες διατάξεις.

2) Ανώνυμη Εταιρεία Προβολής της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ήδη Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού ΑΕ)

Α) Νομοθετική ρύθμιση

Η «Ανώνυμη Εταιρεία προβολής της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς Α.Ε.», που μετονομάστηκε τελευταία σε «Οργανισμό Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε.», είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, με μορφή ανώνυμης εταιρείας και αποκλειστικό μέτοχο το ΤΑΠΑ. Δεν πρόκειται για καινοφανές νομικό σχήμα, καθώς η ίδρυση δημόσιων νομικών προσώπων με εταιρική

⁶³ Άρ. 9 παρ. 4.

⁶⁴ Άρ. 7 παρ. 8 εδ. γ' περίπτ. Ββ' του Ν. 2557/1997.

⁶⁵ Άρ. 7 παρ. 8 εδ. δ' του Ν. 2557/1997, με το οποίο τροποποιήθηκε το άρ. 10 παρ. 1 περίπτ. Ια', αα' του Ν. 736/1977.

μορφή του εμπορικού δικαίου απαντά όλο και συχνότερα τα τελευταία χρόνια και αποσκοπεί στην «πληρέστερη απαλλαγή του φορέα της επιχειρηματικής δραστηριότητας από την εφαρμογή των κανόνων του διοικητικού δικαίου και την πληρέστερη εξομοίωση των όρων της οργάνωσης και λειτουργίας του προς την οργάνωση και λειτουργία παρεμφερών ιδιωτικών επιχειρήσεων».

Η «Ανώνυμη Εταιρεία Προβολής της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς Α.Ε.» ιδρύθηκε με την παράγραφο 2 του άρθρου 6 του Ν. 2557/1997, που ψηφίστηκε μετά από έντονες συζητήσεις και λίγο αργότερα αντικαταστάθηκε με νέα παράγραφο 2^Α, η οποία προστέθηκε με το άρθρο 6 παρ. 1 του Ν. 2819/2000, προκειμένου να διευρυνθούν οι σκοποί και οι αρμοδιότητες της ΑΕ για να συμπεριλάβουν τη διοργάνωση και προβολή της «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας». Για την οργάνωση και υποστήριξη του θεσμού της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας είχε προηγηθεί η σύσταση κοινωφελούς ιδρύματος με την επωνυμία «Ίδρυμα Πολιτιστικής Ολυμπιάδας»⁶⁶ και με σαφή διεθνή προσανατολισμό, που αποτυπώνεται τόσο στο σκοπό του, ο οποίος εστιάζεται στην ανάδειξη της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, όσο και στις ιδιότητες των ιδρυτών του και των μελών της διοίκησής του.

Με το νόμο 3028/2002, η εν λόγω ανώνυμη εταιρεία μετονομάστηκε σε «Οργανισμό Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε., (Ο.Π.Ε.Π. Α.Ε.)» (άρ.73 παρ.16).

Σκοπός της ανώνυμης αυτής Εταιρείας ορίζεται «η ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτιστικού δυναμικού της χώρας», καθώς και «η οργάνωση και προβολή των Πολιτιστικών Ολυμπιάδων», όπως προστέθηκε το 2000, «στο πλαίσιο της σχετικής πολιτικής που καθορίζεται από το Υπουργείο Πολιτισμού».

Στην ενδεικτική αναφορά των επιμέρους σκοπών της περιλαμβάνονται, πρώτον, η παραγωγή, έκδοση και διάθεση βιβλίων, περιοδικών και άλλων εντύπων, οπτικοακουστικού υλικού, φωτογραφιών, παιχνιδιών ή άλλων συναφών αντικειμένων που συνδέονται με την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού, καθώς και η διοργάνωση συνεδρίων και συναφών εκδηλώσεων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και, δεύτερον, η διαχείριση των δικαιωμάτων του Δημοσίου επί των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, στο μέτρο που αυτή του ανατίθεται κατά περίπτωση ή για κατηγορίες θεμάτων με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και μετά από γνώμη του ΚΑΣ, όπου αυτή είναι απαραίτητη. Με το Ν. 2819/2000 εντάχθηκαν επίσης στους σκοπούς της Εταιρείας η παραγωγή τέτοιων αντικειμένων, η εκπόνηση ή ανάθεση της εκπόνησης μελετών, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση προγραμμάτων και δράσεων, οι ενέργειες προβολής και η σύναψη συμβάσεων σχετικών με την Πολιτιστική Ολυμπιάδα.

Έδρα της Εταιρείας ορίζεται η Αθήνα. Με απόφαση του Διοικητικού της Συμβουλίου και έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού μπορεί να ιδρύνονται υποκαταστήματα, γραφεία ή σημεία πώλησης στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Τα παραγόμενα από την Εταιρεία ή με την έγκρισή της προϊόντα μπορεί να διατίθενται από καταστήματα που ιδρύει η ίδια, τα κρατικά μουσεία, τα πωλητήρια του ΤΑΠΑ ή από άλλα συμβεβλημένα καταστήματα ή σημεία πώλησης.

Τα προς διανομή κέρδη της Εταιρείας από τις σχετικές με την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτιστικού δυναμικού της χώρας δραστηριότητές της διατίθενται στο χώρο ευθύνης των αρχαιολογικών και αναστηλωτικών υπηρεσιών του ΥΠΠΟ και του ΤΑΠΑ, μέσω των υπηρεσιών

---

⁶⁶ ΠΔ της 22.10.1999, ΦΕΚ Β' 2027.

αυτών, ενώ τα προερχόμενα από τις σχετικές με τις Πολιτιστικές Ολυμπιακές δραστηριότητες της και από αντίστοιχες χορηγίες διατίθενται καταρχήν στο ΥΠΠΟ για την ενίσχυση του εν λόγω θεσμού και «εν γένει του πολιτιστικού προγράμματος της χώρας».

Το μετοχικό κεφάλαιο της Εταιρείας καταβάλλεται εξ ολοκλήρου από το ΤΑΠΑ και αντιστοιχεί σε μια ονομαστική μετοχή του, που είναι αμεταβίβαστη και αναπαλλοτρίωτη. Οι πόροι της προέρχονται από χρηματοδότηση του Υπουργείου Πολιτισμού, προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή διεθνών οργανισμών, χορηγίες, δάνεια και από κάθε άλλη πηγή.

Η Εταιρεία διοικείται από δεκαπενταμελές διοικητικό συμβούλιο, με πενταετή θητεία, που απαρτίζεται από ένα μέλος του ΔΣ του ΤΑΠΑ και από άτομα με ιδιαίτερη επιστημονική γνώση και επαγγελματική εμπειρία σχετική με το σκοπό και τις δραστηριότητες της, τα οποία ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού. Με την πράξη αυτή διορισμού ορίζονται και ο πρόεδρος και αντιπρόεδρος του ΔΣ και ο διευθύνων σύμβουλος της Εταιρείας. Συνιστάται επίσης εκτελεστική επιτροπή από μέλη του ΔΣ, που ορίζονται, όπως και οι αρμοδιότητες αυτής, με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού. Το ΤΑΠΑ εκπροσωπείται στη γενική συνέλευση της Εταιρείας από το ΔΣ του, ο πρόεδρος του οποίου είναι και πρόεδρος της ΓΣ.

Η εποπτεία επί της Εταιρείας για τα θέματα που ρυθμίζονται στο νόμο ασκείται από τον Υπουργό Πολιτισμού, ενώ για τα θέματα που προβλέπονται από τις γενικές διατάξεις περί ανωνύμων εταιρειών από τον Υπουργό Ανάπτυξης.

Οι διατάξεις της νομοθεσίας περί ανωνύμων εταιρειών (ΚΝ 2190/1920, όπως ισχύουν), εφαρμόζονται για θέματα που δεν ρυθμίζονται στο νόμο ή στο καταστατικό της, το οποίο καταρτίζεται με απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Πολιτισμού. Με απόφαση του ΔΣ της Εταιρείας που εγκρίνεται από τον Υπουργό Πολιτισμού καταρτίζεται ο οργανισμός λειτουργίας της,⁶⁷ όπως επίσης οι κανονισμοί που ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία για την εκπόνηση μελετών, τη διενέργεια προμηθειών και την ανάθεση έργων,⁶⁸ ακόμη και κατά παρέκκλιση των κείμενων διατάξεων, εκτός των σχετικών κοινοτικών κανόνων. Η απόσπαση και πρόσληψη του προσωπικού της Εταιρείας γίνεται με βάση ειδικές διατάξεις που διέπουν άλλους θεσμούς της ολυμπιακής διοργάνωσης, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του Ν. 2190/1994⁶⁹ που αφορά τις προσλήψεις στο δημόσιο τομέα.

Οι παρεκκλίσεις αυτές προβλέπονται στο Ν. 2819/2000, στον οποίο μάλιστα ορίζεται ρητά ότι η Εταιρεία εξαιρείται από τις διατάξεις για τους οργανισμούς και τις επιχειρήσεις του δημόσιου και ευρύτερα δημόσιου τομέα, όπως αυτός προσδιορίζεται στο Ν. 2190/1994 και από τις διατάξεις για τις εταιρείες που άμεσα ή έμμεσα ανήκουν στο Δημόσιο, ενώ στη συνέχεια προβλέπεται ότι απολαύει των ατελειών και προνομίων του Δημοσίου και απαλλαγής από κάθε τέλος ή φόρο εκτός του ΦΠΑ.

Β) Θέματα σκοπιμότητας της ίδρυσης της Εταιρείας

Η Ανώνυμη Εταιρεία Προβολής της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς συστάθηκε για να διασφαλιστεί μεγαλύτερη ευελιξία, αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα στην άσκηση της κρατικής πολιτικής στον τομέα αυτό. Για τους ίδιους λόγους ο νομοθέτης είχε ήδη ιδρύσει ανάλογης νομικής μορφής δημόσια νομικά πρόσωπα τόσο στον πολιτιστικό τομέα ευρύτερα (όπως η ΕΡΤ ή το

⁶⁷ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΟΙΚ/Β/15333/20.3.2001, ΦΕΚ Β' 317.

⁶⁸ΥΑ ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/38920/27.7.2001,, ΦΕΚ Β' 1025.

⁶⁹ «Σύσταση ανεξάρτητης αρχής για την επιλογή προσωπικού και ρύθμιση θεμάτων διοίκησης», ΦΕΚ Α' 28.

Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου) όσο και ειδικότερα στον τομέα της αρχαιολογικής κληρονομιάς (όπως ο Οργανισμός Ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακρόπολης⁷⁰ και η Εταιρεία Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας). Άλλωστε είχε ήδη αναθέσει σε κρατικά ΝΠΙΔ που δεν τα χαρακτήριζε ως ΑΕ αρμοδιότητες στο πεδίο των αρχαιολογικών έργων (όπως το Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την εκτέλεση αρχαιολογικών έργων, ενώ προηγουμένως προσέφευγε στην Αρχαιολογική Εταιρεία) ή στο πεδίο της προβολής του πολιτισμού στο εξωτερικό (Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, όπως το 1997 μετονομάστηκε το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού).⁷¹

Οι πολέμοι της ίδρυσης της Εταιρείας, ταυτίζοντας την ιδιωτικοποίηση του νομικού της σχήματος με την εμπορευματοποίηση του αντικειμένου της δραστηριότητάς της προς όφελος των ιδιωτικών συμφερόντων, στηρίζονται κυρίως στην εκτίμηση ότι η ίδρυσή της «ανοίγει το δρόμο για την εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς» και ότι η θεσμική αντιμετώπιση των πολιτιστικών αγαθών «ως εμπορευμάτων ή προϊόντων προς εμπορική εκμετάλλευση δεν αντιφάσκει απλώς προς την καλλιτεχνική ή μνημειακή τους αξία, αλλά θίγει τον πολιτιστικό τους προορισμό και πλήττει καίρια την πολιτιστική τους αξία».

Η προσέγγιση αυτή παραπέμπει στην ανεκτίμητη και μη διαπραγματεύσιμη συμβολική αξία της εθνικής πολιτιστικής –και δη αρχαιολογικής- κληρονομιάς που μολύνεται από το χρήμα και που «δεν αρμόζει με καμιά συνθήκη να αποδυναμώνεται ή να πουλιέται, ή να “ιδιωτικοποιείται”». Άλλωστε η απόλυτη αντιπαράθεση πολιτισμού και εμπορίου απηχεί παλιές αντιλήψεις διαχωρισμού της κουλτούρας από την υλική κοινωνική ζωή, παραβλέπει τη σύνθετη φύση των πολιτιστικών αγαθών και γενικότερα των συμβολικών αγαθών. Η πολεμική αυτή όμως συσκοτίζει μάλλον παρά φωτίζει το πραγματικό πρόβλημα που αφορά τη δύσκολη σύνθεση και εξισορρόπηση των πολιτιστικών και οικονομικών διαστάσεων της κληρονομιάς και των αντίστοιχων λογικών διαχείρισής της.

2.2.1. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1) Μερικά στοιχεία για το μουσειακό τοπίο

Αν και αποτελεί προαπαιτούμενο για το σχεδιασμό και την άσκηση της μουσειακής πολιτικής, ελλείπει δυστυχώς μια ολοκληρωμένη και εμπειριστατωμένη καταγραφή και ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης των αρχαιολογικών μουσείων στη χώρα μας.

Από τα διαθέσιμα στοιχεία του Υπουργείου Πολιτισμού προκύπτει ότι ο αριθμός τους ξεπερνά τα εκατό. Ειδικότερα, σε κατάλογο για το 2000/2001 καταγράφονται 117 –κρατικά- αρχαιολογικά μουσεία (συμπεριλαμβανομένων των 6 που αποτελούν ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες του ΥΠΠΟ) και 26 αρχαιολογικές συλλογές, αριθμοί που αναφέρονται με κάποια επιφύλαξη, δεδομένου ότι

⁷⁰ Ν. 2260/1994, ΦΕΚ Α' 204.

⁷¹ Το ίδρυμα αυτό συστάθηκε με το άρθρο 19 του Ν. 2026/1992 (ΦΕΚ Α' 43) ως ΝΠΙΔ υπό την επωνυμία «Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού» και μετονομάστηκε σε «Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού» με το Ν. 2524/1997 (ΦΕΚ Α' 183).

ορισμένα από τα πρώτα δεν είναι κατά κυριολεξία αρχαιολογικά ή δεν αποτελούν μουσεία αλλά μάλλον επισκέψιμα μνημεία ή χώρους.⁷²

Η διάκριση μεταξύ «μουσείου» και (δημόσιας) «συλλογής» δεν προβλέπεται από τη νομοθεσία και εξακολουθεί να εμπεριέχει μια δόση ασάφειας. Ο όρος «αρχαιολογική συλλογή» παραπέμπει μάλλον σε χώρους αποθήκευσης αρχαίων, επισκέψιμους ή μη, που δεν διαθέτουν την κατάλληλη υποδομή για τη συντήρηση των αντικειμένων και για την παρουσίασή τους στο κοινό, αλλά αυτή μπορεί και να ελλείπει και από «μουσεία» (τα οποία ενίοτε υπολειτουργούν), ενώ ορισμένες «συλλογές» παρουσιάζονται πιο ενδιαφέρουσες για τον επισκέπτη. Από τις συλλογές του παραπάνω καταλόγου, αρκετές είναι επισκέψιμες σε προκαθορισμένες ημέρες και ώρες, ορισμένες είναι επισκέψιμες μόνο κατόπιν συνεννοήσεως ή μόνο τους θερινούς μήνες, ενώ άλλες είναι κλειστές στο κοινό.

Στην επετηρίδα του Υπουργείου Παιδείας του 1900/1901 καταγράφονται 15 αρχαιολογικά μουσεία (στεγαζόμενα σε ειδικά κτίρια) και 28 αρχαιολογικές συλλογές στην τότε ελληνική επικράτεια.⁷³ Τη δεκαετία του 1980 καταγράφονταν από την Αρχαιολογική Υπηρεσία 91 μουσεία (από τα οποία τα 5 υπό κατασκευή) και 112 αρχαιολογικές συλλογές .

Είναι προφανής η κατακόρυφη αύξηση, κατά οχτώ φορές σχεδόν, του αριθμού των αρχαιολογικών μουσείων τα τελευταία εκατό χρόνια, γεγονός που δεν συνδέεται μόνο με την επέκταση των συνόρων και των συστηματικών ανασκαφών, αλλά οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον πολλαπλασιασμό των ευρημάτων των σωστικών ανασκαφών, ιδίως μετά το 1960, με την ανάπτυξη της ανοικοδόμησης και των δημοσίων έργων, καθώς και την ανάπτυξη του τουρισμού και τελευταία στη (συν)χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η γεωγραφική κατανομή των αρχαιολογικών μουσείων στην ελληνική επικράτεια είναι άνιση. Μεγαλύτερη πυκνότητα παρατηρείται στην περιοχή της Αττικής και στα νησιά, ιδίως στις Κυκλάδες νομοί στην κεντρική και βορειοδυτική χώρα (Καρδίτσας, Καστοριάς κ.α.) χωρίς κανένα αρχαιολογικό μουσείο. Υποστηρίζεται ότι η άνιση κατανομή των μουσείων δεν οφείλεται στην έλλειψη αρχαιολογικού ή ιστορικού ενδιαφέροντος ή εκθέσιμου υλικού στις περιοχές όπου τα μουσεία απουσιάζουν ή σπανίζουν αλλά κυρίως στην έλλειψη ισχυρών παραγόντων, υπηρεσιακών ή πολιτικών, που θα πίεζαν για τη δημιουργία τους.

Μέχρι πρόσφατα, η ίδρυση του αρχαιολογικού μουσείου αποφαιζόταν από τον Υπουργό Πολιτισμού, μετά από γνώμη του ΚΑΣ, το οποίο κι ενέκρινε τις σχετικές μελέτες. Όμως με το νόμο 3028/2002 τίθενται ορισμένες βασικές προϋποθέσεις για τη λήψη της υπουργικής απόφασης σχετικά με την ίδρυση μουσείου από το Δημόσιο (για την οποία απαιτείται πλέον η γνώμη του Συμβουλίου Μουσείων), που αναφέρονται όχι μόνο στη συλλογή αλλά και στην επάρκεια και καταλληλότητα των εγκαταστάσεων, του προσωπικού και των άλλων μέσων με τα οποία διασφαλίζεται ότι το νέο μουσείο είναι σε θέση να εκπληρώσει τους σκοπούς και τις λειτουργίες ενός μουσείου, όπως ορίζεται στο ίδιο κείμενο, κατά το πρότυπο του ICOM και λαμβανομένης υπόψη της γενικότερης πολιτικής μουσείων.⁷⁴

⁷² Ο κατάλογος από το Τμήμα Μουσείων του ΥΠΠΟ περιλαμβάνει 108 –κρατικά- αρχαιολογικά μουσεία και 12 αρχαιολογικές συλλογές. Συμπεριλαμβάνονται το Μουσείο Εκμαγείων στην Αθηνά, το Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου στη Ρόδο, το κτίριο προστασίας των βασιλικών τάφων στη Βεργίνα ή το επιτόπιο μουσείο πλατείας Μητρόπολης Νάξου.

⁷³ Κοκκίνης Σ., Τα μουσεία της Ελλάδος, ό.π., 260-263.

⁷⁴ Άρ. 45 παρ. 2.

Στελέχη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας είχαν κρίνει σκόπιμη τη δημιουργία όχι μικρών και απόκεντρων αλλά μεγαλύτερων μουσείων σε κεντρικές περιοχές, ιδίως σε πρωτεύουσες νομών, για λόγους τόσο ασφαλέστερης φύλαξης όσο και καλύτερης έκθεσης και ανάδειξης των συλλογών, και την αναδιάρθρωση των υφιστάμενων μουσείων στην κατεύθυνση αυτή, με ορισμένες εξαιρέσεις που αφορούν κυρίως νησιωτικές περιοχές και χώρους μεγάλων ανασκαφών. Ωστόσο ο σημερινός χάρτης των μουσείων δεν απηχεί αυτή τη λογική, αλλά είναι προϊόν συγκυριακό, που αποδίδεται και σε υποχωρήσεις σε τοπικιστικές φιλοδοξίες. Η ίδρυση μουσείου και μάλιστα αρχαιολογικού, αποτελούσε και αποτελεί αίτημα σχεδόν όλων των τοπικών αρχών κάθε μικρής πόλης, οι οποίες και έχουν συχνά παραχωρήσει οικόπεδα ή κτίρια για τη στέγασή τους. Ταυτόχρονα αποτελεί αίτημα των τοπικών κοινωνιών, που έχουν ενίοτε προβεί σε δυναμικές κινητοποιήσεις εναντίον της μεταφοράς των ευρημάτων της περιοχής τους σε κεντρικά μουσεία, για λόγους που δεν σχετίζονται μόνο με την τοπική συλλογική μνήμη, συνείδηση και υπερηφάνεια αλλά κυρίως με τις προοπτικές της τοπικής ανάπτυξης και της προσέλκυσης τουριστών, δεδομένων άλλωστε αρκετών παραδειγμάτων τουριστικής ανάπτυξης για τέτοιους λόγους όπως αυτών της Μυκόνου (που σχετίζεται με τη γειτνίαση με τη Δήλο), των Δελφών ή των Μυκηνών.

Σε γενικές γραμμές, τα αντικείμενα των συλλογών των αρχαιολογικών μουσείων χρονολογούνται από τους προϊστορικούς χρόνους έως και την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο. Ωστόσο ένας αριθμός μουσείων, ιδίως πρόσφατων, περιλαμβάνει και αντικείμενα μεταγενέστερα, της βυζαντινής και της μεταβυζαντινής περιόδου, ή ακόμη και της νεότερης ιστορίας και της λαϊκής τέχνης, δεδομένου ότι η ίδρυση μουσείων διαχρονικού χαρακτήρα αποτελεί μια από τις πρόσφατες κατευθύνσεις του Υπουργείου Πολιτισμού.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του ΥΠΠΟ, καταγράφονται στη χώρα μας 11 – κρατικά- βυζαντινά μουσεία , που καλύπτουν σε γενικές γραμμές την περίοδο από τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους (4^{ος} αι.) ως το 19^ο αι., καθώς και 13 σχετικές κρατικές συλλογές, ή 28 συνολικά βυζαντινά μουσεία και συλλογές, εάν συνυπολογιστούν μουσεία μεικτού περιεχομένου. Αισθητά λιγότερα σε σχέση με τα αρχαιολογικά είναι τα βυζαντινά μουσεία τα οποία δημιουργήθηκαν, πλην του Βυζαντινού και Χριστιανικού Αθηνών, μεταπολεμικά, αλλά ο αριθμός τους αυξάνεται σημαντικά τα τελευταία χρόνια, σε συνάρτηση και με το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη βυζαντινή τέχνη και πολιτισμό.

Αρκετά ελληνικά αρχαιολογικά μουσεία (γύρω στα 30) αποτελούν μουσεία αρχαιολογικών χώρων. Αν και ορισμένα περιλαμβάνουν ευρήματα και των γύρω περιοχών, τα μουσεία αυτά στεγάζουν καταρχήν τα κινητά ευρήματα του συγκεκριμένου αρχαιολογικού χώρου, εντός ή πλησίον του οποίου έχουν ανεγερθεί. Αυτό επιτρέπει την ανάδειξη της άμεσης σύνδεσης των αντικειμένων με το χώρο προέλευσης, που θεωρείται σήμερα καθοριστικής σημασίας, αλλά μπορεί να σημειωθεί και το γεγονός ότι τα μουσεία αυτής της κατηγορίας αντιμετωπίζουν οξύτερα προβλήματα φύλαξης και ασφάλειας, σε ορισμένα μάλιστα έχουν σημειωθεί κλοπές.⁷⁵

Τα περισσότερα μουσεία στεγάζονται σε κτίρια που έχουν ανεγερθεί ειδικά προς τούτο, τα υπόλοιπα σε άλλα –ιστορικά διατηρητέα συνήθως- κτίρια, ενώ οι αρχαιολογικές συλλογές στεγάζονται κατά κανόνα ευκαιριακά σε διάφορα δημόσια κτίρια. Σε ό,τι αφορά τη χρήση ιστορικών κτιρίων ως

---

⁷⁵ Μουσείο του Θυρρείου, της Τεγέας, του Αμφιαρείου, της Αρχαίας Κορίνθου και της Ακρόπολης.

μουσείων, που παρατηρείται και σε άλλες χώρες, αξίζει να σημειωθεί η δυσχέρεια συνδυασμού των επιταγών της συντήρησης και ανάδειξης του κτιρίου με αυτές της συντήρησης και παρουσίασης των συλλογών και η ανταγωνιστική σχέση που συχνά αναπτύσσεται μεταξύ τους.

Ένα σοβαρότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα περισσότερα ελληνικά αρχαιολογικά μουσεία, ιδίως αυτά που κατασκευάστηκαν παλαιότερα, είναι η ανεπάρκεια των χώρων, προπάντων των αποθηκευτικών, που μάλιστα οξύνεται διαρκώς με τη συνεχή συσσώρευση υλικού από τις σωστικές κυρίως ανασκαφές, δεδομένων των διαστάσεων και της πυκνότητας των πραγματοποιούμενων στις μέρες μας μεγάλων έργων, δημόσιων και ιδιωτικών. Ελλείψεις παρατηρούνται και στους εκθεσιακούς και στους βοηθητικούς χώρους, στους χώρους εργαστηρίων συντήρησης και στον ηλεκτρομηχανολογικό εξοπλισμό των μουσείων, ενώ ειδικές αίθουσες περιοδικών εκθέσεων, διαλέξεων ή βιβλιοθήκης, εγκαταστάσεις κλιματισμού και χώροι πωλητηρίου ή κυλικείου απουσιάζουν στις περισσότερες περιπτώσεις.

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια έχουν ολοκληρωθεί ή βρίσκονται σε εξέλιξη πολυάριθμα έργα τόσο κατασκευής νέων μουσείων με τις απαραίτητες σύγχρονες προδιαγραφές, όσο και επέκτασης και ανακαίνισης υφιστάμενων, συμπεριλαμβανομένης της επανέκθεσης των συλλογών τους. Ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας υπήρξε η χρηματοδότηση αρκετών έργων από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Τουρισμός- πολιτισμός» του Β' κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ) (1994-1999), καθώς και από τα περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα, ενώ η προβλεπόμενη χρηματοδότηση τέτοιων δράσεων από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός» του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (2000-2006) είναι πολύ μεγαλύτερης κλίμακας. Ειδικότερα, πρώτη προτεραιότητα του νέου Επιχειρησιακού Προγράμματος «Πολιτισμός», που είναι πλέον αυτοτελές, είναι η προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και περιλαμβάνει ως πρώτο μέτρο, την αναβάθμιση της υφιστάμενης και τη δημιουργία νέας υποδομής μουσείων, παράλληλα με τη βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών. Ο προϋπολογισμός του εν λόγω μέτρου είναι μεγαλύτερος εκείνου των άλλων μέτρων του Προγράμματος και ανέρχεται σε 192.000.000 ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί περίπου στο 1/3 του συνολικού προϋπολογισμού του Προγράμματος (604.000.000 ευρώ).

Από τα διαθέσιμα σήμερα στοιχεία δεν συνάγεται σε ποιο βαθμό η σχέση των μουσείων με το κοινό ανταποκρίνεται στις σύγχρονες αντιλήψεις και ανάγκες. Αντικείμενο επανεπιλημμένων κριτικών επισημάνσεων αποτελούν οι πολλαπλές ελλείψεις που παρουσιάζουν τα αρχαιολογικά μουσεία της χώρας, συγκρινόμενα μάλιστα με ξένα παραδείγματα, όχι μόνο όσον αφορά τους χώρους υποδοχής και εξυπηρέτησης του κοινού αλλά και τον τρόπο και τα μέσα παρουσίασης των εκθεμάτων, όπως την κατάταξή τους που παραμένει συνήθως χρονολογική- τυπολογική, την ευχέρεια θέασής τους και κυκλοφορίας του επισκέπτη στο χώρο ή τους υπομνηματισμούς και τα συνοδευτικά κείμενα, που σε αρκετές περιπτώσεις απουσιάζουν, συχνά απευθύνονται μόνο σε ειδικούς ή πάντως, δεν παρέχουν πληροφορίες για το ευρύτερο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο των αντικειμένων και συνήθως δεν συνδυάζονται με οπτικοακουστικά μέσα ή με μέσα αμφίδρομης επικοινωνίας. Τα τελευταία χρόνια η κατάσταση έχει αναμφίβολα βελτιωθεί, αλλά δεν φαίνεται να έχει αλλάξει ριζικά ως προς την πλειονότητα των μουσείων, παρά την ανάπτυξη περιοδικών εκθέσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και άλλων ειδικών δράσεων και παράλληλων δραστηριοτήτων και παρά τις νέες μόνιμες εκθέσεις και επανεκθέσεις των συλλογών και τα έργα ανακαίνισης και δημιουργίας νέας υποδομής. Όπως μάλιστα έχει εκτιμηθεί, στη χώρα μας η ανάγκη αποθήκευσης μεταλλάχθηκε βαθμιαία «σε ανάγκη μουσείου, που λειτουργεί ουσιαστικά ως βιτρίνα της αποθήκης», στην οποία «εκτίθενται τα ωραία αντικείμενα ή, σε μια προωθημένη αντίληψη, τα σημαντικά», οι δε επανεκθετικές εργασίες που γίνονται κατά

καιρούς και οι περιοδικές εκθέσεις επαναλαμβάνουν πάγιες εκθεσιακές αντιλήψεις, με αισθητική βελτίωση στις καλύτερες περιπτώσεις, ελλείπει μουσειολογικής θεωρίας στην Ελλάδα, ενώ ταυτόχρονα έχει επισημανθεί η έλλειψη ερμηνείας και επανερμηνείας των αρχαιολογικών αναπαραστάσεων στα μουσεία, σε συνάρτηση με την απουσία θεωρητικής σκέψης στη σύγχρονη ελληνική αρχαιολογία.

2) Η περιφερειακή οργάνωση του Υπουργείου Πολιτισμού σε Εφορείες Αρχαιοτήτων

Η Αρχαιολογική Υπηρεσία του Κράτους περιελάμβανε, από τη σύστασή της περιφερειακές μονάδες (τρεις το 1833), οι οποίες πολλαπλασιάστηκαν συν τω χρόνω, σε συνάρτηση με την επέκταση των εδαφικών ορίων της επικράτειας αλλά και με την αύξηση των αναγκών που προέκυψαν κυρίως μεταπολεμικά με την ταχεία ανοικοδόμηση. Παράλληλα η επέκταση της κρατικής μέριμνας στα μεταγενέστερα των αρχαιολογικών μνημεία είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση, σε μια πρώτη φάση, κεντρικής μονάδας για τα βυζαντινά (το 1910) και για τα νεότερα μνημεία (το 1963) και αργότερα, ιδιαίτερων περιφερειακών μονάδων για τα μνημεία αυτά.

Ο Οργανισμός του Υπουργείου Πολιτισμού προβλέπει τη συγκρότηση περιφερειακών υπηρεσιών μόνο στο πεδίο της πολιτιστικής κληρονομιάς και τις διακρίνει με βάση την περιοδολόγηση των μνημείων. Οι περιφερειακές αυτές υπηρεσίες απαρτίζονται⁷⁶ από 25 Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (ΕΠΚΑ) και 14 Εφορείες Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (ΕΒΑ), που υπάγονται στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων, όπως επίσης από 8 Εφορείες Νεοτέρων Μνημείων, που υπάγονται στη Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικής Ανάπτυξης.

Οι Εφορείες Αρχαιοτήτων ή Αρχαιολογικές Περιφέρειες, όπως ονομάζονταν παλιότερα, προβλεπόταν ανέκαθεν ότι αποτελούν περιφερειακές υπηρεσίες, υπαγόμενες στο καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο. Η ισχύουσα νομοθεσία για την περιφερειακή οργάνωση του κράτους (άρ. 1 παρ. 6 του Ν. 2503/1997) ορίζει ότι, κατ' εξαίρεση, οι περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού εξακολουθούν να υπάγονται σε αυτό, αλλά ότι είναι δυνατόν, με προεδρικό διάταγμα, να υπαχθούν στις Περιφέρειες που αποτελούν τις ενιαίες αποκεντρωμένες μονάδες διοίκησης του κράτους.⁷⁷

Οι περιφερειακές υπηρεσίες του ΥΠΠΟ αντιστοιχούν σε ειδικές, κλαδικές διοικητικές περιφέρειες, που έχουν διαφορετικά εδαφικά όρια ή και έδρα από τις γενικές, ενιαίες διοικητικές περιφέρειες της κρατικής διοίκησης ή της δευτεροβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι εν λόγω περιφέρειες είναι συνήθως διανομαρχιακού επιπέδου, συχνά όμως περιλαμβάνουν και ορισμένα τμήματα νομών, όντας δηλαδή τεμνόμενες, διάλληλες ως προς αυτούς.

Στο σχέδιο νέου Οργανισμού του ΥΠΠΟ ως προς τα βασικά του σημεία διατηρείται η ισχύουσα διάκριση των Εφορειών Αρχαιοτήτων σε Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων,

⁷⁶ Άρθρα 33,34,35,37 και 50 του ΠΔ 941/1977 και ΠΔ 157/1995 «Σύσταση και μεταβολή της κατά τόπον αρμοδιότητας Εφορειών Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και Νεωτέρων Μνημείων, ΦΕΚ Α' 91.

⁷⁷ Ν.2503/1997 «Διοίκηση, οργάνωση, στελέχωση της Περιφέρειας, ρύθμιση θεμάτων για την τοπική αυτοδιοίκηση και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 107.

αυξάνεται όμως ο αριθμός τους σε 36 και 26 αντίστοιχα, ενόψει ιδίως της κάλυψης των κενών στη χωροταξική διάρθρωση του Υπουργείου.⁷⁸

Ο κύριος στόχος της υφιστάμενης διοικητικής διαίρεσης σε περιφέρειες που δεν συμπίπτουν με τις γενικές διοικητικές περιφέρειες της χώρας φαίνεται πως είναι η διατήρηση της άμεσης εξάρτησής τους από το καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο, η αποφυγή της υπαγωγής τους και της μεταβίβασης των σχετικών αρμοδιοτήτων στα περιφερειακά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Το ΠΔ 941/1977 ορίζει, στο άρθρο 36, ότι οι Εφορείες Προϊστορικών κι Κλασικών Αρχαιοτήτων και Βυζαντινών Αρχαιοτήτων έχουν γενική αρμοδιότητα για τις αρχαιότητες της περιφέρειάς τους, αναγόμενη σε όλα τα θέματα αποκάλυψης, φύλαξης, προστασίας, έκθεσης σε μουσεία, συντήρησης, αναστήλωσης, μελέτης και δημοσίευσης των αρχαίων και εφαρμογής της αρχαιολογικής νομοθεσίας, αλλά συγχρόνως αναθέτει αρμοδιότητες για τα ίδια θέματα στις αντίστοιχες διευθύνσεις της κεντρικής υπηρεσίας, με συνέπεια η κατανομή των αρμοδιοτήτων να μην διακρίνεται για τη σαφήνιά της. Οι αρμοδιότητες των Εφορειών Αρχαιοτήτων εξειδικεύτηκαν με το ΠΔ 16/1980, δυνάμει του οποίου μεταβιβάστηκαν αρμοδιότητες της ΦΔ Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσης στους προϊσταμένους των περιφερειακών (και των ειδικών περιφερειακών) υπηρεσιών του ΥΠΠΟ. Στις αρμοδιότητες που μεταβιβάστηκαν στους προϊσταμένους των Εφορειών Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (άρ. 1 παρ. Α') και των Εφορειών Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (άρ. 1 παρ. Β') συγκαταλέγονται, σε ό,τι αφορά τα μουσεία, ιδίως οι εξής: Η άδεια εκτέλεσης σωστικών και δοκιμαστικών ανασκαφών, η άδεια μεταφοράς αρχαίου εντός της περιφέρειάς τους προς συντήρηση ή από τις ανασκαφές στα μουσεία και τις αρχαιολογικές συλλογές, η άδεια διενέργειας καλλιτεχνικών εκδηλώσεων σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία και ο προσδιορισμός του καταβλητέου τέλους, η εκτέλεση έργων⁷⁹, συντήρησης, αποκατάστασης και γενικότερα προστασίας των μνημείων και διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου, οι άδειες φωτογράφισης, κινηματογράφισης, ελεύθερης επίσκεψης μουσείων και αρχαιολογικών χώρων, μελέτης δημοσιευμένων αρχαίων εντός αυτών, μελέτης αρχαιολογικών και μουσειακών αντικειμένων από μέλη ξένων αρχαιολογικών σχολών και η πρόσληψη για ένα χρόνο, όχι μείζονα του τριμήνου εκτάκτων φυλάκων για την κάλυψη επειγουσών, απρόβλεπτων ή περιοδικών αναγκών.

Όπως συνάγεται από την παράθεση των μεταβιβαζόμενων αρμοδιοτήτων, αρκετές σημαντικές αποφασιστικές αρμοδιότητες για θέματα μουσείων –και προστασίας των αρχαιοτήτων- παρέμειναν στην κεντρική διοίκηση. Επιπροσθέτως, οι διατάξεις περί ΚΑΣ όχι μόνο απαιτούσαν τη γνωμοδότησή του για μια σειρά σημαντικά ζητήματα, αλλά συγχρόνως παρείχαν τη δυνατότητα παραπομπής σε αυτό και των υπολοίπων, έτσι ώστε η εφαρμογή τους είχε ως αποτέλεσμα την υπερφόρτωση του κεντρικού αυτού γνωμοδοτικού οργάνου με πλήθος υποθέσεων που θα ήταν σκόπιμο να επιλύονται σε τοπικό επίπεδο και τη συνακόλουθη αποδυνάμωση των περιφερειακών γνωμοδοτικών οργάνων. Πρόσθετο λόγο δυσλειτουργίας αποτελούσε η μη σύμπτωση της κατά τόπο αρμοδιότητας των Τοπικών Συμβουλίων Μνημείων,⁸⁰ τα οποία είναι καθ' ύλην αρμόδια για θέματα που ανάγονται στα μνημεία όλων των περιόδων, με την κατά τόπο αρμοδιότητα των διαφόρων Εφορειών Αρχαιοτήτων,

⁷⁸ ΥΠΠΟ- Γραφείο Τύπου, Συνέντευξη τύπου του Υπουργού Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλου με θέμα «Νέος Οργανισμός του ΥΠΠΟ», 18.7.2002.

⁷⁹ Για τη μελέτη και εκτέλεση των αρχαιολογικών έργων ΠΔ 99/1992, ΦΕΚ Α' 46, που εκδόθηκε βάσει του άρθρου 81 του Ν. 1958/1991, ΦΕΚ Α' 122.

⁸⁰ Άρ. 10 παρ. 2 της ΚΥΑ Προεδρίας και Πολιτισμού 25860/26.4.1982 (ΦΕΚ Β' 216). Για την τοπική αρμοδιότητα των 6 Τοπικών Συμβουλίων που είχαν συσταθεί αρχικά, άρ. 93 παρ. 1 του ΠΔ 941/1977.

καθώς και η συγκρότησή τους, που όπως υποστηριζόταν δεν διασφάλιζε απαραίτητα τη συνάφεια των ειδικοτήτων των μελών τους με τις εξεταζόμενες υποθέσεις. Βάσει του νόμου 3028/2002 (άρ.49) ωστόσο τα εν λόγω συλλογικά όργανα συγκροτούνται στην έδρα κάθε διοικητικής περιφέρειας και στις νησιωτικές περιοχές, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο, και έχουν γενική γνωμοδοτική αρμοδιότητα για τις υποθέσεις της περιφέρειάς τους, εκτός των ειδικών αρμοδιοτήτων που ανατίθενται στα Κεντρικά Συμβούλια Μνημείων, ενώ συγχρόνως επέρχονται και μεταβολές στη συγκρότησή τους.⁸¹

Σε κεντρικό επίπεδο λαμβάνονται οι αποφάσεις για την κατανομή των οικονομικών και ανθρώπινων πόρων στις Εφορείες Αρχαιοτήτων. Η κατανομή των θέσεων του προσωπικού, μόνιμου και επί συμβάσει, μεταξύ κεντρικής και περιφερειακών υπηρεσιών του Υπουργείου ορίζεται στον Οργανισμό, ενώ η κατανομή των θέσεων μεταξύ των περιφερειακών υπηρεσιών και εντός αυτών γίνεται με απόφαση του Υπουργού.⁸² Όπως έχουν υποστηρίξει στελέχη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, η κατανομή του προσωπικού στις Εφορείες δεν έχει προκύψει βάσει προκαθορισμένων και ορθολογικών αλλά μάλλον βάσει συγκυριακών κριτηρίων, ενώ η στελέχωσή τους χαρακτηρίζεται εν γένει ανεπαρκής, από άποψη αριθμού και ειδίκευσης. Πάντως, το προσωπικό της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, ιδίως δε ο αριθμός των αρχαιολόγων που υπηρετούν σε αυτήν, έχει μεν αυξηθεί, τούτω όμως δεν έχει επιφέρει ουσιαστική βελτίωση στην επιστημονική της οργάνωση. Με τον νόμο 2947/2001 λήφθηκαν μέτρα για την αύξηση και για μια περαιτέρω εξειδίκευση του προσωπικού του ΥΠΠΟ.

Τέλος, όπως γίνεται γενικότερα δεκτό, ο βαθμός εφαρμογής της διοικητικής αποκέντρωσης εξαρτάται από την έκταση και τη σημασία των αποφασιστικών αρμοδιοτήτων που παρέχονται στα περιφερειακά όργανα και τα μέσα που τίθενται στη διάθεσή τους. Υπό το πρίσμα αυτό, συνάγεται ότι το εξεταζόμενο οργανωτικό σχήμα αποτελεί ένα σύστημα περιορισμένης αποκέντρωσης. Στην πραγματικότητα έχουμε μια διάσπαση που ενισχύει τον συγκεντρωτισμό και την απόλυτη εξάρτηση από την κεντρική υπηρεσία. Καμία εφορεία δεν έχει ούτε τη διοικητική αλλά προπάντων την επιστημονική αυτάρκεια που θα της επέτρεπε να πραγματώσει χρήσιμο και γόνιμο έργο.

3) Συνέπειες της ενσωμάτωσης των αρχαιολογικών μουσείων στις τοπικές Εφορείες

Η ενσωμάτωση των αρχαιολογικών μουσείων στις τοπικές Εφορείες Αρχαιοτήτων έχει σημαντικές επιπτώσεις στη φυσιογνωσία, τη λειτουργία και το έργο των μουσείων.

Δεν υφίστανται θέσεις διευθυντών ή προϊσταμένων των αρχαιολογικών μουσείων, ακόμη και όταν πρόκειται για μεγάλα μουσεία. Η ευθύνη για τη διοίκηση και λειτουργία όλων των αρχαιολογικών χώρων που βρίσκονται στην περιφέρεια της κάθε Εφορείας Αρχαιοτήτων ανήκει στον προϊστάμενο της, ο οποίος είναι γενικότερα αρμόδιος για όλα τα θέματα της αποκάλυψης, προστασίας και

⁸¹ Τα Τοπικά Συμβούλια Μνημείων απαρτίζονται από 11 μέλη, έναν πάρεδρο του ΝΣΚ, ως πρόεδρο, πέντε υπαλλήλους του ΥΠΠΟ (τρεις αρχαιολόγους, έναν αρχιτέκτονα και έναν συντηρητή), έναν αρχιτέκτονα, υπάλληλο του ΥΠΕΧΩΔΕ, έναν εκπρόσωπο της ΚΕΔΚΕ και τρία μέλη ΔΕΠ ΑΕΙ, ερευνητές ή ειδικούς επιστήμονες με ερευνητική εμπειρία στο πεδίο της αρχαιολογίας, αρχιτεκτονικής, εθνολογίας, λαογραφίας, κοινωνικής ανθρωπολογίας, ιστορίας της τέχνης ή άλλο κλάδο που σχετίζεται με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (άρ.49 παρ. 1).

⁸² Άρθρα 84 και 85 του ΠΔ 94/1977.

ανάδειξης των αρχαιοτήτων της περιοχής, διοίκησης του προσωπικού και διαχείρισης των πιστώσεων. Αντιλαμβάνεται κανείς τον όγκο, την ποικιλία, την πολυπλοκότητα και το γραφειοκρατικό χαρακτήρα των ζητημάτων που καλείται να αντιμετωπίσει σε καθημερινή βάση ο προϊστάμενος της Εφορείας και τις συνέπειες του βάρους αυτού στη διοίκηση και λειτουργία των μουσείων. Είναι προφανής η οξύτητα των προβλημάτων που προκύπτουν σε περιπτώσεις όπως η ΚΑ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, η οποία καλύπτει 35 νησιά των νομών Κυκλάδων και Σάμου και είναι αρμόδια για 15 αρχαιολογικά μουσεία και 9 αρχαιολογικές συλλογές.⁸³

Το οργανωτικό αυτό σχήμα των αρχαιολογικών μουσείων δεν δημιουργεί προβλήματα μόνο στο επίπεδο της διεύθυνσης αλλά και στο επίπεδο του προσωπικού τους. Η πλήρης ενσωμάτωση των μουσείων στις Εφορείες, σε συνδυασμό με την περιορισμένη αξιοποίηση της δυνατότητας κατανομής του προσωπικού του ΥΠΠΟ στο εσωτερικό της κάθε Εφορείας⁸⁴ καθώς και με το φόρτο εργασίας του, έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη επιστημονικού προσωπικού που να απασχολείται αποκλειστικά στα μουσεία. Μάλιστα δεν είναι λίγα τα αρχαιολογικά μουσεία, ακόμη και μεσαίου μεγέθους, που είναι εγκαταλελειμμένα στην ευθύνη ενός φύλακα, δεδομένου ότι βρίσκονται μακριά από την έδρα της Εφορείας και σπανίως τα επισκέπτεται αρχαιολόγος.

Αλλά και γενικότερα το οργανωτικό αυτό σχήμα συνεπάγεται την ανεπάρκεια επιστημονικού προσωπικού ειδικευμένου στα μουσεία. Αποτρέπει τόσο την απασχόληση στα κρατικά αρχαιολογικά μουσεία του απαραίτητου επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού διαφορετικών ειδικοτήτων (όχι μόνο αρχαιολόγων αλλά και αρχιτεκτόνων, σχεδιαστών, συντηρητών, μουσειολόγων, μουσειοπαιδαγωγών, επιστημόνων πληροφορικής κ.ά.) και συνακόλουθα την ανάπτυξη των ποικίλων ειδικοτήτων που συγκροτούν το προσωπικό των σύγχρονων μουσείων, όσο και τη συγκρότηση προσωπικού εξειδικευμένου σε θέματα μουσείων στο εσωτερικό του υφιστάμενου κλάδου αρχαιολόγων του ΥΠΠΟ. Κρίνεται σήμερα αναγκαίο οι υπεύθυνοι για την οργάνωση και λειτουργία των μουσείων να διαθέτουν πρόσθετες γνώσεις, πέραν της επιστήμης η οποία αφορά το αντικείμενο των συλλογών που επιμελούνται, εν προκειμένω της αρχαιολογίας και δη γνώσεις όχι μόνο εμπειρικές αλλά και επιστημονικές, θεωρητικές και πρακτικές, όπως γνώσεις μουσειολογίας, επικοινωνίας, διοίκησης και διαχείρισης.

Δεδομένου του τεράστιου φόρτου εργασίας του προσωπικού των Εφορειών Αρχαιοτήτων και του επείγοντος χαρακτήρα πολλών εργασιών, ιδίως των σωστικών επεμβάσεων, και λαμβανομένης υπόψη και της ιδιαίτερης έλξης που ασκούν στους αρχαιολόγους οι ανασκαφές οι οποίες ανταποκρίνονται στα επιστημονικά τους ενδιαφέροντα και τους διασφαλίζουν προβολή και κύρος, η ένταξη των μουσείων στις Εφορείες οδηγεί αναπόφευκτα στην αντιμετώπισή τους ως δευτερεύουσας ή παρεπόμενης δραστηριότητας.

Εξ' αντικειμένου, επίσης, το οργανωτικό αυτό σχήμα οδηγεί σε μια συντηρητική, στατική και εσωστρεφή θεώρηση των μουσείων, τα οποία παραμένουν σε γενικές γραμμές και σήμερα «πολυτελείς αρχαιολογικές αποθήκες». Λόγω της προεχόντως προστατευτικής αποστολής των Εφορειών και της ειδίκευσης των προϊσταμένων και του λοιπού επιστημονικού προσωπικού τους, η προτεραιότητα δίνεται στη διαφύλαξη, τη διάσωση, φύλαξη, καταγραφή και συντήρηση ή ενδεχομένως και στη μελέτη των αντικειμένων των μουσειακών συλλογών. Τα τελευταία χρόνια

⁸³ ΥΠΠΟ, Το έργο του Υπουργείου Πολιτισμού στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, 1/1997, ό.π., 118-119.

⁸⁴ Άρθρα 84 και 85 του ΠΔ 941/1977.

βέβαια, δίνεται βάρος στην προσέλκυση του κατά το δυνατόν ευρύτερου και κοινωνικά αντιπροσωπευτικότερου κοινού στα μουσεία, στην επικοινωνία με αυτό και με την τοπική κοινωνία, αλλά και στην αποδοτική διαχείριση των μουσείων και έτσι τα μουσεία μπορούν να ανταποκριθούν στον ευρύτερο κοινωνικό, παιδευτικό και αναπτυξιακό ρόλο που τους αρμόζει, σύμφωνα με τις σύγχρονες αντιλήψεις και ανάγκες.

4) Μουσεία που αποτελούν ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού

Σύμφωνα με τον Οργανισμό του Υπουργείου Πολιτισμού (άρθρα 39-43 του ΠΔ 941/1977), αποτελούν «ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες» του Υπουργείου ορισμένα μουσεία της πρωτεύουσας, από τα παλαιότερα της χώρας, στα οποία συγκεντρώθηκαν τα σημαντικότερα ευρήματα από όλη την επικράτεια, με βάση τις αντιλήψεις και τις συνθήκες της εποχής που συγκροτήθηκαν και κατά τα πρότυπα των μεγάλων μουσείων των δυτικοευρωπαϊκών μητροπόλεων. Πρόκειται για το Εθνικό Αρχαιολογικό, το Νομισματικό και το Επιγραφικό Μουσείο, τα οποία για μια περίοδο ήταν ενσωματωμένα στο Εθνικό Αρχαιολογικό, ως συλλογές του, και για το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο.

Αν και ο Διοργανισμός του 1885 ανέθετε στα εν Αθήναις μουσεία έναν ευρύτερο παιδευτικό σκοπό, το ΠΔ 941/1977 περιορίζεται να αναφέρει ότι οι αρμοδιότητες των παραπάνω μουσείων ανάγονται στα θέματα που σχετίζονται με την φύλαξη, προστασία, διάσωση, συντήρηση, έκθεση, ανάδειξη και προβολή των αρχαιοτήτων των συλλογών τους. Εκτός από τις διατάξεις του Οργανισμού, τα εν λόγω μουσεία διέπονται από διάφορα άλλα νομοθετήματα οργανωτικού χαρακτήρα που αφορούν το ΥΠΠΟ καθώς και από διατάξεις παλιών ιδρυτικών τους νόμων ή κανονισμών, οι οποίες αν και είναι παρωχημένες πλέον, δεν έχουν αντικατασταθεί.

Στα μουσεία αυτά προστέθηκαν αργότερα ορισμένα μεγάλα μουσεία της περιφέρειας που συγκροτήθηκαν με το ίδιο οργανωτικό σχήμα βάσει των διατάξεων του νόμου 2557/1997, αφενός της ειδικής διάταξης που αφορά το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη (άρ. 7 παρ.15) και αφετέρου της εξουσιοδοτικής διάταξης για το διαχωρισμό μουσείων από τις τοπικές Εφορείες Αρχαιοτήτων (άρ. 7 παρ. 28).

Το προσωπικό τους αποτελείται, σύμφωνα με το ΠΔ 941/1977, από υπαλλήλους του Υπουργείου Πολιτισμού, μόνιμους ή επί συμβάσει ιδιωτικού δικαίου, οι θέσεις των οποίων κατανέμονται σε αυτά με υπουργική απόφαση. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τα μουσεία που συγκροτήθηκαν αργότερα ως ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες, οι οικείες κανονιστικές πράξεις ορίζουν ότι το προσωπικό του αποτελείται από υπαλλήλους της Εφορείας στην οποία υπάγονταν ως τότε, που τοποθετούνται σε αυτά ύστερα από μεταφορά των αναγκαίων θέσεων, καθώς και από υπαλλήλους του ΥΠΠΟ, που τοποθετούνται, αποσπώνται ή μετατίθενται στα μουσεία, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, μετά από κατανομή νέων θέσεων. Οι προϊστάμενοι των μουσείων προέρχονται από τον κλάδο αρχαιολόγων⁸⁵ και ορίζεται μεν ότι πρέπει να έχουν κάποια εξειδίκευση σχετική με το περιεχόμενο των συλλογών του συγκεκριμένου μουσείου, αλλά δεν απαιτείται να έχουν ειδική εμπειρία και κατάρτιση σε θέματα διοίκησης και διαχείρισης μουσείων. Ωστόσο σήμερα οι διοικητικές και διαχειριστικές ικανότητες

---

⁸⁵ ΠΔ 88/2000 (παρ. Γ').

κρίνονται διεθνώς απαραίτητες για τη διεύθυνση ενός μουσείου, σε σημείο μάλιστα που κατά ορισμένους είναι προτιμότερο τα μουσεία να διευθύνονται από επαγγελματίες μάνατζερ, λύση που όμως δεν φαίνεται να επικρατεί και πάντως δεν θεωρείται η πλέον ενδεδειγμένη.

Στους προϊσταμένους των μουσείων που αποτελούν ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες μεταβιβάστηκαν, με το ΠΔ 16/1980, αρμοδιότητες, που είναι ίδιες με τις αναφερθείσες ήδη αρμοδιότητες για θέματα μουσείων οι οποίες μεταβιβάστηκαν με το εν λόγω διάταγμα στους προϊσταμένους των Εφορειών Αρχαιοτήτων, εκτός από αυτές που σχετίζονται με την εκτέλεση ανασκαφών και τη μεταφορά των ευρημάτων τους στα μουσεία. Για σημαντικότερα βέβαια, θέματα, που σχετίζονται με τα μουσεία απαιτείται απόφαση της κεντρικής διοίκησης ή/και γνώμη του ΚΑΣ.

Επομένως τα κρατικά αρχαιολογικά μουσεία της κατηγορίας αυτής έχουν κάποια οργανωτική αυτοτέλεια, σε αντιδιαστολή προς τα υπόλοιπα, και ιδίως έχουν δικό τους διευθυντή και επιστημονικό προσωπικό που απασχολείται μόνιμα σε αυτά. Παραμένουν όμως ενσωματωμένα στο νομικό πρόσωπο του κράτους, στο οποίο ανήκουν άλλωστε και τα αντικείμενα των συλλογών τους. Η διαχείριση των εσόδων από τις δραστηριότητές τους γίνεται από το ΤΑΠΑ, έτσι ώστε η χρηματοδότησή τους δεν συνδέεται με την οικονομική τους επίδοση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού από 11.6.1998, που εκδόθηκε βάσει γενικότερης εξουσιοδοτικής διάταξης, προβλέφθηκε στα μεγαλύτερα από τα παραπάνω μουσεία (Εθνικό Αρχαιολογικό, Βυζαντινά Αθηνών και Θεσσαλονίκης και Αρχαιολογικά Ηρακλείου και Θεσσαλονίκης) η σύσταση Επιστημονικής Επιτροπής, γνωμοδοτικού χαρακτήρα, καθώς και Επιτροπής Κοινωνικής Στήριξης, ενόψει της προβολής των μουσειακών δραστηριοτήτων και της ενδυνάμωσης της επαφής του ΥΠΠΟ με την κοινή γνώμη.⁸⁶ (Βουδούρη 2003)

0

---

⁸⁶ ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΟΙΚ/Α/11.6.1998 «Συγκρότηση επιστημονικών επιτροπών και επιτροπών κοινωνικής στήριξης στα μεγάλα μουσεία», ΦΕΚ Α' 634.

3. ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

3.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Η Πάτρα είναι η πρωτεύουσα του Νομού Αχαΐας και το μεγαλύτερο αστικό κέντρο και λιμένας της Πελοποννήσου. Η πόλη φαίνεται να πρωτοκατοικήθηκε από την 3^η χιλιετία π.Χ. Αποκαλείται «Πύλη της Ελλάδας προς τη Δύση» καθώς είναι διεθνές εμπορικό κέντρο και κομβικό σημείο για το εμπόριο και την επικοινωνία με την Ιταλία και την Ευρωπαϊκή Δύση.

Το λιμάνι ανέκαθεν έπαιξε σημαντικό ρόλο στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή της πόλης και κατά τον 19ο αιώνα γνώρισε μια περίοδο μεγάλης άνθησης ως κέντρο σταφιδεμπορίου. Σε όλη την περίοδο του μεσοπολέμου μέχρι τις αρχές του Β' Παγκοσμίου πολέμου είχε έντονη εμπορική δραστηριότητα καθώς υπήρχε ναυτική σύνδεση των Πατρών με όλη σχεδόν τη Δυτική Ελλάδα, καθώς και με την Ιταλία και με την Αλβανία.

Έτσι, η Πάτρα όντας μία πόλη με ιστορία χιλιάδων ετών έχει να επιδείξει αρχαιολογικό πλούτο. Ευρήματα, όπως ξίφη, πελέκεις, χάλκινα και αργυρά αγγεία, γλυπτά, αγάλματα, τεφροδόχοι, τάφοι, κοσμήματα και επιγραφές, βρέθηκαν στην πόλη της Πάτρας, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή (Χαλανδρίτσα, Βούντενη, Αρχαίο Ωδείο, Κλάους, Καταρράκτη κ.α.), τα οποία χρονολογούνται από τη μυκηναϊκή εποχή, τα κλασσικά χρόνια και μέχρι τα ρωμαϊκά και τα παλαιοχριστιανικά. (Χ. Τριανταφύλλου "Ιστορικό λεξικό των Πατρών")

Το 1817 ο Γάλλος πρόξενος στην Πάτρα, Πουκεβίλ, διεξάγοντας ανασκαφές και παρατηρώντας τις αρχαιότητες, σημείωσε ότι στην Πάτρα θα μπορούσε να ιδρυθεί ένα ενδιαφέρον μουσείο. Πρώτος που φάνηκε να ασχολήθηκε με τη συστηματική μελέτη των αντικειμένων εκείνη την εποχή ήταν ο Βρετανός στρατιωτικός, τοπογράφος, αρχαιολόγος και περιηγητής στην Ελλάδα και τη Μ. Ασία Ουίλιαμ Μάρτιν Ληκ⁸⁷. (Πελοπόννησος 25/07/2009 , Χ. Τριανταφύλλου "Ιστορικό λεξικό των Πατρών")

Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα τα πρώτα αρχαιολογικά ευρήματα της πόλης, ελλείψει φυλακτικού προσωπικού και λοιπών υποδομών μεταφέρθηκαν στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο ή φυγαδεύτηκαν σε μουσεία του εξωτερικού με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το χάλκινο άγαλμα του Μαρσύα στο Βρετανικό Μουσείο και ένα χάλκινο άγαλμα από τα Καλάβρυτα το οποίο φυγάδευσε η Γερμανική Σχολή στο Μουσείο του Βερολίνου. (Πελοπόννησος 25/07/2009,

---

⁸⁷ Γεννήθηκε στο [Λονδίνο](#) το [1777](#) και ολοκλήρωσε τις στρατιωτικές σπουδές του στη Βασιλική Στρατιωτική Ακαδημία. Στη διάρκεια ενός ταξιδιού στη [Μικρά Ασία](#) το [1800](#) με το βρετανικό στόλο στράφηκε προς την [αρχαιολογία](#). Σε σύντομο διάστημα εστάλη σε ερευνητική αποστολή για ακτογραφικές μετρήσεις των ακτών της [Αλβανίας](#) και της [Πελοποννήσου](#). Όταν αποσύρθηκε από το στρατό αφιέρωσε το υπόλοιπο της ζωής του σε αρχαιολογικές έρευνες και τοπογραφικές μελέτες ιδιαίτερα του ελληνικού χώρου όπου και κατάρτισε σπουδαίες και πλούσιες συλλογές αρχαίων ελληνικών αντικειμένων τα οποία σήμερα κοσμούν το [Βρετανικό Μουσείο](#) του [Λονδίνου](#) καθώς και του [Καίμπριτζ](#) της [Αγγλίας](#). ("Νεότερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ηλίου" τομ.12ος, σελ.314.)

Φορολογούμενος 16/01/81). Τα ευρήματα έπρεπε να προστατευθούν και δεν υπήρχε μουσείο να τα στεγάσει. Έτσι με πρωτοβουλία του Αρχιεπίσκοπου Δαμασκηνού συνεστήθη εταιρεία για την περισυλλογή και τη φύλαξη των αρχαιοτήτων (24/02/1889).

Αργότερα, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα αποφασίστηκε η δημιουργία αρχαιολογικής αποθήκης στο Α' Γυμνάσιο Πατρών⁸⁸, τα αντικείμενα της οποίας μελέτησε ο αρχαιολόγος Von Duhn⁸⁹ (1878) . (Χ. Τριανταφύλλου "Ιστορικό λεξικό των Πατρών")

Το 1898 ο τότε έφορος Αρχαιοτήτων Καββαδίας θεώρησε ότι πρέπει να γίνει σύσταση Αρχαιολογικού Μουσείου στην Πάτρα για την περισυλλογή των αρχαιοτήτων και προσφέρθηκε να χορηγήσει εκμαγεία των καλλιτέρων αρχαιοτήτων. Σκέφτηκε πως έτσι, όχι μόνο θα προστάτευε τα ευρήματα, αλλά και θα προσέλκυε η πόλη φιλόαρχαιους ξένους. (Νεολόγος 12/05/1898)

Μπαίνοντας στον 20^ο αιώνα η δημιουργία Αρχαιολογικού Μουσείου δεν είχε προχωρήσει. Το 1901 ο Καββαδίας ανήγγειλε πως η ίδρυση του μουσείου θα πραγματοποιηθεί με ταχείς ρυθμούς και τότε άρχισαν και οι διαδικασίες για την εύρεση οικοπέδου. Τελικά, στις 27.06.1906 ο δήμαρχος παραχώρησε το Α' δημοτικό σχολείο στην πλατεία Αγ. Γεωργίου στην Άνω πόλη της Πάτρας ως μουσείο. (Νεολόγος 11/12/1901, 02/03/1932)

Το 1932 εκπονήθηκαν σχέδια για την ανέγερση του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών από τον αρχιτέκτονα Κυριακούλη Παναγιωτάκο⁹⁰, ο οποίος είχε προσληφθεί από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, με σκεπτικό τη στέγαση των αρχαίων που είχαν ήδη βρεθεί και αυτών που επρόκειτο να έρθουν στο φως. (www.stepka.gr)

Τελικά το 1934 τα ευρήματα μεταφέρθηκαν στην οικία Καραμανδάνη, στην πλατεία Όλγας,⁹¹ Μαιζώνος 42, μετά από δωρεά του ιδίου, καθώς μετά από ανασκαφές που συνεχίστηκαν να διεξάγονται, η πόλη έφτασε σε σημείο να χρειάζεται ένα μεγαλύτερο χώρο για να φιλοξενήσει τα ευρήματα.

Το Μουσείο άνοιξε τις πόρτες του για το κοινό στις 09/01/1938. Η έκθεση εκτεινόταν στο ισόγειο του μουσείου. Στην αίθουσα αριστερά της εισόδου υπήρχαν εκθέματα των ρωμαϊκών χρόνων, όπως ένα μεγάλο μεγάλο ψηφιδωτό δαπέδου οικοδομήματος των ρωμαϊκών χρόνων που βρέθηκε στα Ψηλαλώνια το 1896, ένα ακρωτηριασμένο άγαλμα του Ηρακλή, ένα επιτύμβιο ανάγλυφο οπλίτη, ένα

⁸⁸ Είναι από τα αρχαιότερα Γυμνάσια που ιδρύθηκαν στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Θεσμοθετήθηκε το 1836 και άρχισε να λειτουργεί το 1838. Αρχικά ονομάστηκε <<Βασιλικόν Γυμνάσιον Πατρών>>, αλλά το 1881 λόγω της ίδρυσης του Β' Γυμνασίου, μετονομάστηκε σε Α' Γυμνάσιο. (Ανδρέας Ευθ. Μουγγολιάς "Το Α' Γυμνάσιο εν Πάτραις – ιστορική και εκπαιδευτική διαδρομή", Πάτρα 2001).

⁸⁹ Ο Φρίντριχ Καρλ φον Ντουν υπήρξε Γερμανός κλασικός αρχαιολόγος. Σπούδασε από το 1870 στο Πανεπιστήμιο της Βόννης και αποφοίτησε το 1874 με την διδακτορική εργασία *De Menelai itinere Aegyptio Odysseae carminis IV. episodio quaestiones criticae*. Περιηγήθηκε την Ιταλία, Σικελία και Ελλάδα. Διορίστηκε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν το 1879 και πήρε μετάθεση το 1880 στην Χαϊδελβέργη. Εκεί παρέμεινε μέχρι το τέλος της ζωής του. Αποσύρθηκε το 1920, αλλά συνέχισε τις μελέτες. (www.dictionaryofarthistorians.org)

⁹⁰ Ο Κυριακούλης Παναγιωτάκος γεννήθηκε στην Αθήνα. Αποφοίτησε το 1923 από την Αρχιτεκτονική Σχολή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Είναι γνωστός για την περίφημη μπλε πολυκατοικία επί των οδών Θεμιστοκλέους και Αραχώβης στα Εξάρχεια.

⁹¹ Πλατεία Όλγας ή πλατεία Εθνικής Αντίστασης: Η πλατεία που φέρει το όνομα της γυναίκας του βασιλιά Γεωργίου Α', Όλγας. Σύμφωνα με το αρχικό πολεοδομικό σχέδιο προοριζόταν για αγορά δημητριακών, κατόπιν όμως δενδροφυτεύτηκε και ονομάστηκε «Της βασίλισσας το περιβόλι». Το 1974 μετά το τέλος της μοναρχίας στην Ελλάδα, η πλατεία μετονομάστηκε σε πλατεία «Εθνικής Αντίστασης». Βρίσκεται στη συμβολή των οδών Αράτου, Μαιζώνος, Κολοκοτρώνη και Ρήγα Φεραίου, στο κέντρο της Πάτρας πολύ κοντά στην κεντρική πλατεία της πόλης, την πλατεία Γεωργίου.

άγαλμα σατύρου, τεφροδόχοι, κάλπες, ακέφαλα αγάλματα της Αφροδίτης, του Διονύσου, του Ερμή και κάποιας γυναίκας, μια ανδρική προτομή, κεφαλή κόρης και κεφαλή γυναίκας του 4^{ου} αιώνα π.Χ., κεφαλή του Τιβέριου ή του Αυγούστου, ένα μαρμάρινο αντίγραφο του χρυσελεφάντινου αγάλματος της Αθηνάς του Φειδία που βρισκόταν στον Παρθενώνα και τέλος τρία αρχιτεκτονικά γλυπτά από αέτωμα ναού του τέλους του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Η δεύτερη αίθουσα δεξιά της εισόδου, υποδιαιρούνταν σε τρία μικρότερα δωμάτια, τα οποία περιελάμβαναν δέκα βιτρίνες με αγγεία. Στο πρώτο υπήρχαν ευρήματα από την Πάτρα της περιόδου 3000-800 π.Χ. (κεραμικά, χάλκινα όπλα, γεωμετρικά αγγεία, κοσμήματα, ταφικά ευρήματα κ.ά.). Στο δεύτερο παρουσιάζονταν αντικείμενα κλασικών και ελληνιστικών χρόνων (χρυσά και αργυρά κοσμήματα, ασημένια αντικείμενα, πήλινα αγγεία κ.ά.) και τέλος στο τρίτο δωμάτιο εκτίθονταν ευρήματα ρωμαϊκών χρόνων (πήλινα αγγεία, γυάλινα και αλαβάστρινα είδη κ.ά.). Τα σπουδαιότερα εκθέματα του μουσείου ήταν ένα ζευγάρι ορειχάλκινων περικνημίδων του 1200 π.Χ., το οποίο είναι μοναδικό στον ελληνικό χώρο, το μαρμάρινο άγαλμα της Αθηνάς του Φειδία και το ακέφαλο άγαλμα του Αιγίσθου, ελληνιστικών χρόνων, το οποίο είναι πρωτότυπο.

Τη δεκαετία του 1960 συστάθηκε η ΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (μετονομάστηκε πρόσφατα σε Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας), η περιφερειακή υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού για θέματα σχετικά με τη διατήρηση, προστασία και φύλαξη των αρχαιοτήτων. Στεγάστηκε στον πρώτο όροφο του Αρχαιολογικού Μουσείου με συνέπεια τα αντικείμενα που εκτίθονταν να είναι λιγοστά σε σχέση με τον αριθμό τους, καθώς τα περισσότερα ήταν αποθηκευμένα στο υπόγειο του κτηρίου και σε άλλους μη επισκέψιμους χώρους.

Τον Ιούλιο του 1993, με τη στέγαση της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας, σε άλλο κτήριο (Αλ. Υψηλάντη 197 και Πατρέως), στο κέντρο της Πάτρας, στον πρώτο όροφο μεταφέρθηκαν αρχαιολογικά ευρήματα, που φυλάσσονταν στο υπόγειο, όχι για έκθεση, αλλά με στόχο την καλύτερη ταξινόμηση και μελέτη από τους ειδικούς, καθώς υπήρχαν πολλά ευρήματα που δεν αναγνωρίστηκαν πλήρως και αμέσως αποθηκεύτηκαν λόγω της έλλειψης χώρου. (Λάμπρος Βρεττός, Πάτρα-οδηγός πληροφόρησης 1998), (Τάσος Μ. Φιλιππόπουλος 1998).

Το Αρχαιολογικό Μουσείο όμως, ενώ συμπεριλαμβανόταν στα σημαντικότερα αρχαιολογικά μουσεία της χώρας, συνέχιζε να έχει ως πρόβλημα την έλλειψη χώρου. Ειδικά από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα που ο αρχαιολογικός πλούτος της Πάτρας συνεχίζει να έρχεται στο φως, η οικία Καραμανδάνη δεν είναι πια ο κατάλληλος χώρος φιλοξενίας των ευρημάτων. Δόθηκε έτσι η αφορμή στην Εφορεία Αρχαιοτήτων να προβεί σε ενέργειες για την ίδρυση νέου, σύγχρονου μουσείου, με επαρκή χώρο για την έκθεση των αρχαιοτήτων. Ενός μουσείου με κατάλληλες συνθήκες τόσο στην έκθεσή τους αλλά και στην αποθήκευσή τους και στον οποίο θα ήταν δυνατή η έκθεση περισσότερων εκθεμάτων τα οποία δεν έβγαιναν στο φως λόγω της έλλειψης χώρου. Άλλωστε η διάδοση της πολιτιστικής κουλτούρας της Πάτρας σε συνδυασμό με δράσεις ψυχαγωγίας και καλλιτεχνικής δημιουργίας θα ήταν ένα μεγάλο πλεονέκτημα για το Μουσείο, γιατί οι επισκέπτες έχοντας ενεργή συμμετοχή σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων θα έπαυαν να είναι παθητικοί δέκτες και θα είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν το παρελθόν τους συμμετέχοντας ενεργά. Το όραμα ήταν η δημιουργία ενός «ζωντανού χώρου», φιλικού και επισκέψιμου για τους κατοίκους της πόλης και μη· μιας οντότητας που θα εξελίσσεται και θα είναι ένα κομμάτι της σύγχρονης Πάτρας. (Πελοπόννησος 24/07/2009)

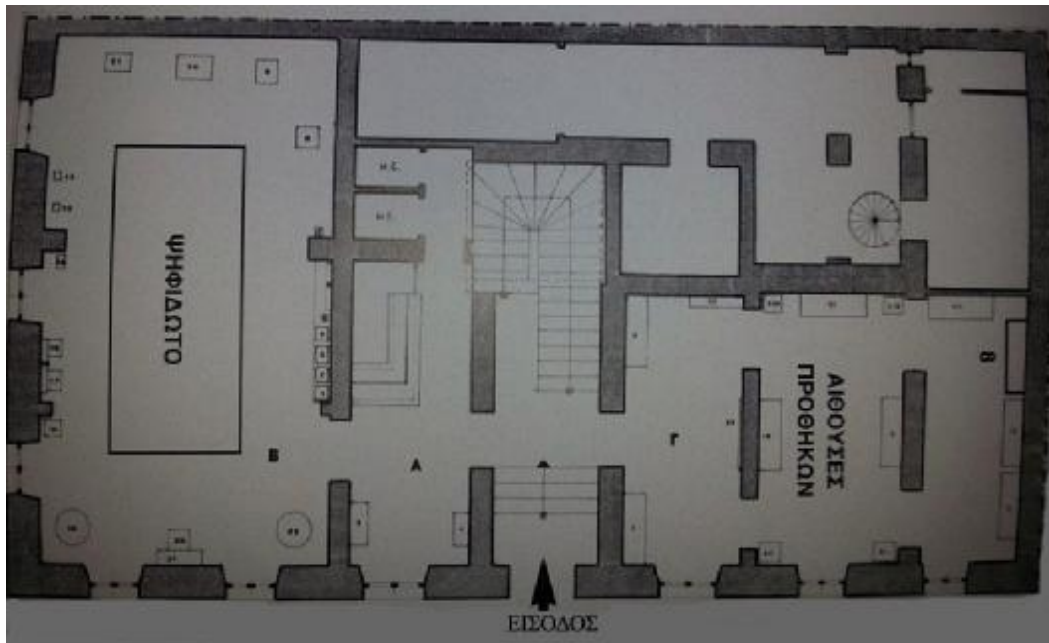
Ο λιμενοβραχίονας,
“Αγίου Νικολάου”

Α' Γυμνάσιο Αρρένων Πατρών

Παλιό Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών (οικία Καραμανδάνη)

Κάτοψη Παλιού Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών

Γεωργική Σχολή Πατρών

3.2. Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΝΕΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΕΝΕΠΛΑΚΗΣΑΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ

Βαδίζοντας στον 20^ο αιώνα, η ανάγκη για τη μεταστέγαση των αρχαιοτήτων σε χώρο μεγαλύτερο και καταλληλότερο για το πλήθος των εκθεμάτων γίνεται επιτακτική. Η ανέγερση ενός Νέου Μουσείου είναι αναγκαία, όχι μόνο για τα ευρήματα, αλλά για την κοινωνία, τους ερευνητές, την οικονομία και την πολιτιστική ανάπτυξη της πόλης της Πάτρας. Με παρεμβάσεις των Εφόρων αρχαιοτήτων που κατά καιρούς υπηρέτησαν στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας, καταβλήθηκαν προσπάθειες ώστε να ανανεωθούν τα εκθέματα και να βελτιωθεί η εικόνα των εκθεσιακών χώρων του μικρού Μουσείου που ήδη εθεωρείτο ακατάλληλο ακόμα και από στατικής πλευράς. Με την τελευταία παρέμβαση, το έτος 1985, η έκθεση αναπτύχθηκε σε όλους τους χώρους του ισόγειου και στο υπόγειο λειτούργησαν οι αποθήκες. Από την εποχή εκείνη, το ήδη από παλαιότερα τεθέν ζήτημα της εξεύρεσης νέας στέγης για το Μουσείο με την ανέγερση νέου σύγχρονου κτηρίου, -διότι η εναλλακτική λύση για την παραχώρηση του παλαιού Δημοτικού Νοσοκομείου δεν τελεσφόρησε,- παίρνει πλέον σάρκα και οστά με την παραχώρηση στο ΥΠΠΟ το 1984 έκτασης της ΚΕΔ⁹² (Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου) για την ανέγερσή του. Η σύμβαση του έργου υπογράφηκε στις 29 Νοεμβρίου 2004 με προϋπολογισμό 20 εκατ ευρώ περίπου και με τελικό προϋπολογισμό που ανήλθε στα 21,5 εκατ ευρώ, ενώ η κατασκευή του κτηρίου του Μουσείου και η οργάνωση της έκθεσης υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του Γ' Κ.Π.Σ. (2006-2009 ΥΠΠΟ/ΔΕΕΜ-Τ.Δ.Π.Ε.Α.Ε.).

Το αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών στεγάζεται και λειτουργεί από το 2009 σε νεόδμητο κτήριο και

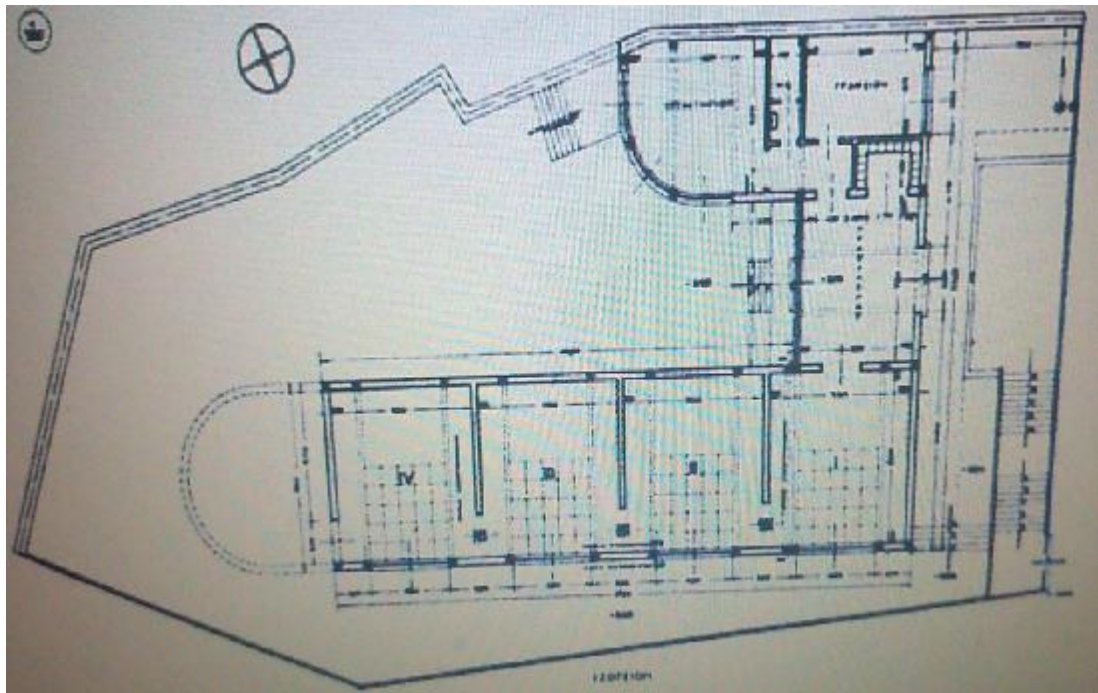
⁹² Κτηματική εταιρία του Δημοσίου. Είναι [Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου](#) (ΝΠΙΔ) που εποπτεύεται από το [Υπουργείο Οικονομικών](#). Ιδρύθηκε το 1979 με το νόμο 973/1979. Είναι ανώνυμη εταιρία (Α.Ε.) με μία μοναδική μετοχή που ανήκει στο Ελληνικό Δημόσιο. Στόχος της είναι η διαχείριση της ακίνητης περιουσίας του Ελληνικού Δημοσίου

ανήκει διοικητικά στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας. Το δόμημα κατασκευάστηκε για τον σκοπό αυτό σε οικοπέδο που παραχωρήθηκε στο ΥΠΠΟΤ από την ΚΕΔ, καθώς το μέχρι τότε Μουσείο στεγαζόμενο σε μικρό διατηρητέο κτήριο δεν ανταποκρινόταν στις σύγχρονες απαιτήσεις της τρίτης σε μέγεθος πόλης της Ελλάδας με μεγάλο λιμάνι και συνεχή οικονομική-κοινωνική-πολιτιστική ανάπτυξη. Στην έκθεσή του παρουσιάζονται ευρήματα που προέρχονται από την Πάτρα, την ευρύτερη περιοχή της και τη Δυτική Αχαΐα γενικότερα, και καλύπτουν όλο το φάσμα της αρχαιότητας από το 3000 π.Χ. έως τον 4ο αι. μ.Χ. Σκοπό έχει να καταστήσει τον απλό επισκέπτη, το μαθητή, το παιδί, τον κάτοικο της πόλης, κοινόν της ιστορίας του και της εθνικής του ταυτότητας, να ικανοποιήσει τα ενδιαφέροντα του ειδικού επιστήμονα, του μελετητή και τέλος να προβάλλει την αρχαία ιστορία και τέχνη της περιοχής στον τουρίστα. Στόχος ακόμη του Μουσείου είναι να καταστεί ένα ζωντανό κύτταρο της πόλης που θα την επηρεάζει και θα επηρεάζεται από αυτήν (καλλιεργώντας μια αμφίδρομη σχέση με την κοινωνία) αλλά ακόμη να αποτελέσει πόλο έλξης υπερτοπικού χαρακτήρα ο οποίος θα δώσει μια νέα πολιτιστική διάσταση στην Πάτρα. Στο Μουσείο με στόχο την επιδίωξη της ένταξής του στην κοινωνική-πολιτιστική ζωή της πόλης πραγματοποιούνται ποικίλες εκδηλώσεις εκτός από τα εκπαιδευτικά προγράμματα: περιοδικές εκθέσεις ευρύτερου περιεχομένου, πλην του αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, διαλέξεις σεμιναριακού τύπου, κύκλοι μαθημάτων συναφούς προς την αρχαιολογία και την αρχαία τέχνη, εορτασμοί με αφορμή την ημέρα των Μουσείων, της πανσελήνου του Αυγούστου κ.λ.π. Το Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών αποτελεί σήμερα ένα σημείο αναφοράς για την πόλη όχι μόνο ως αρχιτεκτόνημα αλλά και ως εκθεσιακός χώρος με τον πλούτο, την ποικιλία και το εύρος των εκθεμάτων του και τις σύγχρονες μουσειολογικές αντιλήψεις που το διέπουν, προσδίδοντάς της ένα επιπλέον συγκριτικό πλεονέκτημα και μια αφορμή για να το επισκεφτεί κανείς. (http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3248)

Σχέδιο του Αρχιτέκτονα Κυριακούλη Παναγιωτάκου για το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο

Κάτοψη Αρχιτέκτονα Κυριακούλη Παναγιωτάκου για το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο

Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών

3.3. Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΚΘΕΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Τη ζωή στην αρχαία Πάτρα αφηγείται η έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου από την Προϊστορική ως τη Ρωμαϊκή εποχή. Πρόκειται για μια πορεία η οποία διαπερνά την πόλη με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, εξετάζει το εμπόριο, τον πόλεμο, τη θρησκεία, την ψυχαγωγία, την κοινωνική και διοικητική οργάνωση. Εισχωρεί όμως και στην προσωπική ζωή των κατοίκων της αποτυπώνοντας τις καθημερινές ασχολίες τους, τις κατοικίες, τα έπιπλα, τα χρηστικά σκεύη ακόμη και τα είδη καλλωπισμού για να φθάσει ως τα ταφικά έθιμα και τη στάση των ανθρώπων απέναντι στον θάνατο. Τα ευρήματα που εκτίθενται στο Αρχαιολογικό μουσείο της Πάτρας έχουν αποκτηθεί από ανασκαφές οι οποίες άρχισαν να διεξάγονται από τον 19^ο αιώνα σε όλο το εύρος έκτασης του Νομού Αχαΐας. Πιο συγκεκριμένα, Αντικείμενα καθημερινής χρήσης, ψηφιδωτά και ελάχιστα αγάλματα μαρτυρούν το ρωμαϊκό μεγαλείο και είναι τοποθετημένα χρονολογικά από την προϊστορική περίοδο μέχρι τους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους. Η έκθεση διαρθρώνεται σε τρεις θεματικές ενότητες που ξεδιπλώνονται στις αντίστοιχες αίθουσες του Μουσείου και με μία ακόμη αίθουσα η οποία φιλοξενεί περιοδικές εκθέσεις. Πρόκειται, για την αίθουσα του Ιδιωτικού Βίου, την αίθουσα της Νεκρόπολης και την αίθουσα του Δημόσιου Βίου. Η αίθουσα του Ιδιωτικού Βίου είναι η πρώτη και μεγαλύτερη ενότητα. Παρουσιάζει αντικείμενα από την καθημερινή ζωή, είδη καλλωπισμού και κοσμήματα της Μυκηναϊκής, Γεωμετρικής, Αρχαϊκής, Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής Ελλάδας, με τα αρχαιότερα εκθέματα να είναι του 17^{ου} αι. π.Χ. Εκτός αυτών, η αίθουσα περιλαμβάνει μερικώς ανακατασκευασμένες Ρωμαϊκές κατοικίες σε φυσικό μέγεθος, από τα αρχικά υλικά. Στον ίδιο χώρο βρίσκεται και ένα τμήμα της μεγαλύτερης συλλογής Ρωμαϊκών μωσαϊκών στην Ελλάδα, αποτελούμενο από 14 μωσαϊκά, η μεγάλη πλειοψηφία σε ερείπια πολυετών Ρωμαϊκών κατοικιών σε διάφορα μέρη της πόλης της Πάτρας. Η επόμενη αίθουσα, του Δημόσιου Βίου παρουσιάζει μέσα από κάρτες, αγάλματα, νομίσματα, αμφορείς, μουσικά όργανα και άλλα, συνήθειες και δραστηριότητες από την μυκηναϊκή περίοδο έως την ελληνιστική και τη ρωμαϊκή. Παράλληλα, τα ψηφιδωτά αποκαλύπτουν μία πλούσια πόλη και μία κοινωνία ανοικτή. Υπάρχουν, ακόμη, ψηφιδωτά που συνηθίζονταν στα σπίτια και τα δημόσια κτίρια, αλλά και διακοσμητικά, τα οποία, μάλιστα, καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος της αίθουσας. Ανάμεσα στα ψηφιδωτά είναι αυτά των αθλητικών αγώνων, το ψηφιδωτό του Νείλου, αλλά και το ψηφιδωτό του Κύκλωπα. Ακόμη, πολλά εκθέματα στην αίθουσα του Δημοσίου Βίου, χαρακτηρίζονται ως εισαγόμενα, όπως νομίσματα, κοσμήματα, αγγεία, ξίφη και αμφορείς. Επίσης, ο επισκέπτης, εκτός από τα αγάλματα των θεών του ελληνικού δωδεκάθεου, μπορεί να δει αγάλματα άλλων θεοτήτων, όπως η Ίσιδα και ο Νείλος αλλά και το άγαλμα του Σέραπι. Η λατρεία άλλων θεοτήτων, δείχνει πως οι κάτοικοι της Πάτρας δέχονταν ξένες επιρροές, ενώ, λόγω της ρωμαϊκής κυριαρχίας, κάτοικοι άλλων περιοχών εγκαταστάθηκαν στην πόλη φέρνοντας μαζί τις συνήθειες και τους θεούς τους.

Στην αίθουσα του Δημοσίου Βίου υπάρχουν, ακόμα, το άγαλμα της θεάς Αθηνάς αντίγραφο του έργου του Φειδία, ο Ηρακλής, ο Διόνυσος και μάλιστα σε πολλές παραλλαγές, διότι η λατρεία του στην Πάτρα ήταν διαδεδομένη λόγω της αμπέλου, καθώς επίσης και ανδριάντες Ρωμαίων. Η ενότητα της νεκρόπολης είναι αφιερωμένη σε τάφους και αντικείμενα που ανακαλύφθηκαν στην Πάτρα και στην ευρύτερη περιοχή της Αχαΐας. Παρουσιάζει την ταφική αρχιτεκτονική και την εξέλιξή της από τη Προϊστορική μέχρι και την Ρωμαϊκή εποχή, όχι μόνο μέσω αντικειμένων που βρέθηκαν αλλά και μέσω της ολικής ανακατασκευής διαφόρων ειδών τάφων. Η αίθουσα περιλαμβάνει τρεις ανακατασκευασμένους τάφους, δύο Μυκηναϊκούς και ένα Ρωμαϊκό, σε φυσικό

μέγεθος, μαζί με τους σκελετούς και τα κτερίσματα τους που ήρθαν στο φώς. Στον ίδιο χώρο, ο επισκέπτης μπορεί να βρει πληροφορίες για τις δοξασίες, τα έθιμα ταφής και την καύση των νεκρών στην Αρχαία Ελλάδα. Τα κτερίσματα που συνόδευαν τους νεκρούς στην ταφή τους συνθέτουν το εκθεσιακό υλικό, ενώ τα ομοιώματα διαφορετικών τύπων τάφων (θολωτοί, σαρκοφάγοι) παρουσιάζουν τις συνήθειες κάθε εποχής. Τα μυκηναϊκά ευρήματα, κυρίως από τα Νεκροταφεία, που αναδεικνύουν την ακμή της Πάτρας και της Δυτικής Αχαΐας στη διάρκεια της Μυκηναϊκής περιόδου και της υπομυκηναϊκής, πιο γνωστής ως «σκοτεινών χρόνων». Για την Νεκρόπολη, μέσα από την οποία παρουσιάζεται η εξέλιξη της ταφικής αρχιτεκτονικής και των ταφικών εθίμων από την Προϊστορική έως τη Ρωμαϊκή περίοδο μέσω της ανακατασκευής διαφόρων τύπων τάφων, ενός μυκηναϊκού λαξευτού, ενός μυκηναϊκού θαλαμωτού, ενός ταφικού πιθαριού, ενός κεραμοσκεπούς αλλά και πολυτελέστατων ολοσκάλιστων μαρμάρινων σαρκοφάγων. Ακόμα φανερώνεται πως οι αρχαίοι αντιμετώπιζαν το θάνατο και το πέταγμα της ψυχής από το σώμα και πως τιμούσαν τους νεκρούς τους διαχρονικά. (Πελοπόννησος 27/07/2009) Στην περιοδική έκθεση του μουσείου, κατά τη διάρκεια του έτους λαμβάνουν χώρα διάφορες εκδηλώσεις και εκθέσεις. Η πρώτη έκθεση που φιλοξενήθηκε είχε τίτλο "Τα Φυτά και ο Πολιτισμός τους στην Ευρώπη" και παρουσίαζε την πολιτιστική παράδοση των φυτών από την αρχαιότητα έως και σήμερα.

Κάποια από τα εκθέματα του μουσείου που αξίζουν την προσοχή μας είναι:

- η ασημένια κύλικα με έκτυπη διακόσμηση οκτώσχημων ασπίδων (15^{ος} αιώνας π.Χ),
- ένα ζεύγος χάλκινων κνημίδων διακοσμημένο με ταινίες που ανασκάφηκε από μυκηναϊκό τάφο στην Καλλιθέα Πατρών (12^{ος} αιώνας π.Χ),
- ένα χρυσό περιδέριαιο από χάντρες σε σχήματος πηνίου, που τοποθετείται στην ύστερη ελληνιστική περίοδο και
- το μαρμάρινο ρωμαϊκό αντίγραφο του αγάλματος της Αθηνάς Παρθένου που βρισκόταν στον Παρθενώνα.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Διαχωριστήρας λαδιού (Ρωμαϊκής περιόδου)

Ηλιακό ρολόι (1^{ος} αι. μ.Χ.)

Μαρμάρινο ρωμαϊκό μπάνιο

Ρωμαϊκή οικεία

Ψηφιδωτό δάπεδο με κεντρική παράσταση χορού των Τριών Χαρίτων (2^{ος} -3^{ος} αι. μ.Χ.)

Το ψηφιδωτό της Αφροδίτης με τη μαρμάρινη είσοδο (2^{ος} αι. μ.Χ.)

ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΒΙΟΣ

Αντίγραφο της Αθηνάς του Παρθενώνα (2^{ος} αι. μ.Χ.)

Ψηφιδωτό που βρέθηκε στην περιοχή των Ψηλών Αλωνίων (μετά το 2^ο αι. μ.Χ.)

Μονομάχοι (Ρωμαϊκής περιόδου)

Μουσικά όργανα (2^{ος} αι. μ.Χ. εκτός από τον αριθμό 4 που είναι 1^ο αι. μ.Χ.)

Στεγασμένο πεζοδρόμιο (Ρωμαϊκής περιόδου)

Σωλήνες ύδρευσης (Ρωμαϊκής περιόδου)

ΝΕΚΡΟΠΟΛΗ

Σαρκοφάγοι (Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής περιόδου)

Τεφροδόχοι (1^{ος} αι. μ.Χ.)

Στεφανωμένο κρανίο (ελληνιστικής περιόδου)

Καλυβίτης, τάφος για φτωχούς ανθρώπους αποτελούμενοι από μεγάλα «κεραμίδια» που έμπαιναν κάτω και πάνω από το σώμα του νεκρού. (ύστερη ρωμαϊκή περίοδος)

Ταφικές στήλες (κλασική, ελληνοιστική και ρωμαϊκή περίοδος)

Ταφική εξέδρα (1^{ος} αι. μ.Χ.)

3.4. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΟΣ-ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Ως αρχιτεκτονική (μουσείων) ορίζεται η τέχνη του σχεδιασμού και της διευθέτησης(διαρρύθμισης) ή οικοδόμησης ενός χώρου, ο οποίος προορίζεται για να στεγάσει ειδικές μουσειακές λειτουργίες και συγκεκριμένα την έκθεση, την προληπτική και επεμβατική ενεργή συντήρηση, τη μελέτη, τη διαχείριση μουσειακών συλλογών, καθώς και την υποδοχή επισκεπτών. Από την εφεύρεση του σύγχρονου μουσείου στα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, παράλληλα με τη μετατροπή παλαιών ιστορικών κτηρίων σε μουσεία, άρχισε να αναπτύσσεται και μια ειδική αρχιτεκτονική που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της διατήρησης, της έρευνας και της επικοινωνίας των συλλογών μέσω μόνιμων ή περιοδικών εκθέσεων. Αυτή η αρχιτεκτονική παρατηρείται τόσο σε παλαιότερες όσο και σύγχρονες κατασκευές. Μάλιστα, το ίδιο το λεξιλόγιο της αρχιτεκτονικής επηρέασε την ανάπτυξη της ιδέας του μουσείου. Έτσι καθιερώθηκε η ναόσχημη μορφή με θόλο, με προστώο (σκεπαστή στοά είσοδο με κιονοστοιχία) και υπερώο (*gallery*), που αρχικά είχε επιλεγεί ως το κύριο πρότυπο για μουσεία Καλών Τεχνών – εξού και οι λέξεις *galerie*, *galleria*, *Galerie* και *gallery* που χρησιμοποιούνται αντίστοιχα στη Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία και τις Αγγλο-αμερικανικές χώρες. Η μορφή των κτηρίων που στέγαζαν μουσεία αρχικά είχε ως άξονα τη διαφύλαξη των συλλογών, ωστόσο με τον καιρό εξελίχθηκε καθώς αναπτύχθηκαν νέες μουσειακές λειτουργίες. Έτσι, αφού πρώτα αναζητήθηκαν λύσεις για τον καλύτερο φωτισμό των εκθεμάτων, για την καλύτερη κατανομή των συλλογών μέσα στο μουσείο και για την καλύτερη δομή του εκθεσιακού χώρου, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι επαγγελματίες των μουσείων συνειδητοποίησαν ότι έπρεπε να μειωθεί ο αριθμός των εκθεμάτων στις μόνιμες εκθέσεις.

Για τον σκοπό αυτό, δημιούργησαν αποθηκευτικούς χώρους, είτε θυσιάζοντας αίθουσες έκθεσης είτε εξοικονομώντας κάποιο χώρο στα υπόγεια των κτηρίων είτε οικοδομώντας νέα κτίσματα. Επιπλέον, καταβλήθηκε κάθε δυνατή προσπάθεια, προκειμένου το περιβάλλον των εκθεμάτων να καταστεί όσο το δυνατό πιο ουδέτερο, ακόμη και αν αυτό σήμαινε ότι έπρεπε να θυσιαστούν στο σύνολό τους ή κατά ένα μέρος τους τα ιστορικά διακοσμητικά στοιχεία του κτηρίου. Η εφεύρεση του ηλεκτρισμού συνέβαλε πολύ σε αυτές τις βελτιώσεις και επέτρεψε την πλήρη αναθεώρηση των συστημάτων φωτισμού. Ορισμένες νέες μουσειακές λειτουργίες που καθιερώθηκαν στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα επέφεραν σημαντικές αρχιτεκτονικές μεταβολές: η αύξηση του αριθμού των περιοδικών εκθέσεων μετέβαλε την κατανομή των συλλογών στους χώρους μόνιμης έκθεσης και στους αποθηκευτικούς χώρους δημιουργήθηκαν χώροι επισκεπτών, εκπαιδευτικά εργαστήρια, χώροι ανάπαυσης και, κυρίως, μεγάλοι χώροι πολλαπλών χρήσεων δημιουργήθηκαν επίσης βιβλιοπωλεία, εστιατόρια και πωλητήρια αντικειμένων που σχετίζονται με τις εκθέσεις. Ταυτόχρονα όμως η αποκέντρωση ορισμένων μουσειακών λειτουργιών μέσω αναδιάρθρωσης ή ανάθεσης εργασιών σε τρίτους δημιούργησε την αναγκαιότητα οικοδόμησης ή διαρρύθμισης ειδικών αυτόνομων κτηρίων: αρχικά, εργαστηρίων συντήρησης αντικειμένων που ενδεχομένως εξυπηρετούσαν περισσότερα του ενός μουσεία και, στη συνέχεια, αποθηκευτικών χώρων χωροταξικά απομακρυσμένων από τους εκθεσιακούς χώρους.

Ο αρχιτέκτονας είναι εκείνος που σχεδιάζει το κτήριο και επιβλέπει την κατασκευή του. Με την ευρύτερη έννοια, είναι ο άνθρωπος που διαμορφώνει το κέλυφος που περικλείει τις συλλογές, περιλαμβάνοντας το προσωπικό και το κοινό. Από αυτή την άποψη, η αρχιτεκτονική επηρεάζει καθετί που αφορά τον χώρο και τον φωτισμό του μουσείου, ζητήματα που ίσως θεωρούνται δευτερεύουσας

σημασίας, στην πραγματικότητα όμως αποδεικνύονται καθοριστικά για το νόημα μιας έκθεσης(ταξινόμηση σε χρονολογική σειρά, ορατότητα από όλες τις γωνίες, ουδέτερο φόντο κλπ.). Ως εκ τούτου, τα κτήρια που στεγάζουν μουσεία σχεδιάζονται και οικοδομούνται σύμφωνα με ένα αρχιτεκτονικό πλάνο, το οποίο έχει εκπονηθεί από τους επιστημονικούς και διοικητικούς υπεύθυνους του οργανισμού. Ωστόσο, οι αποφάσεις σχετικά με την οριστικοποίηση αυτού του κτιριολογικού προγράμματος και τα όρια των παρεμβάσεων εκ μέρους του αρχιτέκτονα δεν κατανέμονται κατ' αυτό τον τρόπο. Η αρχιτεκτονική, ως τέχνη ή ως μέθοδος οικοδόμησης και διαρρύθμισης ενός μουσείου, μπορεί να θεωρηθεί ως ένα συνολικό έργο (*oeuvre*) που ενσωματώνει ολόκληρο τον μηχανισμό λειτουργίας του μουσείου. Η προσέγγιση αυτή, την οποία συχνά υιοθετούν οι αρχιτέκτονες, μπορεί να ισχύσει μόνο εάν τα αρχιτεκτονικά σχέδια έχουν λάβει υπόψη τους όλα τα μουσειογραφικά ζητήματα, πράγμα που πολύ συχνά δεν ισχύει καθόλου. Μερικές φορές η ανάθεση αρχιτεκτονικού έργου περιλαμβάνει και τον σχεδιασμό του εσωτερικού του κτηρίου. Αυτό ίσως δημιουργήσει προβλήματα, αν δεν έχει γίνει σαφής η διάκριση ανάμεσα στους εκθεσιακούς και στους χώρους γενικής χρήσης και αν δεν υπάρχει συνεργασία με τον αρχιτέκτονα που έχει αναλάβει τον σχεδιασμό. Ορισμένοι αρχιτέκτονες είναι εξειδικευμένοι στη δημιουργία εκθεσιακών χώρων και ενδεχομένως διαθέτουν πείρα και στη σκηνογραφία ή στον σχεδιασμό εκθέσεων. Ωστόσο, είναι πολύ λίγοι εκείνοι που μπορούν να χαρακτηριστούν «μουσειογράφοι» ή ειδικοί στα μουσεία και αυτό μπορεί να συμβεί μόνο αν η πείρα τους περιλαμβάνει αυτό το συγκεκριμένο είδος δουλειάς. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει σήμερα η αρχιτεκτονική μουσείων εντοπίζονται στην εύλογη αντίθεση που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στη φιλοδοξία του αρχιτέκτονα αφενός (ο οποίος ενδεχομένως θα βρεθεί στο επίκεντρο της παγκόσμιας προσοχής λόγω της διεθνούς προβολής που συχνά έχουν τέτοιου είδους κτήρια στις μέρες μας) και στις απόψεις των ανθρώπων που σχετίζονται με τη συντήρηση και την έκθεση των συλλογών αφετέρου.

Τέλος, πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι ανέσεις που πρέπει να παρέχονται στους διάφορους επισκέπτες. Το ζήτημα αυτό έχει ήδη τονιστεί από τον αρχιτέκτονα Auguste Perret: «Ένα πλοίο, που πρέπει να επιπλέει, δεν είναι λογικό ότι πρέπει να σχεδιαστεί διαφορετικά από μια ατμομηχανή; Έγκειται, λοιπόν, στον αρχιτέκτονα να λάβει υπόψη του τις ιδιαιτερότητες του κτηρίου που θα στεγάσει ένα μουσείο και να εμπνευστεί από τις λειτουργίες του προκειμένου να δημιουργήσει τον κατάλληλο κτηριακό οργανισμό» (Perret, 1931).

Μια ματιά στα σύγχρονα αρχιτεκτονικά δημιουργήματα αρκεί για να διαπιστώσουμε ότι, παρότι οι περισσότεροι αρχιτέκτονες λαμβάνουν υπόψη τις απαιτήσεις του μουσειολογικού προγράμματος, ωστόσο πολλοί εξακολουθούν να επιδιώκουν κυρίως ένα αισθητικά άρτιο αποτέλεσμα και όχι τη δημιουργία ενός ιδανικού εργαλείου για τη λειτουργία του μουσείου. Ένα τέτοιο δημιουργήμα αποτελεί και το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο της Πάτρας.

Τα σχέδια για τη δημιουργία του Νέου Μουσείου είχαν αναγγελθεί από την εποχή που η Μελίνα Μερκούρη ήταν Υπουργός Πολιτισμού(1983) με την Έφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας να έχει υποβάλλει το αίτημα αυτό στο Υπουργείο Πολιτισμού και με το Υπουργείο Πολιτισμού αντίστοιχα να έχει συμφωνήσει και να έχει δώσει άδεια για την ανέγερσή του. Συγκεκριμένα τότε σε ερώτηση του βουλευτή Β. Μπεκίρη για το Μουσείο Πατρών η Υπουργός Πολιτισμού Μ. Μερκούρη απάντησε ως εξής: «<Αναγνωρίζουμε το πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί στο υπάρχον Μουσείο Πατρών λόγω έλλειψης χώρου και καταβάλλουμε προσπάθεια για τη μεταφορά και στέγαση των αρχαίων σε μεγαλύτερο. Για το λόγο αυτό η αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων βρίσκεται σε συνεχή συνεννόηση με τις Τοπικές Αρχές για την εξεύρεση της καταλληλότερης λύσεως, ώστε να δημιουργηθεί ένα μεγάλο Μουσείο που να παρέχει δυνατότητες καλύτερης συντήρησης, έκθεσης και φύλαξης των αρχαίων της

όλης περιοχής>> (Πελοπόννησος 15/11/1983). Το 1984 το Υπουργείο Πολιτισμού πέτυχε την παραχώρηση οικοπέδου έκτασης 35 στρεμμάτων από τη Γεωργική Σχολή Πατρών και έτσι η κατασκευή του νέου αρχαιολογικού μουσείου έφτασε στο ξεκίνημα της πραγματοποίησής της. Το 1990 έγινε ο πρώτος αρχιτεκτονικός σχεδιασμός αλλά στα χρόνια που ακολούθησαν το έργο ματαιώθηκε λόγω της έλλειψης οικονομικών πόρων. Μετά όμως το σεισμό του 1993 σημειώθηκαν ζημιές στην οικία Καραμανδάνη και το κτήριο από τότε παρέμεινε κλειστό. Η Πάτρα ενώ είχε βλέψεις για ένα μεγαλύτερο και πιο κατάλληλο Μουσείο, τελικά όχι μόνο δεν το πέτυχε, αλλά έμεινε και χωρίς καθόλου Μουσείο. Η ιστορία της πόλης κλείστηκε μέσα σε ένα κτήριο την οποία δεν μπορούσαν πια να απολαύσουν ούτε οι κάτοικοί της, αλλά ούτε και οι υπόλοιποι Έλληνες, αλλά και ξένοι. Μετά και από αυτή την ατυχία ο κλοιός άρχισε να στενεύει και η ανάγκη για μεταστέγαση έγινε ακόμα πιο έντονη. Η Πάτρα, σύμφωνα με τον γεωλόγο Ν. Μουρτζά⁹³ πρόεδρο της Επιστημονικής Επιτροπής του νέου Μουσείου, στερήθηκε για σχεδόν 200 χρόνια ένα σύγχρονο Μουσείο και έχοντας μπει πια στον 21^ο αιώνα η κατασκευή του μουσείου θα πρέπει να συμβαδίσει με την εποχή και τους ανθρώπους της και γενικά με τα νέα πρότυπα της μουσειολογίας. Είναι ένα έργο το οποίο θα μπορέσει να ανεβάσει την πολιτιστική στάθμη της πόλης, αλλά και να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στα πολιτιστικά δρώμενα της Αχαΐας. Ο δεύτερος αρχιτεκτονικός σχεδιασμός έγινε 11 χρόνια αργότερα (2001) και το έργο εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πολιτισμός του Γ' κοινοτικού πλαισίου στήριξης με την εξασφάλιση χρηματοδότησης να γίνεται το 2002. Το 2004 έγινε η διακήρυξη δημοπράτησης και η κατάθεση προσφορών με αποτέλεσμα η σύμβαση να υπογραφεί στις 29/11/2004 και το έργο να ξεκινήσει την ίδια χρονιά. Όσο μεγάλη ήταν η ανάγκη ανέγερσης του Νέου Μουσείου, τόσο μεγαλύτερα προβλήματα έρχονταν στην επιφάνεια: από τη στιγμή που αποφασίστηκε η δημιουργία μέχρι τη στιγμή της έκθεσης των ευρημάτων στο κοινό. Αν και ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε το μουσείο να είναι έτοιμο το 2006, όταν η Πάτρα θα ήταν πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης τα αρχαία δεν είχαν συντηρηθεί, ούτε είχαν τοποθετηθεί στη θέση τους στο Μουσείο. Η διαμόρφωση των εκθεσιακών και των βοηθητικών χώρων ήταν προβληματική και ο περιβάλλον χώρος αδιαμόρφωτος. Επίσης δεν υπήρχε ικανός αριθμός επιστημόνων, αλλά το υπουργείο Πολιτισμού ήθελε να εγκαινιάσει το Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών τον Ιούλιο του 2009. Το ζήτημα είναι ότι όσο γρήγορα χτίστηκε αυτό το Μουσείο, τόσο μεγάλη ήταν η καθυστέρηση για την αποπεράτωσή του, δηλαδή την υλοποίηση του εκθεσιακού προγράμματος και την ολοκλήρωση επί μέρους εκκρεμοτήτων. Στη συνέχεια συστάθηκε νέα επιτροπή για την ανέγερση του Μουσείου με πρόεδρο τον Νικόλαο Μουρτζά ο οποίος πραγματοποίησε αυτοψία στον χώρο του μουσείου προκειμένου να δει τα προβλήματα, τις ελλείψεις και να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα. Για παράδειγμα: Πώς θα στηθεί η έκθεση αν τα έργα δεν έχουν συντηρηθεί; (Συντηρημένα είναι μόνο τα ψηφιδωτά). Πού θα σταθμεύουν τα πούλμαν με τους επισκέπτες, αφού χώρος για πάρκινγκ υπάρχει μόνο για τους υπαλλήλους; Γιατί δεν έγινε η απαλλοτρίωση του παρακείμενου βενζινάδικου, όπως είχε προβλεφθεί, ώστε να δημιουργηθεί πάρκινγκ; Γιατί το αμφιθέατρο ενός σύγχρονου μουσείου διαθέτει μόνο 50 θέσεις; Γιατί τα δάπεδα, παρ' ότι ακόμη δεν έχουν χρησιμοποιηθεί, παρουσιάζουν ρωγμές; Αρνητικές ήταν οι εντυπώσεις από τον προγραμματισμένο τρόπο έκθεσης των ψηφιδωτών, αφού τα τεράστια ξύλινα πετάσματα (4x4 μέτρα, για παράδειγμα) στα οποία είναι τοποθετημένα στηρίζονται σε κυλοδοκούς μεγάλου πάχους και μαύρου χρώματος, ανατρέποντας αισθητικά το αποτέλεσμα. Το ίδιο ισχύει και για τις προθήκες των αρχαίων, που ήταν πολύ μικρές, ύψους 1,5 μέτρου, τοποθετημένες σε πανύψηλες αίθουσες, ύψους τεσσάρων μέτρων. Πέραν αυτών όμως υπολείπεται το έργο τεκμηρίωσης και καταγραφής των αρχαιοτήτων, η σύνταξη των κειμένων που θα

---

⁹³ Ο Νικόλαος Μουρτζάς είναι γεωλόγος και διδάκτορας του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

συνοδεύουν τα εκθέματα, οι λεζάντες και όποιο άλλο πληροφοριακό υλικό απαιτείται για την ενημέρωση των επισκεπτών. Κάτι το οποίο μπορούν να αναλάβουν μόνον αρχαιολόγοι, τους οποίους όμως η αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων δεν διαθέτει. Όσον αφορά τον περιβάλλοντα χώρο εξάλλου, επείγει η διαμόρφωσή του αλλά και η φύτευση ψηλών δέντρων με στόχο την οπτική αποκοπή του Μουσείου από την οχληρή παρουσία του βενζινάδικου. (<http://culturenow.wordpress.com/category/αρχαιολογικό-μουσείο-πατρών/>).

Τελικά το έργο τελείωσε το 2009 με τις τρεις αίθουσες έτοιμες για το κοινό (ιδιωτικός βίος, νεκρόπολη και η αίθουσα περιοδικών εκθέσεων). Η τέταρτη αίθουσα (δημόσιος βίος) και όπως την αποκαλούν οι αρχαιολόγοι, η αίθουσα των 60 μαρμάρινων αγαλμάτων, ολοκληρώθηκε το 2011 και παραδόθηκε στο κοινό στις 21/07/2011. Το πρόβλημα της καθυστέρησης αυτής ήταν οικονομικής φύσεως αφού τα χρήματα που διατέθηκαν για την ολοκλήρωση του μουσείου και για την έκθεση ήταν ελάχιστα για ένα τέτοιο έργο, συγκεκριμένα περί τις 700.000 ευρώ. (<http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=279462>).

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο περιβάλλον χώρος του μουσείου, έκτασης περίπου 20 στρεμμάτων, στο μεγαλύτερο μέρος του έχει διαμορφωθεί ως χώρος πρασίνου, ενώ η δεξαμενή 500 τ.μ. που περιβάλλει το θόλο δείχνει τη σχέση της πόλης με το υγρό στοιχείο. Το οικόπεδο δίπλα στο νέο Μουσείο, το οποίο παραχωρήθηκε από την ΚΕΔ θα διαμορφωθεί σε πάρκο πολιτισμού. (Πελοπόννησος 26/07/2009). Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός του κτιρίου ανατέθηκε μετά από πανελλήνιο διαγωνισμό το 2001 στο Γραφείο «Θεοφ. Μπομπότης και Συνεργάτες Ε.Π.Ε και το κτίριο άρχισε να χτίζεται το 2005. Το κτίριο είναι σχεδιασμένο κατά μήκος της εθνικής οδού Πατρών-Αθηνών. Η παράμετρος αυτή παρέχει την αμεσότητα εντοπισμού του από μεγάλο αριθμό διερχομένων, αλλά και την ευκολία πρόσβασης σε αυτό. Δημιουργήθηκε ένα σύγχρονο τεχνολογικά κτίριο με συγκεκριμένη ταυτότητα και αναγνωρίσιμη λιτή αισθητική. Μια αισθητική που προκύπτει αφενός από τη σύνθεση και τη μορφή, την υφή και το χρώμα των δομικών στοιχείων από τα οποία αποτελείται και αφετέρου από τη σύνθεση των επιμέρους γεωμετρικών όγκων που φιλοξενούν τις διάφορες χρήσεις. Το κτίριο, όντας απαλλαγμένο από στοιχεία εντυπωσιασμού, στοχεύει στη διαχρονική παρουσία, αλλά και στην ανάγκη έκφρασης και καταγραφής της σύγχρονης εποχής και του δικού μας σημερινού πολιτισμού. Η βασική ιδέα του λειτουργικού αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ήταν η δημιουργία ενός άξονα, στον οποίο χωροθετήθηκαν εκθεσιακές αίθουσες, αμφιθέατρο, εργαστήρια και γενικά όλοι οι προβλεπόμενοι χώροι. Κτισμένο μέσα σε μια έκταση 17 στρεμμάτων έχει μέγιστο ύψος 14 μέτρα, ενώ οι διαστάσεις του θόλου είναι 8,5 μ. το ύψος και 24 μ. η διάμετρος. Όπως αναφέρει ο Μπομπότης, υπεύθυνος για τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του μουσείου, <<βασικός στόχος ήταν η δημιουργία ενός κελύφους το οποίο δεν θα ανταγωνίζεται τα εκθέματα>>. (<http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=177262>).

ΒΑΣΙΚΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΟ ΚΤΙΡΙΟ:

Τοποθετήθηκε κεντροβαρικά και σηματοδοτείται έντονα από το ιδιαίτερο στέγαστρο και τον παράπλευρο ελλειψοειδή όγκο, ο οποίος εδράζεται σε υδάτινη επιφάνεια. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται αναφορά στο υδάτινο στοιχείο που αποτέλεσε και αποτελεί βασικό παράγοντα για την πόλη της Πάτρας.

Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΩΝ:

Αποτελεί τη φυσική συνέχεια της κεντρικής εισόδου. Λειτουργικά είναι το κέντρο διανομής κινήσεων και κυκλοφοριών από και προς όλους του χώρους του Μουσείου. Ο ελλειψοειδής όγκος, ο διάδρομος της ‘‘εναέριας’’ κυκλοφορίας, οι κλίμακες και οι ανελκυστήρες, το πωλητήριο και ο όγκος των χώρων υγιεινής βρίσκονται μέσα σε αυτόν και τον καθιστούν τον πλέον δυναμικό (λειτουργικά) χώρο.

ΥΛΙΚΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

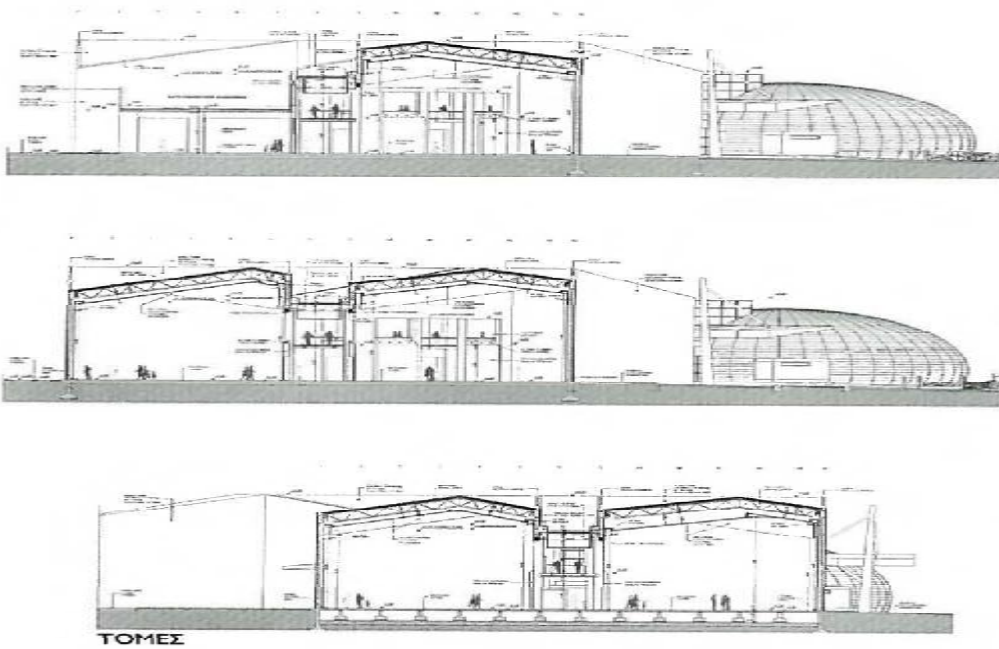
Όλο το κτιριακό κέλυφος (όψεις και στέγες), με εξαίρεση τον ελλειψοειδή όγκο, έχει καλυφθεί με πέτρινες πλάκες διαστάσεων 100 × 200 cm, δημιουργώντας αεριζόμενες πλαγιοκαλύψεις και επικαλύψεις που συμβάλλουν στο βιοκλιματικό χαρακτήρα του κτιρίου. Οι πλάκες αυτές έχουν πάχος 6 mm και είναι επικολλημένες σε honeycomb 12 mm. Η επιλογή αυτή μείωσε το συνολικό βάρος του κτιρίου κατά 600 τόνους. Με τον τρόπο αυτό δίνεται η δυνατότητα εύκολης αντικατάστασης των πλακών και βελτιώνεται η συμπεριφορά του κτιρίου έναντι της σεισμικής δραστηριότητας. Ο ελλειψοειδής όγκος είναι καλυμμένος με φύλλα τιτανίου, ενώ ο παραλληλεπίπεδος όγκος στην είσοδο (που εκτείνεται και στο εσωτερικό του Μουσείου) επικαλύφθηκε με ξυλεία από κέδρο. Στο εσωτερικό του κτιρίου, οι εκθεσιακοί χώροι και η είσοδος έχουν καλυφθεί με μαγνησιακό δάπεδο, ενώ ως τελική επίστρωση στους χώρους των εργαστηρίων έχουν χρησιμοποιηθεί πλακίδια ειδικής αντοχής και προδιαγραφών. Οι εσωτερικές κατακόρυφες επιφάνειες των εκθεσιακών χώρων έχουν επενδυθεί με διπλή γυψοσανίδα σε απόσταση 10 cm από την τοιχοποιία. Οι ψευδοροφές που χρησιμοποιήθηκαν είναι κατασκευασμένες από ηχοαπορροφητικά υλικά.

Η αρχιτεκτονική προσέγγιση του κτιρίου δεν παύει να ακολουθεί τις αρχές των δημόσιων οικοδομημάτων, πιστεύει ο Μπομπότης, ο οποίος έχει σχεδιάσει επίσης το Αρχαιολογικό Μουσείο Χανίων. Και αυτές είναι η εύκολη πρόσβαση και η άμεση αντίληψη του χώρου, η ευχάριστη παραμονή σε αυτόν και η λειτουργικότητα του κτιρίου ως προς τον σκοπό του. «*Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός ενός μουσείου καλείται να εξασφαλίσει, εκτός από την έκθεση και την προβολή των εκθεμάτων, και τις συνθήκες εκείνες οι οποίες θα διευκολύνουν ή ακόμη και θα κατευθύνουν την ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων*» λέει. Εξασφαλισμένη, τέλος είναι η προσβασιμότητα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες με ανελκυστήρες. (κτίριο αρχιτεκτονική και τεχνολογία, 2009).

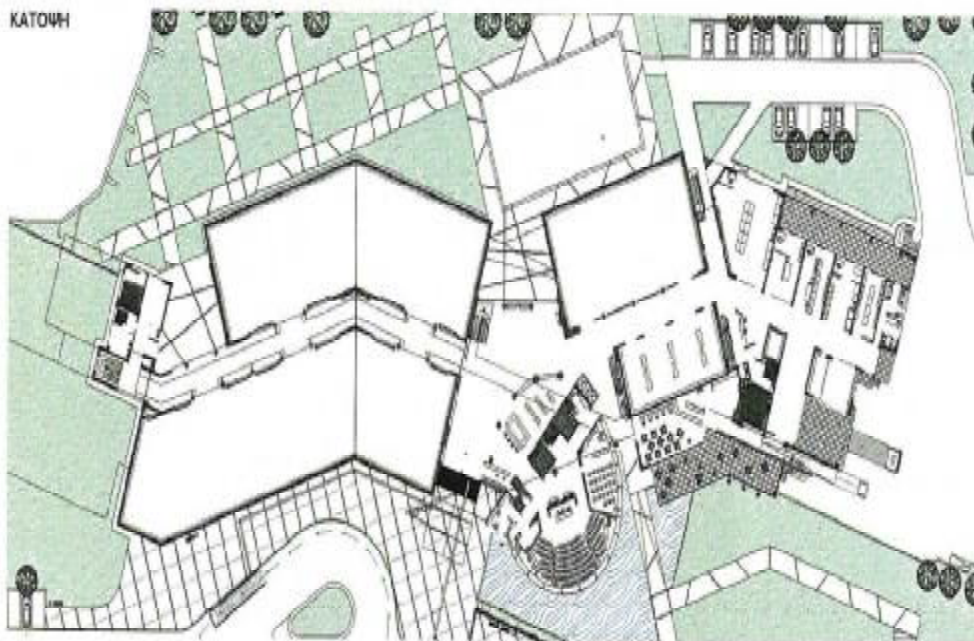
Το Μουσείο στο εσωτερικό του μέρους περιλαμβάνει:

- § ένα μικρό θέατρο χωρητικότητας 150 θέσεων,
- § εκθετήριο και πωλητήριο του ΤΑΠ,
- § χώρους εξυπηρέτησης του κοινού,
- § αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων,
- § αίθουσα πολυμέσων και εικονικής περιήγησης,
- § μία αίθουσα περιοδικών εκθέσεων 200τ.μ. και
- § τρεις αίθουσες για τη μόνιμη έκθεση, συνολικού εμβαδού 2.600 τ.μ.

Τομές του Νέου Αρχαιολογικού Μουσείου.

Κάτοψη του Νέου Αρχαιολογικού Μουσείου.

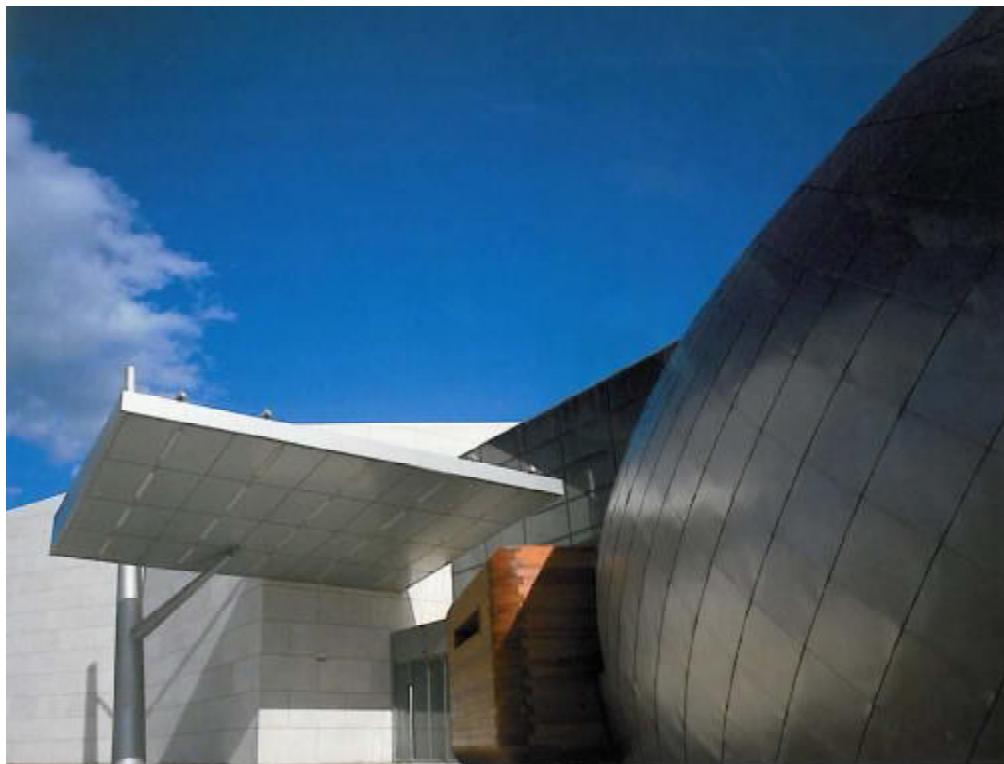

Το χρώμα και υφή των υλικών επικάλυψης σε συνδυασμό με τη θέση και τη μορφή των επιφανειών που οριοθετούν τους όγκους, αναδεικνύουν τη συνολική πλαστικότητα του κτιρίου.

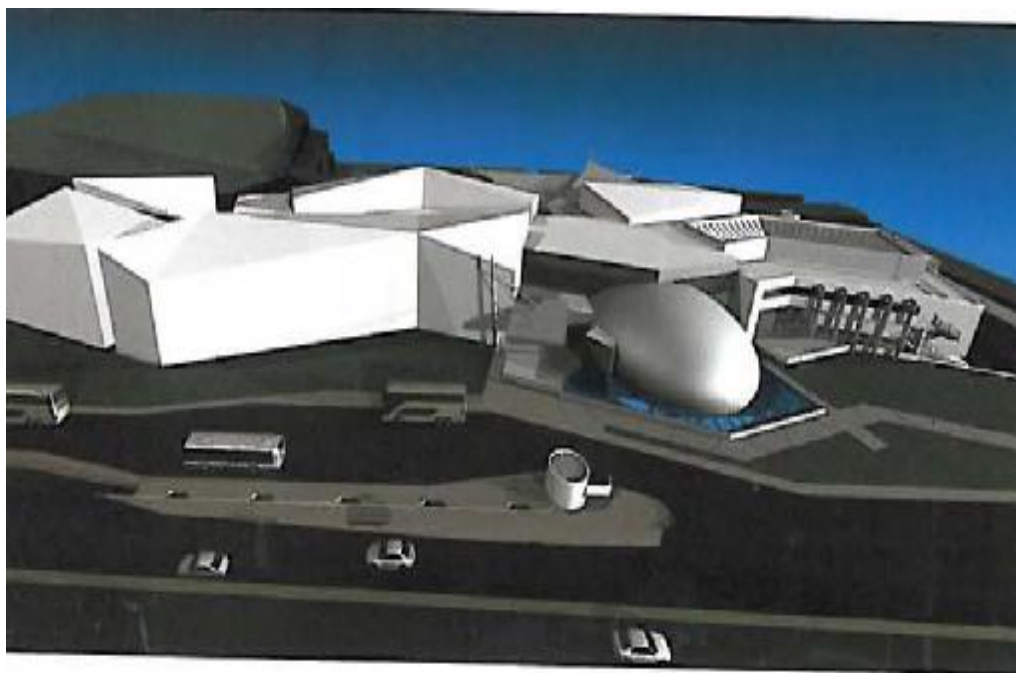
Λεπτομέρεια των μεταλλικών στοιχείων του στεγάστρου της εισόδου που έχει επικαλυφθεί με φύλλα τιτανίου.

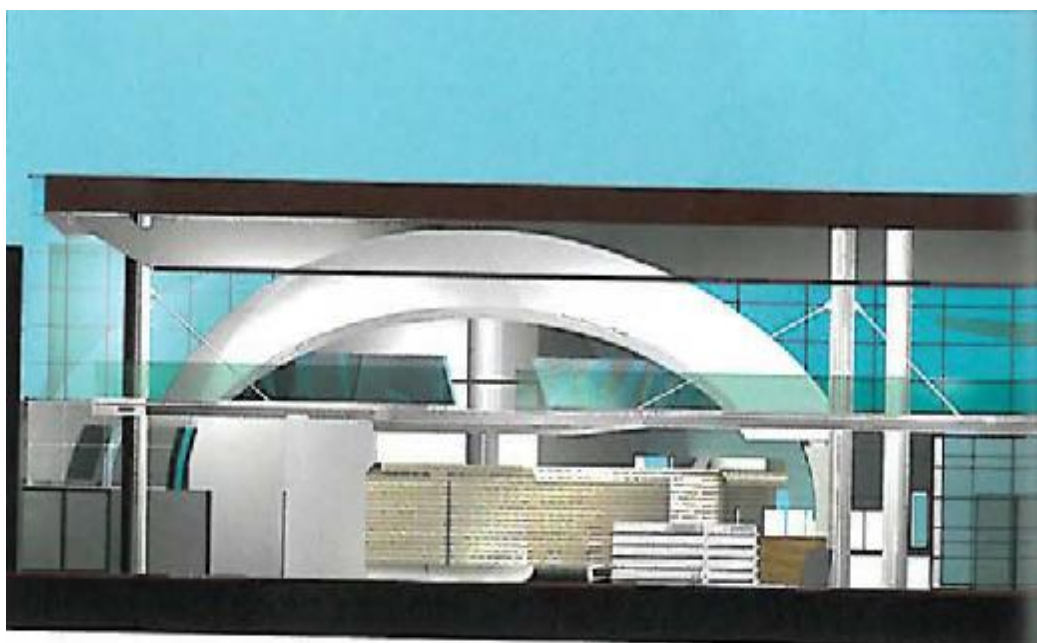
Άποψη της εισόδου, του στεγάστρου και του ελλειψοειδούς όγκου.

Εξωτερική άποψη του Μουσείου στην οποία διακρίνονται ο ελλειψοειδής όγκος και τα επιβλητικά κατακόρυφα μεταλλικά στοιχεία.

Φωτορεαλιστική απεικόνιση (1).

Φωτορεαλιστική απεικόνιση (2).

ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΟΣ/ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Όσον αφορά το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο της Πάτρας, τον Αύγουστο του 2005 έγινε η ένταξη του έργου της μουσειολογικής- μουσειογραφικής μελέτης του στο Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων⁹⁴. (Πελοπόννησος 28/07/2009). Το έργο αρχικού προϋπολογισμού 19.987.000 € ολοκληρώνεται με προϋπολογισμό 21.500.000 € το 2007.

Η μουσειολογική και μουσειογραφική μελέτη, για την οποία είναι υπεύθυνος ο αρχαιολόγος και επιμελητής του μουσείου Γιάννης Μόσχος, διαμορφώνει μια σχέση μεταξύ του επισκέπτη και των εκθεμάτων, ώστε να ανασυνθέσει το ιστορικό παρελθόν της πόλης της Πάτρας από την προϊστορική εποχή έως τους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους. Οι συλλογές είναι εναρμονισμένες μεταξύ τους αλλά και με το χώρο καθώς παντού υπερισχύει το λευκό χρώμα.

Το Μουσείο ως κτίριο εξασφαλίζει τους κατάλληλους χώρους για την έκθεση και την προβολή των στοιχείων ενός πολιτισμού. Παράλληλα όμως αποτελεί το σημείο επαφής μεταξύ του τρέχοντος και του παρελθόντος πολιτισμού και συμβάλλει στην εξέλιξη και στην παραγωγή του. Βασική παράμετρος λοιπόν η οποία ελήφθη υπόψη στο σχεδιασμό του νέου Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών ήταν ο δυναμικός σχεδιασμός της έκθεσης και του τρόπου με τον οποίο προβάλλονται τα αντικείμενα, έτσι ώστε να αιχμαλωτίζουν την προσοχή του επισκέπτη και να διεγείρουν την περιέργειά του. Η δημιουργία θεματικών ενοτήτων θεωρήθηκε απαραίτητη για την κατανόηση των επί μέρους στοιχείων της καθημερινής ζωής των ανθρώπων αλλά και του δημόσιου βίου. Πανοραμικές διαδρομές επιτρέπουν την επίσκεψη του μουσείου σε σύντομο χρόνο. Παράλληλα, η δυνατότητα επικοινωνίας του επισκέπτη με άλλους χώρους πολιτισμού σε όλον τον κόσμο μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας (virtual museum) παρέχει τη δυνατότητα επιπλέον πληροφοριών αλλά και συγκρίσεων. Τέλος, συνεχείς προβολές στον εκθεσιακό χώρο λειτουργούν συμπληρωματικά με τα ευρήματα (Πελοπόννησος 24/7/2009). Τη ζωή στην αρχαία Πάτρα αφηγείται η έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου. Μακριά από λεπτομέρειες διδακτικού ή καθαρά αισθητικού χαρακτήρα η παρουσίαση των εκθεμάτων έχει στόχο όπως λέει ο αρχιτέκτονας κ. Θεοφάνης Μπομπότης, την κατανόηση της ουσίας του πολιτισμού ο οποίος άνθησε στην περιοχή από την Προϊστορική ως τη Ρωμαϊκή εποχή. «Στόχος είναι η ελεύθερη περιήγηση στο μουσείο καθώς η προτεινόμενη εκθεσιακή πορεία είναι σαφής αλλά δεν επιβάλλεται. Ο επισκέπτης μπορεί να δημιουργήσει την προσωπική του διαδρομή προσεγγίζοντας επιστημονικά αλλά και συναισθηματικά τα εκθέματα με τη δυνατότητα μιας διαλεκτικής στάσης απέναντί τους» καταλήγει ο κ. Μπομπότης. Η βασική ιδέα του λειτουργικού αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ήταν η δημιουργία ενός άξονα, εκατέρωθεν του οποίου χωροθετήθηκαν εκθεσιακές αίθουσες, αμφιθέατρο, εργαστήρια και γενικά όλοι οι προβλεπόμενοι χώροι. Ο άξονας αυτός αποτελεί το βασικό χώρο "ευανάγνωστης" κυκλοφορίας και εξυπηρέτησης των εκθεσιακών και γενικότερα μουσειακών αναγκών. Χωρίζει και ενοποιεί τις αίθουσες, αποτελεί από μόνος του εκθεσιακό χώρο σύντομης εκθεσιακής διαδρομής, εξυπηρετεί τις ανάγκες μετακίνησης των εκθεμάτων και άλλων στοιχείων από τις αίθουσες στα

---

⁹⁴ Το Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου εποπτευόμενο από το Υπουργείο Πολιτισμού. Ιδρύθηκε το 1992 για να εξυπηρετήσει την αποτελεσματική εκτέλεση μεγάλων έργων συντήρησης και ανάδειξης μνημείων, τα οποία απαιτούν διεπιστημονική συνεργασία και πραγματοποιούνται από Επιστημονικές Επιτροπές συγκροτούμενες ειδικά από το Υπουργείο.

εργαστήρια και το αντίστροφο. Διατρέχει όλο το μήκος του μουσείου, συνιστά τη ραχοκοκαλιά του κτιρίου και συνδέει όλους ανεξαιρέτως τους χώρους (Πελοπόννησος 23/7/2009).

ΟΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ, ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΥΠΕΡΥΨΩΜΕΝΗ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ:

Ο επισκέπτης κατά την περιήγησή του στους χώρους του μουσείου έχει τη δυνατότητα να επιλέξει διαφορετικές διαδρομές, σύμφωνα και με την οργάνωση της έκθεσης. Έχει επίσης τη δυνατότητα να επιλέξει και την "υπερυψωμένη" μουσειακή διαδρομή, παρατηρώντας τα εκθέματα πανοραμικά, από μια άλλη οπτική γωνία. Αυτή η διαδρομή προσφέρεται εκτός των άλλων, για όσους δεν έχουν τον απαιτούμενο χρόνο να επισκεφθούν το μουσείο και επιθυμούν να αποκτήσουν μια σύντομη και γενική εικόνα των εκθεμάτων.

ΟΙ ΑΙΘΟΥΣΕΣ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ:

Οι μονοχρωματικές ευρύχωρες αίθουσες των εκθέσεων είναι απαλλαγμένες από στοιχεία οπτικής ενόχλησης του παρατηρητή. Το μέγεθος και το σχετικά μεγάλο ύψος των χώρων αυτών εξασφαλίζουν ποικίλες δυνατότητες παρουσίασης των εκθεμάτων. Η υπάρχουσα ψευδοροφή συμβάλλει στην εξάλειψη του φαινομένου του ηχητικού συντονισμού.

Το Μουσείο, επίσης, πλαισιώνεται και από μια σειρά άλλων χώρων, όπως των χώρων διοίκησης στον πρώτο όροφο, του αναψυκτηρίου, των εργαστηρίων συντήρησης, την αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων και των αποθηκών στο υπόγειο. Οι χώροι του Μουσείου συνθέτουν στο σύνολό τους μια αρχιτεκτονική παρέμβαση που στοχεύει στο να καταστήσει το Νέο Μουσείο δυναμικό σημείο αναφοράς της πόλης της Πάτρας, αλλά και ένα δυναμικό χώρο συνάντησης παρελθόντος και μέλλοντος.

Η αμφιθεατρική αίθουσα:

Πρόκειται για μια αίθουσα, στην οποία έχει άμεση πρόσβαση ο χώρος της εισόδου. Η κατάλληλη χρήση της, σε συνδυασμό με το εικονικό μουσείο και την οργάνωση της έκθεσης, μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στο διαδραστικό χαρακτήρα του Μουσείου (κτίριο αρχιτεκτονική και τεχνολογία τεύχος 6/2009).

3.5. ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ· ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ

Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών εκτός από τις περιοδικές εκθέσεις που παρουσιάζονται, οργανώνονται επίσης και άλλες ποικίλες δράσεις με σκοπό την ανάδειξη των εκθεμάτων αλλά και την προσέγγιση και συνεπώς αλληλεπίδραση με μικρούς και μεγάλους. Υπεύθυνη για την υλοποίηση των προγραμμάτων είναι η ΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Αχαΐας.

Πραγματοποιήθηκε επικοινωνία και συνάντηση με εργαζόμενη αρχαιολόγο του Μουσείου και υπεύθυνη πολλών δράσεων και προγραμμάτων, η οποία μας παρέδωσε αρχεία για τις δράσεις του Μουσείου από τη δημιουργία του το 2009 έως σήμερα. Λόγω διαφορετικής αρχειοθέτησης των αρχείων για το έτος 2015, θα παρουσιαστούν ξεχωριστά στην επόμενη ενότητα.

Πιο αναλυτικά:

Περιοδικές εκθέσεις (2009 -2015)

-Η πρώτη περιοδική έκθεση με τίτλο «Τα Φυτά και ο Πολιτισμός στην ιστορία της Ευρώπης» παρουσιάζει την πολιτιστική παράδοση των φυτών από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Στόχος της να αναδείξει τη σημασία των φυτών στην συγκρότηση μιας Ευρωπαϊκής ταυτότητας. (Σεπτέμβριος-Νοέμβριος 2009).

- «Η θάλασσα θεών, ηρώων και ανθρώπων στην αρχαία ελληνική κεραμική-Φωτογραφικές απεικονίσεις θαλασσινών σκηνών από αγγεία του μουσείου του Λούβρου και άλλων συλλογών» (6 Αυγούστου - 12 Σεπτεμβρίου 2010). Συνδιοργάνωση με τον Ελληνογαλλικό σύλλογο «Ελιά».

- «Ο Asterix από το Αρχαιολογικό Μουσείο της Θεσσαλονίκης στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Πάτρας. Το ταξίδι συνεχίζεται.....» (15 Οκτωβρίου – 30 Νοεμβρίου 2010) Συνδιοργάνωση με το Γαλλικό Ινστιτούτο Πατρών.

- «Ελληνική Ορθόδοξος Διασπορά στην Ουγγαρία. 17^{ος} - 19^{ος} αιώνας (10 Δεκεμβρίου 2010 - 13 Μαρτίου 2011). Συνδιοργάνωση με την Πρεσβεία της Ουγγαρίας στην Αθήνα και το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης.

- «Η αλήθεια είναι πάντοτε παράλογος». Εικαστική έκθεση αφιερωμένη στον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη (9 Φεβρουαρίου - 18 Μαρτίου 2012). Συνδιοργάνωση με το Πανεπιστήμιο Πατρών, την «Μικρή Αρκτο» και την «Art in Progress».

- «Ημερολόγια του Νόστου». Αναδρομική εικαστική έκθεση του Γιάννη Ψυχοπαίδη (13 Ιουνίου - 3 Αυγούστου 2013).

- «Από την εντοπιότητα στην παγκοσμιοποίηση». Εικαστική έκθεση του Κώστα Σπυρόπουλου (14 Ιουλίου -19 Οκτωβρίου 2014).

- Η ΑΡΧΗ Κεραμικών Ίχνη 2014 - 2^η Εικαστική έκθεση Κεραμικής. Περιοδική έκθεση εικαστικών κεραμικών έργων (από 1-12-2014 έως 1-2-2015). Παράταση έως 1-3-2015.

Εκπαιδευτικά Προγράμματα (2010-2015)

- «Ο Πατρέας μας αφηγείται.....» (2010-2015). Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

- «Η Αρμονία και οι Χάριτες στο Μουσείο και στη Ζωή μας» Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για μαθητές στο πλαίσιο του Διεθνούς Εορτασμού της Ημέρας των Μουσείων (2010).

- «Τι είδε ο Αστερίξ και ο Οβελίξ στο Μουσείο». Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στο πλαίσιο της περιοδικής έκθεσης για τον Asterix. (2010)

- «Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών: Οι νέοι λένε...». Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για μαθητές Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (2012-2015).
- «Παλιές Ιστορίες – Αρχαίες ψηφίδες»: Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα με αφήγηση, στο πλαίσιο του Διεθνούς Εορτασμού της Ημέρας των Μουσείων (2011).
- «Καλωσορίζω τη Χρονιά στις Πάτρας το Μουσείο!» Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά ηλικίας 6-12 ετών, με αφήγηση παραμυθιού, παιχνίδι ανακάλυψης, δημιουργική κατασκευή και μουσική έκφραση με αφορμή εκθέματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών για τους μήνες και τις εποχές του Χρόνου (2012).
- «Η διαχρονικότητα του κοσμήματος». Εκπαιδευτική δράση για ενήλικες με εργαστήρι κατασκευής κοσμήματος (2012).
- Εκπαιδευτικές δράσεις για ΑΜΕΑ σε συνεργασία με το Σχολείο Κωφών και Βαρηκόων της Πάτρας, το 2^ο Ειδικό Σχολείο της Πάτρας, το ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής και τον Φάρο Τυφλών (2010-2012).
- «Μικροί ψηφοθέτες στο Μουσείο». Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά ηλικίας 7-12 ετών (2013).
- Στο πλαίσιο του Προγράμματος Comenius συμμετοχή μαθητών από την Ιταλία, Πορτογαλία, Φιλανδία, Νορβηγία και Δανία στα εκπαιδευτικά μας προγράμματα (2010-2013).
- Εκπαιδευτικές δράσεις στο πλαίσιο της Πανελλήνιας εκστρατείας «Περιβάλλον και Πολιτισμός» με τίτλο «Φωνές νερού μυριάδες» (2011).

Συγκεκριμένα:

- Παρουσίαση επιλεγμένων εκθεμάτων του Μουσείου Πατρών που αφορούν στο νερό σε μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και στο ευρύ κοινό
  - Εικαστικό εργαστήρι: δημιουργία ψηφιδωτού με τεχνική κολάζ, με θέμα το νερό από μαθητές σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
  - Έκθεση των έργων του Εικαστικού εργαστηρίου με διαδραστική συμμετοχή του κοινού σε αυτή με τίτλο «Το ποτάμι των σκέψεων μας και των δημιουργιών μας για το νερό».
  - Συναυλία με τίτλο «Τραγούδια για το νερό, πηγή ζωής, έμπνευσης, δημιουργίας» με την χορωδία του 17^{ου} Γυμνασίου Πατρών, σε συνεργασία με το Τμήμα Πολιτιστικών Θεμάτων και Καλλιτεχνικών Αγώνων της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας.
  - «Του νερού ιστορίες.....» Αφηγήσεις μύθων με θέμα το νερό σε συνεργασία με το Κέντρο Μελέτης Διάδοσης Μύθων και Παραμυθιών.
- Εκπαιδευτικές δράσεις στο πλαίσιο της Πανελλήνιας εκστρατείας «Περιβάλλον και Πολιτισμός» με τίτλο «Πυρός παντέχνου σέλας- Λαμπερές ιστορίες φωτιάς » (2012). Συγκεκριμένα:

- Παρουσίαση επιλεγμένων εκθεμάτων του Μουσείου Πατρών που αφορούν στη φωτιά σε μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και στο ευρύ κοινό.
- Εκπαιδευτικά παιχνίδια για την εμπέδωση εν γένει των χρήσεων της φωτιάς στην ζωή των ανθρώπων με αφορμή τα επιλεγμένα εκθέματα του Μουσείου και μυθολογικά θέματα σχετικά με τη φωτιά.
- «Της φωτιάς ιστορίες.....» Αφηγήσεις μύθων με θέμα τη φωτιά με τις αφηγήτριες Άσπα Παπαδοπούλου και Άρτεμις Θεολόγη και μουσική συνοδεία της Εύης Αργυροπούλου.

- Εκπαιδευτικές δράσεις στο πλαίσιο της φιλοξενίας στην Πάτρα αθλητών και συνοδών των Special Olympics - Athens 2011 από την Ανδόρα, Αλβανία, Αζερμπαϊτζάν, Ελβετία, Κουρασάο, Χιλή, με εργαστήρια κατασκευής πήλινων αγγείων, στεφανιών ελιάς, ξαναγήσεις και προβολές ταινιών για θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς.

- Κεραμέυς μ' εποίησεν. Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στο πλαίσιο της περιοδικής έκθεσης Κεραμέων Ίχνη. (14-1-2015 έως 28-2-2015).

Ομιλίες (2010-2014)

- «Ο ρόλος των Μουσείων στο γίνεσθαι της σύγχρονης κοινωνίας. Το παράδειγμα του Νέου Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών» από τον κ. Λάζαρο Κολώνα, Επίτιμο Γενικό Διευθυντή Αρχαιοτήτων (Διεθνής Ημέρα Μουσείων 2010).

- «Τα ψηφιδωτά των Πατρών από τον κ. Ιωάννη Παπαποστόλου, Επίτιμο Καθηγητή Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Διεθνής Ημέρα Μουσείων 2011).

- «Παιγνιώδης μάθηση σε μουσειακούς χώρους με χρήση φορητών συσκευών» από τον κ. Νικόλαο Αβούρη, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Πατρών. (Διεθνής Ημέρα Μουσείων 2012)

- «Το έργο αποκατάστασης του Παρθενώνα» από τον κ. Πέτρο Κουφόπουλο, Αναπληρωτή Καθηγητή Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Πατρών (Διεθνής Ημέρα Μνημείων 18 Απριλίου 2013).

- «El Greco, ένας παγκόσμιος Έλληνας: μεταίχιμο και έκσταση». Ομιλία του Μ. Στεφανίδη στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Πάτρας. Συνδιοργάνωση με την ΚΟΙΝΟ_ΤΟΠΙΑ (20 Δεκεμβρίου 2014)

Μουσικές εκδηλώσεις (2009-2014)

- Συναυλία με την Ορχήστρα Πατρών (Αυγουστιάτικη Πανσέληνος 2009).

- «Από τη συμπαντική στη γήινη αρμονία. Ένα ταξίδι στον κόσμο με οδηγό τη μουσική» με το μουσικό σχήμα « Ευήκοον μέλος». (Διεθνής Ημέρα Μουσείων 2010).

- «Ταξίδι στο Παρίσι» Μουσική βραδιά με πιάνο και τενόρο, σε συνεργασία με το Γαλλικό Ινστιτούτο Πατρών. (2010)
- «Όταν το φεγγάρι συναντά τη μουσική» Αγαπημένα τραγούδια του έρωτα και του φεγγαριού με την Δώρα Πετρίδη στο τραγούδι και την Σοφία Καμαγιάννη στο πιάνο (Αυγουστιάτικη Πανσέληνος 2011).
- « Από τον J. Stauss..... στον D. Ellington και τον A. Piazzola» με το Κουαρτέτο Εγχόρδων του Δημοτικού Ωδείου του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Πατρέων (Διεθνής Ημέρα Μουσείων 2012).
- «Έρχεται ποίηση, μου είπες...». Ποίηση Διονύσης Καρατζάς-Μουσική συνοδεία: Γιώργος Αθανασακόπουλος (κιθάρα) – μουσικό σχήμα Vibrato-Φωτογραφία: Δημήτρης Ταλιάνης (Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης 2012: 21-03-12).
- «Εν χορδαίς και οργάνω» - Χριστούγεννα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών (23 Δεκεμβρίου 2012): Μουσική εκδήλωση με το Κουαρτέτο Εγχόρδων του Δημοτικού Ωδείου του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Πατρέων.
- «Γι' αυτά πολεμήσαμε .....». Μουσική και χορευτική εκδήλωση σε συνεργασία με τον Όμιλο Ελληνικών Παραδοσιακών Χορών του Πανεπιστημίου Πατρών (24-03-2013).
- «Δημιουργοί χθες και σήμερα» Συναυλία με το μουσικό σχήμα ALEA (Ημέρα Μουσείων 2013).
- Μουσική γέφυρα ενώνει τα Μουσεία της Ελλάδας». Συναυλία με το Σύνολο Μουσικής Δωματίου της Πατραϊκής Μαντολινάτας Πατρών. (Νύκτα Μουσείων 2013).
- «Φεγγαρόλουστη βραδιά σε ρυθμούς swing jazz» με το μουσικό σχήμα night and day (Αυγουστιάτικη Πανσέληνος 2013).
- «Για τη Γυναίκα! Συναυλία με το μουσικό σχήμα ALEA (8-3-2014).
- «Από τον Χαϊντν στον Ραβέλ». Μουσικές διαδρομές στον Χρόνο. Συναυλία με το Κουαρτέτο Εγχόρδων του Δημοτικού Ωδείου του Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Πατρέων. (Στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2014, 27 Σεπτεμβρίου 2014)

Παρουσιάσεις βιβλίων (2010 & 2012)

- Παρουσίαση βιβλίου με θέμα «Αχαΐα: οικιστές και αυτοδιοίκηση» του πατρινού συγγραφέα Θεόδωρου Λουλούδη. (2010)
- Παρουσίαση του 3^{ου} βιβλίου της σειράς ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, με τίτλο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, του εκδοτικού οίκου ΜΕΛΙΣΣΑ: (2012).

Ημερίδες –Σεμινάρια –Συνέδρια (2010-2014)

- «Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών: Ανοικτές πόρτες στα σχολεία». Ημερίδα - Βιωματικό Σεμινάριο για 130 εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Αχαΐας, σε συνεργασία με το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του ΥΠΠΟΤ (2010).
- «Ρωμαϊκές Αγροικίες» Αρχαιολογικό Συνέδριο (2010).
- «Αρχαία Ελληνική Τέχνη». Κύκλος σεμιναριακών μαθημάτων για το ευρύ κοινό με τον αναπληρωτή Καθηγητή Αρχαιολογίας του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, του Πανεπιστημίου Πατρών κ. Martin Kreeb (Φεβρουάριος 2011).
- «Η Πόλις, Γέννηση και εξέλιξη». Κύκλος σεμιναριακών μαθημάτων για το ευρύ κοινό (Μάρτιος 2013).
- «Τα ίχνη του Χρόνου στα Μνημεία». Φθορές-Αιτίες-Μηχανισμοί-Μέθοδοι και Υλικά Αποκατάστασης. Ημερίδα σε συνεργασία με το Τμήμα Χημικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών και τη Σχολή Χημικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. (Στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2014, 27 Σεπτεμβρίου 2014).

Αφήγηση (2014)

- Έχει ο Καιρός Γυρίσματα...». Μύθοι και Θεοί των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων.

Αφήγηση μύθων με τις αφηγήτριες Άσπα Παπαδοπούλου, Άρτεμις Θεολόγη, μουσική συνοδεία: Άρης Παπαδόπουλος. (Στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2014, 28 Σεπτεμβρίου 2014).

Θεατρικές Παραστάσεις (2014)

- Θεατρική παράσταση «Αντιγόνη» του Μπέρτολτ Μπρέχτ, από τους μαθητές του 1^{ου} Γενικού Λυκείου Πατρών (19 Δεκεμβρίου 2014).

3.6. ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΗΜΕΡΑ

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών περνώντας από ποικίλες αντιξοότητες για τη δημιουργία του κατάφερε τον Ιούλιο του 2009 να κοσμήσει την πόλη της Πάτρας και να κάνει περήφανους τους κατοίκους της όντας το δεύτερο μεγαλύτερο μουσείο της χώρας μετά το νεότευκτο Μουσείο της Ακρόπολης και ένα από τα πλέον σύγχρονα του ευρωπαϊκού χώρου. Αρχιτέκτονες, συντηρητές, μουσειολόγοι, τεχνίτες κ.ά. δούλεψαν σκληρά για να ανοίξει τις πόρτες του το νέο στολίδι της Πάτρας. Αυτό όμως δεν ήταν αρκετό, καθώς μετά τα εγκαίνια, στόχος ήταν να κρατήσει το κοινό

φέρνοντας τους ντόπιους πιο κοντά στο παρελθόν τους αλλά και τους επισκέπτες να γνωρίσουν την ξεχασμένη άλλοτε ιστορία της Αρχαίας Πάτρας, 843 άτομα επισκέφθηκαν το Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών τις δύο πρώτες ημέρες λειτουργίας του (Πελοπόννησος 22/07/2011). Βέβαια, οι δράσεις αυτές θα ήταν ανέφικτες αν δεν υπήρχε η χρηματοδότηση του Μουσείου από το Υπουργείο Πολιτισμού αλλά και από χορηγούς.

Σήμερα, το Μουσείο, στον 6^ο χρόνο λειτουργίας του συνεχίζει να έχει ως προτεραιότητα την επαφή με τον κόσμο δημιουργώντας όλο και περισσότερες δράσεις για μικρούς και μεγάλους.

Μετά από επικοινωνία και συνάντηση με αρχαιολόγο του Μουσείου και υπεύθυνη πολλών δράσεων και προγραμμάτων, τις δράσεις για το έτος 2015 (με έλλειψη κάποιων μηνών), αυτή τη φορά με πιο οργανωμένη κατηγοριοποίηση σε μορφή pdf, παρουσιάζοντας εικόνες αλλά και καινούριες ενότητες (π.χ. το έκθεμα του μήνα).

Πιο αναλυτικά:

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2015

ΤΟ ΕΚΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Λόγω μεγάλης επιτυχίας και απήχησης, το μαρμάρινο κεφάλι γυναικείου αγάλματος που αποδίδουμε στην αυτοκράτειρα Φαυστίνα παραμένει στον προθάλαμο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών ως έκθεμα του μήνα. Το συγκεκριμένο έργο τέχνης, ρωμαϊκής αυτοκρατορικής περιόδου και συγκεκριμένα του 2^{ου} αι. μ.Χ., βρέθηκε στο κάστρο της Πάτρας κατά τις εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης που υλοποίησε η οικεία Εφορεία Αρχαιοτήτων. Πληροφοριακό υλικό και προβολή ολιγόλεπτης σχετικής ταινίας πλαισιώνουν το έκτακτο ετούτο έκθεμα, που για πρώτη φορά βγαίνει από τις αποθήκες του Μουσείου.

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ

Τίτλος: «Ματιές στα γλυπτά του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών». Θα γίνει αναφορά σε τύπους γλυπτών και επιρροές από τις μεγάλες σχολές/ εργαστήρια της κλασικής παράδοσης, στους χώρους

ανίδρυσης αγαλμάτων, τις τεχνικές των αρχαίων καλλιτεχνών, τα υλικά κατασκευής, το ρόλο των γραπτών πηγών στην ταυτοποίηση ευρημάτων, ζητήματα συμβολισμού και εικονογραφίας, θρησκείας κ.λ.π.

ΟΜΙΛΙΕΣ

Ο Δρ. Ιωάννης Πούλιος, Αρχαιολόγος- Σύμβουλος πολιτισμικής διαχείρισης και βιώσιμης ανάπτυξης, διδάσκων στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων του Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου, θα μιλήσει με θέμα: «Το Παρελθόν στο Παρόν: Προς ένα καινοτόμο μοντέλο διαχείρισης πολιτισμικής κληρονομιάς - το παράδειγμα των Μετεώρων»

Ομιλία από τον Επίτιμο Γενικό Διευθυντή Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού, Δρα Λάζαρο Κολώνα, με θέμα «Το χρονικό της ανάδειξης τριών αρχαίων πόλεων της Αιτωλοακαρνανίας: Πάλαιρος, Οινιάδες, Πλευρώνα».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

«Η ΑΡΧΗ- ΚΕΡΜΕΩΝ ΙΧΝΗ 2014», φιλοξενείται στην αίθουσα περιοδικών εκθέσεων του Μουσείου. Μεταξύ άλλων, ο επισκέπτης συναντά –στη σύγχρονη εικαστική έκφρασή του- το λιτό σχήμα ενός άωτου αγγείου, πηγή έμπνευσης για τους 33 Έλληνες καλλιτέχνες που συμμετέχουν στην περιοδική έκθεση.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

«**Κεραμείς μ' εποίησεν**». Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και του Γυμνασίου. Τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν τα είδη των αγγείων και τη χρήση τους, τον τρόπο κατασκευής και ψησίματός τους, καθώς και τα θέματα διακόσμησής τους στο πέρασμα των αιώνων από τα Μεσοελλαδικά έως και τα Ρωμαϊκά χρόνια. Στη συνέχεια δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να συμμετέχουν στο εργαστήρι κατασκευής αγγείων με πηλό, έχοντας ως αφετηρία έμπνευσης τα ίδια τα εκθέματα του Μουσείου.

«**Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών. Οι νέοι λένε...**».

Το πρώτο μέρος του προγράμματος περιλαμβάνει την παρουσίαση των εκθεμάτων της μόνιμης συλλογής του Μουσείου. Ακολούθως πραγματοποιείται ανοιχτή συζήτηση και καταγραφή των απόψεων των μαθητών.

«**Ο Πατρέας μας αφηγείται...**». Το πρόγραμμα συνδυάζει την ερμηνευτική παρουσίαση των εκθεμάτων της αίθουσας Ιδιωτικού Βίου με εκπαιδευτικές ασκήσεις και δημιουργική δραστηριότητα (ζωγραφική). Αρχικά γίνεται η γνωριμία με την καθημερινή ζωή και τις ασχολίες των κατοίκων της αρχαίας Πάτρας, μέσω των χρηστικών τους αντικειμένων και με τις αναπαραστάσεις χώρων των οικιών και των αγροικιών τους.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

«Η χαμένη μάσκα»

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας προσκαλεί τους μικρούς της φίλους στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών για να λύσουν το μυστήριο, να ανακαλύψουν τις μάσκες του Μουσείου και να δημιουργήσουν με χρώματα και φαντασία τη δική τους θεατρική μάσκα.

Η δράση απευθύνεται σε παιδιά 5-10 χρονών.

ΜΙΚΡΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

«Ιστορίες κρυμμένες στο Μουσείο»

Στο Μικρό Εργαστήριο Δημιουργικής Γραφής με εισηγητή το Βαγγέλη Ηλιόπουλο, συγγραφέα παιδικής λογοτεχνίας και Πρόεδρο του Ελληνικού Τμήματος της IBBY- Κύκλος Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου.

Το Εργαστήριο θα προσφέρει στους συμμετέχοντες την ευκαιρία για μια πρώτη γνωριμία με τα μυστικά της δημιουργικής γραφής. Έτσι θα ανακαλύψουν τις ιστορίες που κρύβονται στο Μουσείο και θα εμπνευστούν από τα εκθέματά του για να δημιουργήσουν τη δική τους ιστορία.

ΜΑΡΤΙΟΣ 2015

ΤΟ ΕΚΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Μια εικαστική ωδή στην άνοιξη, τη φύση και τον αρχαίο θεό της, Διόνυσο, επιχειρείται μέσα από την παρουσίαση –για πρώτη φορά στο κοινό– ενός κρατήρα 4^{ου} αιώνα π.Χ. με ερυθρόμορφη παράσταση διονυσιακού θέματος. Η πολυπρόσωπη και χαρούμενη γιορτή, με κεντρικό, τιμώμενο πρόσωπο το Διόνυσο, δίνει αφορμή για να ερμηνεύσουμε το συμβολισμό και την αλληγορία των διονυσιακών δρόμων κατά την αρχαιότητα και το ρόλο τους στη γένεση της τέχνης του θεάτρου.

Παράλληλα γίνεται σύνδεση με τις γλυπτικές απεικονίσεις του Διονύσου στο ίδιο το Μουσείο, οι οποίες υποδηλώνουν πόσο δημοφιλής ήταν ο θεός στην Αχαΐα κατά την αρχαιότητα.

Συμπληρωματικά, και ομοίως για πρώτη φορά, εκτίθεται μαρμάρινο σύμπλεγμα χεριών που κρατούν τελετουργικό αγγείο πόσης.

ΜΑΘΗΜΑ ΕΜΒΑΘΥΝΣΗΣ ΓΙΑ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας προσφέρει στους φοιτητές Κλασικών Σπουδών ένα μάθημα εμβάθυνσης στην αρχαία πλαστική, δομημένο πάνω σε γλυπτά του Αρχαιολογικού Μουσείου Πάτρας. Πρόκειται για ανάλυση/σχολιασμό των έργων επί τόπου στο χώρο έκθεσής τους, με αναφορά σε αγαλματικούς τύπους και επιρροές από εργαστήρια της κλασικής παράδοσης, στους χώρους ανίδρυσης ανδριάντων ή πορτρέτων, τις τεχνικές των αρχαίων καλλιτεχνών, τα υλικά κατασκευής, το ρόλο των γραπτών πηγών στην ταυτοποίηση ευρημάτων, ζητήματα συμβολισμού, εικονογραφίας, θρησκείας κ.λ.π.

ΟΜΙΛΙΕΣ

Η Δρ Γεωργία Αλεξοπούλου, Προϊσταμένη του Τμήματος Πριστορικών και Κλασικών Αρχαιολογικών Χώρων, Μνημείων, Αρχαιογνωστικής Έρευνας και Μουσείων της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας θα μιλήσει με θέμα:
«Η Αρκαδική Ψωφίς».

Η Δρ. Μαρία Σταυροπούλου- Γάτση, Επίτημη Έφορος Αρχαιοτήτων, θα μιλήσει με θέμα: «Χρυσά κοσμήματα από την αρχαία πόλη των Πατρών».

ΒΡΑΔΥΑ ΠΟΙΗΣΗΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΗ ΣΤΟ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΑ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗ

Στο κλίμα εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας Ποίησης, η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας, σε συνδιοργάνωση με το Σύνδεσμο Φιλολόγων Πάτρας και τις Εκδόσεις Ταξιδευτής, παρουσιάζει το βιβλίο «Ναπολέον Λαπαθιώτης: Ποίματα, Άπαντα τα ευρεθέντα».

ΕΠΕΤΕΙΑΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟ ΤΗΣ 25^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας συνδιοργανώνει με το Τμήμα Πολιτιστικών Θεμάτων της Δ/σης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας και με την Ιστορική & Εθνολογική Εταιρεία Πελοποννήσου – Ιστορικό Μουσείο Πατρών, επετειακή εκδήλωση για τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου, με τίτλο «Αφιέρωμα στη Φουστανέλα και τα Όπλα της Επανάστασης του '21: Μια αλλιότικη προσέγγιση...». Στην εκδήλωση θα μιλήσει ο κ. Ιωάννης Μόσχος, αρχαιολόγος της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας, με θέμα «Ο Οπλισμός στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών».

Επίσης, τα μέλη της Ιστορικής & Εθνολογικής Εταιρείας Πελοποννήσου θα προσεγγίσουν βιωματικά την ενδυμασία και την αρματωσιά του αγωνιστή του '21, μέσα από πρωτότυπα αντικείμενα του αγώνα, θα παρουσιάσουν τα πολιτιστικά προγράμματα «Η ιστορία της φουστανέλας» και «Τα όπλα του Αγώνα της Ανεξαρτησίας».

3^Ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΓΕΡΜΑΝΟΦΩΝΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Οι εκπαιδευτικοί Γερμανικής Γλώσσας και ο Ελληνογερμανικός σύνδεσμος Αχαΐας διοργανώνουν για Τρίτη χρονιά Φεστιβάλ Γερμανόφωνου Κινηματογράφου στην Πάτρα. Το φεστιβάλ διοργανώνεται σε συνεργασία με το εργαστήριο υποτιτλισμού εκπαιδευτικών Γερμανικής γλώσσας και την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας, με τη στήριξη των τμημάτων πολιτιστικών θεμάτων των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας.

Έχει προγραμματισθεί η προβολή έξι γερμανικών ταινιών που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα μαθητών Δημοτικών και Γυμνασίου. Το φεστιβάλ θα κλείσει με δύο ταινίες για ενήλικες.

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας συνδιοργανώνει με το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Πάτρας και το Τμήμα Πολιτιστικών Θεμάτων της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας σεμινάριο θεατρική παιδείας για εκπαιδευτικούς με θέμα: «Βασικές αρχές σκηνοθεσίας».

Το σεμινάριο θα πραγματοποιηθεί στο αμφιθέατρο του Αρχαιολογικού Μουσείου με εισηγητή τον καλλιτεχνικό διευθυντή του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Πάτρας κ. Θοδωρή Αμπατζή.

Σκοπός του σεμιναρίου είναι να γνωρίσει στου εκπαιδευτικούς τις βασικές αρχές σκηνοθεσίας, εστιάζοντας στις μεθόδους μιας σχολικής παράστασης και παράλληλα να αξιοποιήσει εκθέματα του Μουσείου για θεατρική έκφραση και δημιουργία.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

«το πουλάκι που ήθελε να φέρει την Άνοιξη»

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας προσκαλεί τους μικρούς της φίλους στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών για να ακούσουν μια αλλιότικη ιστορία, να ανακαλύψουν τα όμορφα πουλιά που κρύβονται στο Μουσείο μας και να δημιουργήσουν με χρώματα και φαντασία τα δικά τους πολύχρωμα πουλιά.

Η δράση απευθύνεται σε παιδιά 5-10 χρονών.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

«Ζωντανεύοντας τη μυκηναϊκή Αχαΐα»

Οι μαθητές μαθαίνουν, ανακαλύπτουν και εξερευνούν επιλεγμένα εκθέματα της μυκηναϊκής περιόδου μέσα από τα εμπνευσεμένα ομηρικά έπη της Οδύσσειας και της Ιλιάδας.

Ο συσχετισμός των μυκηναϊκών εκθεμάτων με επιλεγμένους ομηρικούς στίχους δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να γνωρίσουν τις ποικίλες εκφάνσεις του μυκηναϊκού πολιτισμού, να ερμηνεύσουν τους ομηρικούς στίχους, να διαχειριστούν και να επεξεργαστούν κριτικά και εν συνεχεία βιωματικά τα μουσειακά αντικείμενα ως πηγή γνώσης και ιστορικών δεδομένων.

Στο 2^ο μέρος οι μαθητές σχεδιάζουν μυκηναϊκά μοτίβα σε ελεύθερη απόδοση πάνω σε κεραμικά όστρακα στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, με τη βοήθεια του ζωγράφου του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών, Θανάση Θεμελή. Απώτερος στόχος είναι η ολιστική προσέγγιση των εκθεμάτων και η ανάπτυξη ιστορικής συνείδησης εκ μέρους των μαθητών με ψυχαγωγικό τρόπο. Διεξάγεται κάθε Πέμπτη και Παρασκευή στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών.

«Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών. Οι νέοι λένε...».

Το πρώτο μέρος του προγράμματος περιλαμβάνει την παρουσίαση των εκθεμάτων της μόνιμης συλλογής του Μουσείου. Ακολούθως πραγματοποιείται ανοιχτή συζήτηση και καταγραφή των απόψεων.

«Ο Πατρέας μας αφηγείται...». Το πρόγραμμα συνδυάζει την ερμηνευτική παρουσίαση των εκθεμάτων της αίθουσας Ιδιωτικού Βίου με εκπαιδευτικές ασκήσεις και δημιουργική δραστηριότητα (ζωγραφική). Αρχικά γίνεται η γνωριμία των μικρών μαθητών με την καθημερινή ζωή και τις ασχολίες των κατοίκων της αρχαίας Πάτρας, μέσω των χρηστικών τους αντικειμένων και με τις αναπαραστάσεις χώρων των οικιών και των αγροικιών τους.

ΕΚΘΕΜΑ-ΕΜΒΛΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΤΟΣ ΦΩΤΟΣ UNESCO

Με αφορμή την ανακήρυξη του τρέχοντος έτους ως Διεθνούς Έτους Φωτός UNESCO, επιλέγουμε το υαλόφραγμα ρωμαϊκής περιόδου, ως έκθεμα-έμβλημα της Πάτρας στο συγκεκριμένο εορτασμό. Ο υαλοπίνακας, κατασκευασμένος περί τον 1^ο – 2^ο αιώνα μ.Χ. , διαμορφώνεται από κυψελοειδή διάχωρα από αδιαφανές γαλάζιο χαλί στερεωμένα σε ελεφαντοστέινο σκελετό με επίσης αδιαφανές

λευκό γυαλί στο κέντρο. Προσαρμοζόταν σε παράθυρο-φεγγίτη ιδιωτικής κατοικίας και αποτελεί μια πρώιμη μορφή vitrail. Η αξία του επαυξάνεται, καθώς πρόκειται για ένα πιθανότατα μοναδικό παράδειγμα χρήσης υάλινης διακόσμησης στην αρχιτεκτονική της αρχαίας Ελλάδας. Εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών, αίθουσα Ιδιωτικού Βίου.

Σύντομη παρουσίαση του εκθέματος θα περιλαμβάνεται στα σεμινάρια, εκπαιδευτικά προγράμματα και λοιπές δράσεις του Μουσείου.

ΜΑΪΟΣ 2015

ΤΟ ΕΚΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Τους δρόμους του εμπορίου και τη μεταφορά αγαθών κατά την αρχαιότητα αφορά η ομάδα ευρημάτων που βγαίνει το Μάιο από τις αποθήκες του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών. Πρόκειται για μια μικρή συλλογή αμφορέων, που ανήκουν στην κατηγορία των λεγόμενων εμπορικών αμφορέων και προέρχονται από διάφορα εργαστήρια του ελλαδικού χώρου, της ιταλικής χερσονήσου αλλά και της Βόρειας Αφρικής. Η χρήση των αγγείων αυτών για μεταφορά κρασιού, λαδιού και άλλων εδώδιμων προϊόντων μας παραπέμπει στα εμπορικά πλοία που διέσχιζαν εκείνη την εποχή τον Πατραϊκό κόλπο.

ΟΜΙΛΙΑ

Ο Σταύρος Μπένος, πρόεδρος της Κίνησης Πολιτών «ΔΙΑΖΩΜΑ», θα μιλήσει με θέμα: «Διάζωμα. Η αξία και η μαγεία των συνεργιών».

«ΥΙΟΘΕΣΙΑ» ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Σε συνδιοργάνωση με την Κίνηση Πολιτών «ΔΙΑΖΩΜΑ», η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας ετοιμάζει εκπαιδευτική δράση επί τόπου σε τμήμα της αρένας του ρωμαϊκού αμφιθεάτρου-Σταδίου της Πάτρας, επί του πεζοδρόμου της οδού Ηφαίστου. Κατά τη διάρκεια της δράσης, το μνημείο θα υιοθετήσουν:

- Οι μαθητές του Κέντρου Προσχολικής Εκπαίδευσης Κ. Γεώργια με θεατρικό δρώμενο εμπνευσμένο από το ψηφιδωτό που εκτίθεται στην αίθουσα Δημοσίου Βίου του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών.
- Οι μαθητές του 1^{ου} Γυμνασίου Παραλίας Πατρών, δια της δράσης «Μαθητές ξεναγούν μαθητές». Απόσπασμα από τις Θεσμοφοριάζουσες του Αριστοφάνη θα παρουσιάσει η ομάδα του πολιτιστικού προγράμματος σε συνεργασία με το Τμήμα Πολιτιστικών Θεμάτων της Δ/μιας Εκπαίδευσης Αχαΐας.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΗΜΕΡΑ ΜΟΥΣΕΙΩΝ- Μουσείο για μια κοινωνία με προοπτικές

- Φωτογραφική έκθεση με θέμα «Επανάχρηση- Ανακύκλωση κατά την αρχαιότητα» στην αίθουσα Περιοδικών Εκθέσεων του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών.
- Ομιλία της Δρ. Γεωργίας Αλεξοπούλου, Προϊσταμένης του Τμήματος Προϊστορικών και Κλασικών Χώρων, Μνημείων, Αρχαιολογικής Έρευνας και Μουσείων της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας, με τίτλο «Η ζώσα πολιτιστική κληρονομιά για μια κοινωνία λιγότερο καταναλωτική», στο αμφιθέατρο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών.
- Συναυλία του μουσικού σχήματος CARTE POSTALE με ρομαντικές μελωδίες βασισμένες σε κινηματογραφικά μοτίβα στο Αρχαιολογικό Μουσείο.
- Εκπαιδευτικά προγράμματα με αφορμή την ΗΜΕΡΑ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

«Τα παιδιά παίζει στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών»

Στο πρώτο στάδιο του προγράμματος παρουσιάζονται τα εκθέματα της αίθουσας Ιδιωτικού Βίου του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών και ιδιαίτερα η προθήκη με τις καθημερινές ασχολίες, όπου εκτίθενται παιχνίδια της αρχαιότητας. Στη συνέχεια τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν, μέσω παρουσίασης powerpoint, για τα ατομικά και ομαδικά παιχνίδια εκείνης της εποχής. Η παρουσίαση περιλαμβάνει απεικονίσεις παιχνιδιών, ερμηνεία αυτών και κάποιες απλές ερωτήσεις που θα πρέπει τα παιδιά να απαντήσουν. Στο τελευταίο στάδιο τα παιδιά φτιάχνουν παζλ, στα οποία απεικονίζονται τα αρχαία παιχνίδια του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών.

«Αρχαιολόγος για μια μέρα»

Απευθύνεται σε μαθητές Δ'-ΣΤ' Δημοτικού και θα διεξαχθεί στο Αρχαιολογικό Μουσείο.

«Μια πρώτη γνωριμία με την τέχνη και τη διάσωση της βυζαντινής τοιχογραφίας»

Κατά τη διάρκεια του προγράμματος και αφού προσδιοριστεί ο όρος «τοιχογραφία», γίνεται αναφορά στις τεχνικές κατασκευής της, την αποτοίχιση τοιχογραφιών από ναούς που κατέρρευσαν μετά από σεισμική δραστηριότητα, στις μεθόδους και τα στάδια αγιογράφησης.

«Ανθρώπινη Αλυσίδα»

Σχεδιασμένο για ειδικές κοινωνικές ομάδες, το πρόγραμμα θα διεξαχθεί στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών.

«Μουσειολογικοί Διάλογοι»

Απευθύνεται σε μαθητές Α'-Γ' Λυκείου και θα διεξαχθεί στο Αρχαιολογικό Μουσείο.

Συνεχίζεται στο Μουσείο το εκπαιδευτικό πρόγραμμα **«Ζωντανεύοντας τη μυκηναϊκή Αχαΐα»**

ΚΥΡΙΑΚΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

«Η αγαπημένη της μαμάς»

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας προσκαλεί τους μικρούς της φίλους με τις μαμάδες τους για να γιορτάσουν τη γιορτή της μητέρας στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών, να ανακαλύψουν τη Μαρκία Μαξίμα και τη μητέρα της Παβία και να δημιουργήσουν ένα μικρό δώρο για τη μαμά τους.

ΙΟΥΛΙΟΣ 2015

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

«Vivi Zoi, ΓΛΥΠΤΙΚΗ»

Πενήντα καλλιτεχνικές δημιουργίες της εικαστικού Βιβής ζώη παρουσιάζονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών, με την ανθρώπινη μορφή να αποτελεί σταθερά το επίκεντρο της σπουδής αλλά και της έμπνευσης της Πατρινής καλλιτέχνιδος που έχει στο ενεργητικό της επίσης εκθέσεις στο εξωτερικό. Στα έργα της, που διαπνέονται από μια διάθεση μάλλον αφαιρετική, προσδίδει ιδιαίτερη δυναμική η χρωματική ένταση.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

«Τα παιδιά παίζει στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών»

Στο πρώτο στάδιο του προγράμματος παρουσιάζονται τα εκθέματα της αίθουσας Ιδιωτικού Βίου του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών και ιδιαίτερα η προθήκη με τις καθημερινές ασχολίες, όπου εκτίθενται παιχνίδια της αρχαιότητας. Στη συνέχεια τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν, μέσω παρουσίασης powerpoint, για τα ατομικά και ομαδικά παιχνίδια εκείνης της εποχής. Η παρουσίαση περιλαμβάνει απεικονίσεις παιχνιδιών, ερμηνεία αυτών και κάποιες απλές ερωτήσεις που θα πρέπει τα παιδιά να απαντήσουν. Στο τελευταίο στάδιο τα παιδιά φτιάχνουν παζλ, στα οποία απεικονίζονται τα αρχαία παιχνίδια του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Ο κύκλος της ύλης

Με αφορμή τη φωτογραφική έκθεση «Επανάχρηση-Ανακύκλωση κατά την Αρχαιότητα», που διοργάνωσε η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας, σχεδιάστηκε ένα εργαστήριο δημιουργικής απασχόλησης για παιδιά 7-11 ετών με τίτλο «Ο κύκλος της ύλης».

Χρησιμοποιώντας υλικά ανακυκλώσιμα και οικεία (πλαστικά μπουκάλια, καπάκια, τενεκεδάκια αναψυκτικού, εφημερίδες κλπ) τα παιδιά καλούνται να δημιουργήσουν τα δικά τους έργα τέχνης. Στο τέλος του προγράμματος θα δημιουργηθούν συνθέσεις των παιδιών εμπνευσμένες από τα εκθέματα του Μουσείου.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Διακοπές στο Μουσείο

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας διοργανώνει στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών το 1^ο Summer Camp με τίτλο «Διακοπές στο Μουσείο!» προσφέροντας στους μικρούς της φίλους ένα πενθήμερο εκπαιδευτικών δράσεων που συνδυάζουν τη μάθηση με το παιχνίδι και την εικαστική δημιουργία. Το σύνολο των δράσεων αποτελεί μια εναλλακτική πρόταση προσέγγισης των αντικειμένων του Μουσείου, η οποία αξιοποιεί την προϋπάρχουσα εμπειρία των παιδιών, ενισχύει τις δυνατότητές τους, ενεργοποιεί τις αισθήσεις τους και τους προσφέρει γνώση και ψυχαγωγία μέσα από το παιχνίδι και τη δημιουργική αλληλεπίδραση,

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2015

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Συνεχίζεται στο Μουσείο η περιοδική έκθεση «Vivi Zoi, ΓΛΥΠΤΙΚΗ»

Πενήντα καλλιτεχνικές δημιουργίες της εικαστικού Βιβής ζώη παρουσιάζονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών, με την ανθρώπινη μορφή να αποτελεί σταθερά το επίκεντρο της σπουδής αλλά και της έμπνευσης της Πατρινής καλλιτέχνης που έχει στο ενεργητικό της επίσης εκθέσεις στο εξωτερικό. Στα έργα της, που διαπνέονται από μια διάθεση μάλλον αφαιρετική, προσδίδει ιδιαίτερη δυναμική η χρωματική ένταση.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΥΓΟΥΣΤΙΑΤΙΚΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας στο πλαίσιο του εορτασμού της Αυγουστιάτικης Πανσελήνου, προσκαλεί τον κόσμο να παρακολουθήσει τις εκδηλώσεις που διοργανώνει στον Αρχαιολογικό Χώρο Κάστρου Πάτρας και στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών.

Οι εκδηλώσεις είναι με ελεύθερη είσοδο για το κοινό και το πρόγραμμα διαμορφώνεται ως ακολούθως:

Αρχαιολογικός χώρος Κάστρου Πάτρας:

Αρχαιολόγοι της Εφορείας θα πραγματοποιήσουν θεματικές ξεναγήσεις.

Σε όλη τη διάρκεια που ο χώρος θα είναι ανοιχτός θα προβάλλεται σε ειδικά διαμορφωμένο κέντρο πληροφόρησης **αρχαιολογική ταινία** για την ιστορία του Κάστρου Πάτρας, τις οικοδομικές του φάσεις και τις πρόσφατες εργασίες στερέωσης και ανάπλασης των Βορείων Τειχών, διαμόρφωσης των εσωτερικών του χώρων, της κύριας εισόδου και ηλεκτροφωτισμού του μνημείου.

Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών:

Οι αίθουσες του Αρχαιολογικού Μουσείου της πόλης θα παραμείνουν ανοιχτές με ελεύθερη είσοδο από τις 21:00 έως τις **23:00**. Στον υπαίθριο χώρο του Μουσείου στις 22:00, σε συνδιοργάνωση με την Πολυφωνική Χορωδία Πάτρας, θα πραγματοποιηθεί συναυλία - αφιέρωμα: 90 ΧΡΟΝΙΑ ΜΑΝΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ - ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

«**Ορέξεις του μακρού χρόνου**». Μια ενοποιητική γραμμή διατρέχει τη δημιουργία της Έλλης Μπαρμπαγιάννη, η οποία διακρίνεται για τη συνοχή, τη συνέπεια και την ποιότητα των αναζητήσεων και των πειραματισμών σε κύκλους δουλειάς που αναφέρονται στο ιδιωτικό και το δημόσιο, απεικάζουν τη ζωτική της σχέση με τον κόσμο, επικοινωνούν και αποκαλύπτονται

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2015

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

- **Με μια ψηφίδα οδηγό...** Το πρόγραμμα αποτελεί μια πρώτη γνωριμία με την τέχνη του ψηφιδωτού. Σαν μικροί αρχαιολόγοι τα παιδιά αναζητούν το ψηφιδωτό με τους μουσικούς και αθλητικούς αγώνες, το «διαβάζουν», γνωρίζουν τα υλικά της κατασκευής του και τη χρήση του και δημιουργούν το δικό τους ψηφιδωτό.
- **Περπατώ... περπατώ στο μουσείο**, όταν τα ζώα είναι εδώ Το πρόγραμμα στοχεύει στην εξοικείωση των παιδιών με το χώρο του Μουσείου και τη γνωριμία τους με βασικά είδη εκθεμάτων όπως αγγεία, αγάλματα και ψηφιδωτά. Τα παιδιά ανακαλύπτουν ζώα και πουλιά που αποτυπώνονται στα εκθέματα και ζωντανεύουν μια αρχαία γιορτή προς τιμή της θεάς Άρτεμης.
- **Χώμα και νερό μας κάνει τον πηλό**. Το πρόγραμμα αφορά στα αγγεία και την τέχνη της αγγειοπλαστικής. Τα παιδιά γνωρίζουν τα στάδια κατασκευής των πήλινων αγγείων, ανακαλύπτουν τα αγγεία της μυκηναϊκής εποχής και δημιουργούν ένα μικρό αγγείο από πηλό.
- **Ψηφίδες και ψηφιδωτά...** Το πρόγραμμα έχει στόχο να γνωρίσει στα παιδιά τον πλούτο των ψηφιδωτών που έχουν αποκαλυφθεί κατά τις ανασκαφές στην περιοχή της Πάτρας αλλά και να έρθουν σε επαφή με την τέχνη του ψηφιδωτού γενικότερα, μέσα από ένα παιχνίδι ανακάλυψης.

• **Αρχαιολόγος για μια μέρα.** Στο πλαίσιο της εβδομάδας προβολής του πολυσχιδούς έργου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας επαναλαμβάνει την επιτυχημένη της δράση και προσκαλεί τους μικρούς της φίλους να γίνουν αρχαιολόγοι, να πάρουν μέρος σε μια ανασκαφή σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο του Μουσείου, για να ανακαλύψουν και να διαβάσουν τα μυστικά του παρελθόντος. Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων: Αλεξία Μπαρδάκη Διευθύντρια Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας: Δρ Αναστασία Κουμούση Τμηματάρχης Μουσείων: Δρ Γεωργία Αλεξοπούλου Επιμελητές Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών: Ιωάννης Μόσχος, Δρ Έλενα Παρτίδα, Λίλα Κουτσουμπελίτη Εκπαιδευτικά προγράμματα: Αλεξία Μπαρδάκη (<http://www.efaacha.gr>)

Η ΛΕΣΧΗ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ - MUSEUM JUNIOR CLUB . Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας διοργανώνει στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών τη λέσχη των μικρών προσφέροντας στους μικρούς της φίλους ποικίλες εκπαιδευτικές δράσεις, οι οποίες συνδυάζουν τη μάθηση με το παιχνίδι και την εικαστική έκφραση. Η λέσχη αφορά στη δημιουργία μιας σταθερής ομάδας 20 μαθητών Δημοτικού Σχολείου Α'-Ε' τάξης. Τα μέλη της ομάδας θα έχουν 9 μηνιαίες συναντήσεις δίωρης διάρκειας η καθεμία, με σκοπό τη συμμετοχή σε δημιουργικές δραστηριότητες και παιχνίδια με αφορμή εκθέματα του Μουσείου, καθώς και τη γνωριμία με πτυχές του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού εν γένει. Η 1 η συνάντηση θα πραγματοποιηθεί το Σάββατο 24-10-2015 και ώρες 11:00-13:00. Το σύνολο των δράσεων παρέχεται δωρεάν.

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Οι δράσεις που πραγματοποιούνται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών έχουν ως κύριο στόχο την προσέλκυση του κοινού αλλά και την ψυχαγωγία του μέσα από τη μάθηση. Τα προγράμματα αυτά αναλαμβάνονται να υλοποιηθούν από το έμπειρο προσωπικό του Μουσείου (διοικητικοί, αρχαιολόγοι κ.ά.). Το Μουσείο σήμερα απασχολεί προσωπικό 30 ατόμων, οι οποίοι χωρίζονται σε μόνιμους, αορίστους και συμβασιούχους. Βέβαια ανάλογα με τις ανάγκες προσωπικό καλύπτεται και από τη ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΧΑΪΑΣ.

Πιο αναλυτικά, το προσωπικό του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών αποτελείται από έναν διοικητικό, τρεις αρχαιολόγους (αναλόγως των αναγκών συμπληρώνονται από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας), επτά συντηρητές (ανάλογα με το εργαστήριο συντήρησης), έναν ζωγράφο, δύο εργατοτεχνίτες, δύο άτομα για το τεχνικό προσωπικό, έναν μηχανικό εννέα φύλακες και δύο νυχτοφύλακες (οι οποίοι προσλαμβάνονται με συμβάσεις) και τέλος δύο καθαριστές (οι οποίοι επίσης προσλαμβάνονται με συμβάσεις).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έχει συχνά λεχθεί ότι τα αρχαιολογικά μουσεία της Ελλάδας είναι «ζωντανά», διότι εμπλουτίζονται διαρκώς με ευρήματα που ήταν κρυμμένα στο ελληνικό έδαφος. Η Ελλάδα έχει μια πληθώρα πολιτιστικών εκθεμάτων. Η διαχείριση των μουσειακών χώρων τον τελευταίο αιώνα έχει αρχίσει να γίνεται προτεραιότητα για τους δημιουργούς των εκθέσεων. Ένα ξεκάθαρο σχέδιο που να ορίζει τις αρχές της διαχείρισης, τόσο των αρχαιολογικών χώρων όσο και κάθε είδους μουσειακού ιδρύματος, μπορεί να οδηγήσει σε επιτυχή προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, και σταδιακά να στρέψει τον παθητικό ρόλο που έχουν υιοθετήσει οι μουσειακοί χώροι σε ενεργητικό. Βέβαια τα τελευταία χρόνια και κατά την περίοδο της κρίσης τα προβλήματα έχουν εισχωρήσει και στα Μουσεία της χώρας, προβλήματα όπως:

- Οικονομικά: τα θέματα χρηματοδότησης των πολιτιστικών φορέων αποτελούν ένα εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα που τα τελευταία χρόνια αποκτά όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις, Αλλά και:
- Επισκεψιμότητας: οι πολίτες αυτή την εποχή δεν έχουν την πολυτέλεια των χρημάτων για μια εκπαιδευτική επίσκεψη σε ένα Μουσείο.

Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών από τη άλλη, σύμφωνα με τα στοιχεία που τηρεί η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας., η επισκεψιμότητα στον χώρο του Μουσείου κάθε άλλο παρά πρόβλημα δεν έχει αποτελέσει αυτά τα χρόνια της κρίσης, καθώς από το 2011 έως το 2015 η επισκεψιμότητα αυξάνεται. Το Μουσείο, με τα εκπαιδευτικά προγράμματα και γενικά με τις εκδηλώσεις που διεξάγει δεν είναι μόνο προσβάσιμο σε άτομα εξειδικευμένα στον τομέα αυτό, αλλά και σε οικογένειες και γενικά καλύπτει ένα ευρύ φάσμα επισκεπτών, με τους ίδιους να μπορούν να πάρουν μέρος σε διαφορετικά προγράμματα της επιλογής τους, χάρη στην ποικιλία των δράσεων. Ένας ακόμα λόγος που συντέλεσε στην «επιτυχία» είναι η διαφήμιση του Μουσείου και των προγραμμάτων που διοργανώνονται, στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, όπως επίσης και στα social media, καθώς ζούμε στην εποχή του διαδικτύου. Γενικά, το προσωπικό της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας αλλά και του Μουσείου δείχνει να μην επαναπαύεται, δημιουργώντας συνεχώς δράσεις για τον κόσμο της Πάτρας αλλά και των επισκεπτών της.

Έτσι προκύπτει το έτος 2011 να έχουν επισκεφθεί το Μουσείο 3494 άτομα (η καταμέτρηση αρχίζει από το μήνα Ιούλιο, οπότε και ολοκληρώθηκε το Μουσείο, με την αποπεράτωση της αίθουσας του Δημοσίου Βίου), φτάνοντας το 2015 με τον αριθμό να έχει ανέλθει στους 18866. Επισημαίνεται ότι : 1) Τα στοιχεία λαμβάνονται από τις αντίστοιχες πωλήσεις εισιτηρίων και 2) Για τα έτη 2009 (οπότε έχουμε και το άνοιγμα του Μουσείου) και 2010 δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία , δεδομένου ότι το Μουσείο ήταν ημιτελές και σύμφωνα με τον νόμο ο επισκέπτης δεν υποχρεωνόταν στην καταβολή εισιτηρίου. Κλείνοντας, κάτι που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι το γεγονός ότι το νέο Μουσείο συμβαδίζει με τη σύγχρονη μεθοδολογία φύλαξης, έκθεσης και προβολής των ευρημάτων δίνει έναν τεχνολογικά άρτιο και πλήρη χώρο στα εκθέματα, προσφέροντας την αίγλη και την ακτινοβολία που αρμόζει στους αρχαιολογικούς θησαυρούς της Πάτρας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βουδούρη Δ. (2003) *Κράτος και Μουσεία- Το θεσμικό πλαίσιο των αρχαιολογικών μουσείων*, Αθήνα- Θεσσαλονίκη: ΣΑΚΚΟΥΛΑ
- Βρεττός Λ. (1998), *Πάτρα-οδηγός πληροφόρησης*, σελ. 103-106, Πάτρα:Αχαϊκές εκδόσεις
- Καραλή Γ., *Ένα "Σπίτι" για τα εκθέματα*, Πελοπόννησος, 24/07/2009
- Καραλή Γ., *Η Διάρθρωση*, Πελοπόννησος, 23/07/2009
- Καραλή Γ., *Η Μουσειολογική Μελέτη του Νέου Μουσείου*, Πελοπόννησος, 28/07/2009
- Καραλή Γ., *Η Πορεία της Πόλης, όπως την Αποκαλύπτει η Αρχαιολογική Σκαπάνη και τα Εκθέματα του Νέου Μουσείου*, Πελοπόννησος, 27/07/2009
- Καραλή Γ., *Ο Ποικεβίλ στην Πάτρα*, Πελοπόννησος, 25/07/2009
- Καραλή Γ., *Το Νέο Στολίδι Της Πάτρας*, Πελοπόννησος, 26/07/2009
- Μουγγολιάς Ευθ. Α. (2001) *" Το Α' Γυμνάσιο εν Πάτραις – ιστορική και εκπαιδευτική διαδρομή "*, Πάτρα
- Μπομπότης Θ., *Νέο Μουσείο Πατρών- Οργανική Συνύπαρξη Αρχιτεκτονικής, Εκθέσεων και Ποικίλων Δραστηριοτήτων*, Κτίριο, τεύχος 6/2009
- Παρμενάς Γ.Π., *Τα σχέδια για τη δημιουργία του Νέου Μουσείου*, Πελοπόννησος, 15/11/1983
- Πασσάς Ι. *Νεότερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ηλίου"* τομ.12ος, σελ.314
- Σακελλαρίου Μ.Γ. , *Μια Λαμπρή Ιδέα του κ. Καββαδία*, Νεολόγος, 12/05/1898
- Σακελλαρίου Μ.Γ. , *Η Ίδρυσις του Αρχαιολογικού Μουσείου Εις Τας Πάτρας- Αι Ανασκαφαί* , Νεολόγος, 11/12/1901
- Στεργιανόπουλος Π. , *Η Ανέγερσις του Μουσείου*, Νεολόγος, 02/03/1932
- Τετράδια Μουσειολογίας, τεύχος 4, 2007, σελ.45-56
- Τριανταφύλλου Κ. (1959), *Ίστορικό λεξικό των Πατρών: Η ιστορία της πόλεως και επαρχίας Πατρών από αρχαιότητα έως σήμερα κατά αλφαβητικήν ειδολογικήν κατάταξιν"*, σελ.1301-1308, Πάτρα: χ.ο.
- Φιλιππόπουλος Μ. Τ. (1998), *Για να γνωρίσουμε τον τόπο μας-ιστορία της Πάτρας*, σελ. 197,198, Πάτρα: Αχαϊκές εκδόσεις
- Φιλόπουλος Κ. Κωνστ., *Ο κ. Τρικούπης εν Πάτραις*, Φορολογούμενος, 16/01/1881
- Χουρμουζιάδη Α. (2006) *Το ελληνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*, Θεσσαλονίκη: Βανιάς Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ), τεύχος Ε' αριθμός φύλλου: 45

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Colin A., *Βασικές Έννοιες της Μουσειολογίας*, ICOM
- Hooper-Greenhill E. (1992) *Museums and the Shaping of Knowledge*, London: Routledge
- Hooper-Greenhill E. (1994 α) *Communication in theory and practice. In the Educational Role of the Museum*. London: Routledge

- Hooper-Greenhill E. (1994 β) *Education, communication and interpretation: Towards a critical pedagogy in museums. In the Educational Role of the Museum*. London: Routledge
- Hooper-Greenhill E. (1994 γ) Museums and Communication: An introductory essay. In *Museum, Media, Message*. London: Routledge
- Edson G. & Dean D. (1996) *The Handbook of Museums*. London: Routledge
- Joyce R.A. & Preucel R.W. (2002) *The Languages of Archaeology: Dialogue, Narrative and Writing*. Oxford: Blackwell
- Maroevic I. (1994) *The Museum Message: between document and information. In Museum, Media, Message* (E. Hooper-Greenhill, ed.): 24-36. London: Routledge
- Shannon C. (1948) *A Mathematical theory of communication*, Part 1. *Bell Systems Technical Journal* 27: 379-423

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- Dictionary of Art Historians <www.dictionaryofarthistorians.org> τελευταία επίσκεψη: 19/04/2015
- Θερμού Μ., *Ένα μουσείο-κέλυφος για την αρχαία Πάτρα*, Το Βήμα, 26/11/2006 <<http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=177262>> τελευταία επίσκεψη: 08/09/2015
- Θερμού Μ., *ΠΑΤΡΑ Στην τελική ευθεία τα εγκαίνια του μουσείου*, Το Βήμα, 21/07/2009 <<http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=279462>> τελευταία επίσκεψη: 08/09/2015
- Κάνιστρας Η., *Εγκαίνια στο Μουσείο Πάτρας αύριο*, Καθημερινή, 23/07/2009 <<http://culturenow.wordpress.com/category/αρχαιολογικό-μουσείο-πατρών/>> τελευταία επίσκεψη: 08/09/2015
- ΟΔΥΣΣΕΥΣ Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, <<http://odysseus.culture.gr/>> τελευταία επίσκεψη: 16/11/2015
- ΟΔΥΣΣΕΥΣ Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, *Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών*, <http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3248> τελευταία επίσκεψη: 05/09/2015
- ΣΤ' Εφορία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων , <www.stepka.gr> τελευταία επίσκεψη: 27/08/2015
- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, <http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=49> τελευταία επίσκεψη: 22/03/2015
- Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας (πρώην 6η Ε.Β.Α.) < <http://www.efaaacha.gr/>> τελευταία επίσκεψη: 29/01/2016